DES. ERASMI
ROTERODAMI
DE
SARCIENDA ECCLE-
SIÆ CONCORDIA,

deque ſedandis opinionum diſſi-
diis, cum aliis nonnullis
lectu dignis,

L I B E R.

Ex Editione Frobenianâ, anno M D XXXIII, *cum gratiâ & privilegio Cæſareo.*

BIBLIOTECA NAZIONALE

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex officinâ JOANNIS MAIRE.
cIↃIↃCXLII.

DES. ERASMUS
ROTERODAMUS

Clariſs. viro

IULIO PFLUG
S. D.

QVantopere te pigeat horum ſemper in peius gliſcentium diſſidiorum, quantoque pectoris ardore ſuſpires piis omnibus optabilem Eccleſiæ concordiam, Iuli vir ornatiſſime, ſatis arguunt tot tuæ

ad me epiſtolæ, ſemper eandem occinentes cantilenam, magnaque inſtantia efflagitantes, ut huius tempeſtatis me ſedatorem præbeam. Quod quum tu nihilo verecundius facias, quam ſi iubeas Pygmæum, Atlantis vice, ſuſtinere cœlum, tamen à me nullam admittis excuſationem. Erras tu quidem, mi Iuli, vehementer, ignorantia mei. Verum hic error, quo maior

ior

ior eſt , hoc magis declarat inſignem tuam pietatem erga dei domum. In qua tu non infimum tenes locum ; teneſque ob eximias virtutes tuas meritiſſimo : quibus hoc decentius ornaris , quod hinc nullum omnino tollis ſupercilium, ſed agnoſcis domini munificentiam. quales viros ſi multos haberet Reſpubl. Chriſtiana , aut hi tumultus non extitiſſent, aut iam

pridem

pridem eßent conſopiti. I-
pſe vero ſic inter ſacrum,
ut aiunt, & ſaxum con-
ſtrictus, ut quod flagitas
nec recuſare per te liceat,
nec ex me præſtare va-
leam; medium quiddam
repperi, quo te poſthac
utar aliquanto placatiore.
Tractavi Pſalmum 83. in
quo divinus ille ſpiritus
mire nobis commendat ec-
cleſiæ concordiam. Non pa-
rum iuvat hortator in hoc
ſane negotiorum genere.

in quo bona pars facti eſt, propenſa voluntas; cui nunquam deeſſe ſolet benigni numinis præſidium. Quod ſi Chriſtus & illud largiri dignetur, ut eccleſiaſticæ pacis amor, quo tu tam inſigniter flagras, omnium animos corripiat, brevi futurum eſt, ut nec tu flagitando, nec ego recuſando ſumam inanem operam, ſed uterque alteri gratulemur. Verum à Pſalmo non te

remo-

remorabor diutius. Datum Friburgi prid. Cal. Aug. 1533.

DES:

DES. ERASMI ROTERODAMI

De

AMABILI ECCLESIÆ CONCORDIA LIBER.

PSalmum octogeſimum tertium ob id ſelegimus enarrādum, quod in eo ſpiritus ſanctus, multis argumentis magnaque tum evidentia tum vehementia, nobis ſpecioſam illam ac beatam eccleſiæ concordiam commendat: qui ſermo quum omni tempore ſalutaris eſt atque utilis, tum vero hoc ſeculo ſectarum feraciſſimo videtur ita neceſſarius, ut non alio magis. Quiſquis igitur diligit pacem illam, quæ iuxta beatum Paulum exuperat omnem ſenſum, quæque ſola cuſtodit & ab omnibus malis tuetur corda & corpora noſtra in pacifica-

tore Ieſu Chriſto domino noſtro, ad hanc auditionem aures animoſque attentos adferat. Titulus nonnihil habet ſcrupulorum, ſed his quanta poterimus brevitate diſcuſſis ad pulcherrimi ſimul & amœniſſimi ſpectaculi contemplationem alacriores ingrediemur.

Titulus igitur in codicibus nonnihil variat, ſive id accidit ſcribarum ſtudio, ſive ſermonis Hebraici ambiguitas hanc nobis peperit varietatem. Septuaginta ſic reddidere: In finem pro torcularibus filiis Coræ Pſalmus. Hieronymus hoc pacto, Vincenti pro torcularibus filiorum Coræ pſalmus.

Quum audis, in finem, intellige pſalmũ tractare de Chriſto, qui † finis, hoc eſt, perfectio legis eſt omni credenti. Nulla eſt enim vera perfectaque iuſtitia, niſi per fiduciam ſynceram erga illum, qui ſolus fide purificat corda mortalium. Quum audis, Vincenti, ſive, Pro victoria, protinus in mentem tibi veniat

† *Rom.* 10.

niat illud Paulinum, Neminem aſſequi beatam illam coronam gloriæ nunquam marceſcentis, niſi qui legitime certaverit. Quidam ex Hebręi ſermonis peritia ſubmonuit, pro Vincenti, potuiſſe verti, effundenti ſanguinem, ut non levem & incruentam pugnam, ſed acre prælium, & ut Græci dicunt ἄσπονδον πόλεμον intelligas. Quum enim qui huic militant mundo toties ſua corpora telis hoſtium obiiciant, ſuamque vitam ambigui Martis aleæ committant, ut ſupplicationem, ovationem, aut etiam triumphum aſſequantur, eumque ridiculum verius ac ludicrum quam ſpecioſum, quem nemo vir gravis abſque riſu videre poſſet, cuius univerſa pompa uno circumagitur die: quid non facient Chriſti milites, ut æternum illum triumphum aſſequantur in cœlis? Quanta nunc eſt gloria martyrum, qui ſuum effundendo ſanguinem, per fidem * vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, & adepti ſunt beatas promiſſiones?

 Quo-

* *Hebr.* 11.

Quorum encomia per univerſum reſonant orbem, & angelis applaudentibus ſempiternum cum duce ſuo Chriſto triumphum agunt in cœleſti Hieroſolyma. Quanquam & hi qui Paulo auſcultantes amore Chriſti mortificant membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, libidinem, avaritiam, iracundiam, alioſque id genus affectus, ſpiritui reluctari ſolitos, non incruento bello vincunt Satanam. Iam & in ipſo pſalmo fit mentio Tabernaculorum, ſive tentoriorum. quod militiæ verbum eſt. Porro quod in titulo additur, pro torcularibus, nonnihil torſit Divum Auguſtinum, eo quod in Pſalmo nulla fiat torcularium mentio. Itaque confugit ad allegoriam. Verum animadvertere poterat, Pſalmorum titulos interdum indicare argumentum ex hiſtoria, velut in Pſalmum 33, Pſalmus David cum mutavit vultum ſuum coram Abimelech, & dimiſit eum, & abiit. Interdum diem feſtum quo decantari ſolet. velut Pſalmus 91 titulum habet, Pſalmus cantici in die

Sabbathi. 92, Laus cantici David in die ante Sabbathum. 93, Pſalmus David quarta Sabbati. Nec oportet hiſtoricum ſenſum reiicere, quo locus fiat allegoriæ, quum ille ſit huius baſis & fundamentum, qui cognitus facit, ut aptius tractetur intelligentia retruſior ac myſtica. Itaque titulus propheticus, quum addit, pro torcularibus, indicat menſem ſeptimum, qui apud nos September eſt. Nam priſci à menſe Martio quum ſol ingreditur Arietem faciebant anni initium: & ab hoc numerantibus, quoniam quintus erat is qui poſt dictus eſt Iulius, Quintilis appellabatur, & huic ſuccedens Auguſtus, Sextilis, ac cæteri item uſque ad Decembrem, ex ordine ſortiti ſunt nomen. Quoniam autem menſe Septembri vindemiæ tempus eſt, ſignificantius erat, & ad myſterium accommodatius, dicere, pro torcularibus, quam menſe ſeptimo. Sic Horatius initium veris indicans non inamœna figura dixit, Zephyris & hirundine prima. Simul autem indicantur dies feſti, quibus

hoc canendi certamen inter prophetas celebrabatur. Hinc eſt quod aliquot Pſalmorum titulus habet mentionem Liliorum ſive Roſarum, vernum tempus indicans, & eius temporis feſta. Nam quum Iudæis tria fuerint feſta præcipua, Paſcha in memoriam prodigioſe tranſmiſſi maris, & Pentecoſtes in memoriam legis in monte Sinai latæ ac receptæ, & tabernaculorum, de quo mox dicemus: Primū incidebat in veris initium, Secundum in ver iam adultum, Tertium in autumnum. Nam Septimi menſis die xv feſtum erat ſcenopegiorum, à figendis tabernaculis dictum. Septem enim diebus iubebantur commorari in tabernaculis, in memoriam veteris hiſtoriæ, quod ex Aegypto profugi, per vaſtam & horridam ſolitudinem peregrinātes, annis quadraginta habitarint in tentoriis, Deo viam monſtrante, nocte per columnam igneam, interdiu per columnam nubilam, cuius interim beneficio, nec potus nec cibus illis defuit, nec veſtes aut calceamenta

detrita ſunt. Quo tempore & templum ipſum erat tabernaculũ, manſitque donec Solomon extrueret illud templum Hieroſolymis, ipſis etiam ethnicis venerabile. Huius tam benignæ numinis providentiæ ne vel ipſi poſſent obliviſci, vel ad eorum poſteros non perveniret tanti miraculi notitia, iuſſi ſunt quotannis circa vindemię tempus tabernaculorum feſtum agere per dies octo, idque menſe Septimo: qui quodammodo ſic in menſibus eſt Sabbathum, quẽadmodum in diebus dies Septimus, in annis ſeptimus annus, qui terris quoque ſuum dabat ocium, in annorum hebdomadibus, Iubileus ſeptem annorum complectens hebdomadas. Ex his ergo Septimi menſis octo diebus primus erat Sabbatum, utpote tertiæ hebdomadis initium, & item Octavus quartæ hebdomadis initium. Uterque ieiuno & ocio peragebatur. Cæteri qui inter hos intercedebant, ſacrificiis, hymnis, gratiarum actione & gaudiis ſolennibus tranſigebantur. Octavus tamen dies

velut novi feſti principium erat, videlicet cœtus ſive collectæ, quod tum præter impendia ſacrificiorum ac donorum nonnihil à ſingulis colligeretur, in ſumptus tabernaculi. His de rebus tractatur Levit. 23. & Numerorum 29. Proinde quanquam in titulo non eſt expreſſa mentio tabernaculorum, eſt tamen tacite comprehenſa, deſignato menſe, quo Scenopegiorum feſtũ celebrabatur, collectis iam omnibus terræ frugibus. Menſis autem ille ferme totus feſtis & ſacrificiis peragebatur, quo ſimul & Levitis provideretur, & populus agnoſceret ſe quicquid terra produceret divinæ munificentiæ acceptum ferre debere: ut nec ad luxum abuterentur, ſi quando annona proveniſſet largior, nec deſponderent animum, ſi quis annus extitiſſet ſterilior: ab ipſis admoniti tabernaculis, quod quum per ſteriles arenas ac ſitientes facerent iter, dominus non paſſus ſit illis quicquam deeſſe, ſed manna demiſerit è cœlo, aquam effuderit è petra. Nam qui fieri poſſit,

ut qui ſic veſtit agreſtia lilia, qui pabulum ſuppeditat paſſerculis, ſinat famulos ſuos egere neceſſariis, præſertim quum piorum ſobrietas pauciſſimis ſit contenta? Quo turpius eſt, quod hodie Chriſtiani quidam, ubi divina benignitas uberiorem annonam effudit, non ad gratiarum actionem, non ad liberalitatem in ſacerdotes & pauperes, ſed ad laſciviam, luxum ac libidinem convertuntur. Contra ſi paulo malignior fuerit proventus, obliti ſuperioris abundantiæ, ac defutura diffidentes, intendunt rerum pretia, contrahunt manus in egenos, accidunt quod debetur ſacerdotibus, fruſtrantur creditores. Quanto dignius erat iis qui Chriſti titulo gloriantur, ut quo parcior fuerit anni proventus, hoc effuſior eſſet divitum in pauperes benignitas? Non enim Deus in hoc dedit meſſem uberiorem, ut in tuis horreis frumenta computreſcerent, ſed ut quod ſupereſt in uſus pauperum diſpenſaretur. Ita fieret, ut ſuperiore fertilitate videare non indi-

gnus, & in ſequuturis annis maiorem domini liberalitatem promerearis. Porro feſtum illud tabernaculorum quod olim à Iudæis celebrabatur, τυπικῶς deſignaſſe celebritatem Eccleſiæ Catholicæ, non obſcure declarat propheta Zacharias capite 14. Erit ruina, qua percutietDominus omnes gentes quæ non aſcenderunt ad celebrandam feſtivitatem tabernaculorum. In eodem Capite fit mentio torcularium: ut huius Pſalmi argumentum ex eo prophetę loco ſumptum videri poſſit. Illud vigilanter annotatum eſt ab Hieronymo, tres eſſe Pſalmos, quorum titulus meminit torcularium. Octavus, qui inſcribitur David. Octogeſimus, qui inſcribitur Aſaph. Et hic octogeſimus tertius, qui inſcribitur filiis Core. Quibus & hoc commune eſt, quod omnes meminerunt victoriæ. Ogdoas autem reſurrectionis gloriæ dicata eſt. Hic eſt enim dies quem fecit dominus à mortuis reſurgens, in quo iubemur lætari & exultare tripudiis ſpiritualibus, Nam ubi reſurrectio,
ibi

ibi vita eſt. Vita autem eſt innocentia, quemadmodum peccatum mors. Primus igitur dies plauſibilis erat hominis ad imaginem Dei conditi, de quo tractat Pſalmus octavus, oſtendens, hominem ita conditum, ut angelis eſſet proximus. Secundus erat hominis per legem ad innocentiam revocati, quod indicat Ogdoas decies multiplicata, decalogum figurans. Hic tertius oſtendit hominem per Euangelii gratiam eo perfectionis evectum, ut licet corpore degeret in terris, per fidem tamen ac ſpem converſationem haberet in cœlis. Eoque decem ogdoadibus additur ternio, quod per Euangelicam lucem mundus univerſus cognovit dilucide myſterium ſacræ Triadis. Patrem noverant & Iudæi, ſed poſteaquam filius aſſumpta natura humana in terris viſus eſt, & cum hominibus verſatus eſt, moxque receptus in cœlum, emiſſo cœlitus ſpiritu innovante linguas ac mentes omnium, tum demum dilucide mundus agnovit, in tribus perſonis unum

 Deum,

Deum, & in eadem natura divina tres perſonas, patrem & filium & ſpiritum ſanctum. Quoniam autẽ gentes ſolent vindemias prophanis & impiis ritibus in honorem ridiculi Bacchi celebrare, incompoſitis ludis, indecoris ſaltationibus, & obſcœnis verbis laſcivientes, cuius inſaniæ dolemus in hodiernum uſque diem nonnulla conſpici veſtigia: Moſes publicam lætitiam ad religioſam gratiarum actionem, petulantes motus ad propheticas ſaltationes, (Nam & David in honorem Dei ante Arcam ſaltaſſe legitur) impios hymnos & impudicos ſermones ad myſticos Pſalmos convertit, effecitque, ut impurus cultus, quem aliæ nationes dæmonibus exhibebant, in veri Dei cultum verteretur. Habebant & gentes in his feſtis ſua certamina, in quibus homines parum ſobrii, facie fæcibus oblita de plauſtris ridicula carmina iaciebant: victori præmium erat hircus, dignum ut aiunt patella operculum. Hic inter prophetas erat certamen, plenum religionis ac reveren-

verentiæ. Unde Pſalmi complures in titulis habent, pro victoria. Tale certamen & Apoſtolorum temporibus erat in cœtibus Chriſtianorum: Unus loquebatur linguis; plures, prophetæ officio fungebantur. Nec hic fervebat indecora contentio, ſed ſi cui alteri fuiſſet revelatum, prior tacebat. Nec victus ſibi diſplicebat, ſed gratias agebat ſpiritui, qui per alium hoc docere voluit, quod ipſum fugerat: Nec victor efferebatur animo, ſciens, totum hoc eſſe divini ſpiritus energiam, qui cuique dividebat ſua dona prout volebat. Tale canendi ſaltandique certamen erat inter hos prophetas. Hoc exemplo nos erudimur, ut ſive laboramus & affligimur adverſis, ſive rebus proſperioribus delinimur, omnia in gloriam Dei faciamus. Nunc complures Chriſtiani tantum in morbis, bellis, aliiſve periculis Deum invocant, & ita diſtinguunt tempora, ut triſtia ſecent Deo, lætiora tribuant Satanæ. In funere charorum videas aliquam pietatis ſpeciem: in nuptiis, in victoriis,

ctoriis, in conviviis, nullum Chriſtianæ mentis veſtigium. Exiſtimant, abunde ſatisfactum Deo, ſi per tempus quadrageſimæ paulo vivant ſeverius. ſed imminente quadrageſima, quam irreligioſa licentia? rurſus exacta ea feriis Paſchalibus, quanta aviditate reditur ad intermiſſas voluptates? Atqui decebat Chriſtiana gaudia non minus habere religionis quam luctum. Quam diu verſamur in his tabernaculis, ſunt variæ rerum vices. Eſt tempus naſcendi, & eſt tempus moriendi. Tempus nubendi, & tempus abſtinendi à nuptiis. Tempus gaudendi de natis liberis, & tempus lugendi defunctos liberos. Sed Chriſtianis nullum oportet eſſe tempus vacuum à pietate. Sub feſtum diem celebretur ieiunium, ſed religioſum: feſtus dies requirit lætitiam, ſed ſpiritualem. Illic nonnihil contriſtamur, ſed ſecundum Deum: hic lætamur, ſed coram domino. Quemadmodum de gaudiis Euangelicis loquens Eſaias cap. 9 ait: Lætabuntur coram te, ſicut qui lætantur in meſſe.

meſſe. Bene lætantur qui lætantur coram Deo, qui pura conſcientia illi pro triſtibus pariter ac lætis gratias agunt. At qui læticiæ temporibus, aleæ, temulentiæ, turpiloquiis & ſcortis indulgent, coram mundo fortaſſe lætantur, coram Deo inſaniunt. Sed his forſitan diutius immoramur, quam ſat eſt, utinam & ſine cauſa! Abſolvamus igitur tituli myſterium. Octavus Pſalmus inſcribitur David. quæ vox Hebræis ſonat manu fortem. Octogeſimus Aſaph. quæ ſonat, congregantem. Hic octogeſimus tertius, filiis Core, hoc eſt, calvariæ. Iuxta ſenſum retruſiorem, tribus nominibus idem Chriſtus ſignificatur. Ille condidit hominem rectum: pater enim per filium condidit univerſa, quæque in cœlis, quæque in terris. Id nemo poteſt niſi omnipotens. Unde Paulus ſcribens Hebręis, filium appellat verbum virtutis paternæ. Idem hominem collapſum, eoque deiectum, ut iam comparandus eſſet brutis animantibus, & ſimilis factus eſſet illis, ne dicam

cam deterior, recollegit per legem, & donec veniret plenitudo temporum, velut cancellis incluſit. Unde & ſynagogę vocabulum. Et Pſalmus Aſaph, increpando provocat ad legis obſervationem. Iſrael, inquit, ſi audieris me, non erit in te Deus recens. Denique congregatoris perſonam ipſe dominus profitetur in Euangelio. Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui miſſi ſunt ad te, quoties volui congregare te, ſicut gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas! & noluiſti. Tandem ubi venit plenitudo temporis, idem factus filius Core, in monte Calvariæ ſublatus in crucem univerſum orbem ad ſe congregavit, & in eodem reſurgẽs devicto Satana triumphavit. Hic fortaſſe ſcrupulus aliquis tãget animum lectoris, quomodo Chriſtus filius Dei, dicatur filius Coræ, qui quum eſſet ex Levitis præcipuus, ambiit ſummum ſacerdotium, & adiunctis ſibi Dathan & Abiron, totam fere multitudinem concitavit adverſus Moſen & Aaron, ſicut refertur

Numer.

Numer. 16. Cui quotquot pertinaciter adhæſerunt, partim vivi à terra dehiſcente abſorpti ſunt, partim igni cœlitus emiſſo abſumpti. Sed nihil abſurdi habet allegoria. Chriſtus iuxta carnem è gente Iudaica duxit originem, pertinaciter rebelli adverſus Deum. De qua queritur per Eſaiam † prophetã: Extendi manus meas tota die ad populum non credentem & contradicentem mihi. Rurſum in Pſalmis: Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & ſemper dixi, hi errant corde. Quam pertinacem rebellionem exprobrat illis & Stephanus in Actis Apoſtolorũ: Vos ſemper ſpiritui ſancto reſiſtitis. Complures autem Pſalmi in titulis habẽt, filios Core, nec ullius tamen nomen exprimitur: quaſi ſatis eſſet ad illorum laudem, dici filios Core: quum iuxta communem hominum ſenſum ignominia videatur, ſcelerati patris & horrendo exemplo damnati cognomine deſignari. Quis enim ſuſtineat appellari filius aut nepos Iudæ prodi-

† *Eſa.* 65. *Rom.* 10.

proditoris? Et tamen ſcriptura laudis gratia notat poſteros Core, progenitoris nomine, cuius impietas illuſtravit filiorum pietatem, qui cum eſſent arctiſſimis naturæ vinculis aſtricti ſeditionis autori, tamen in illis affectum naturæ vicit amor religionis. Siquidem, ut eſt probabilis coniectura, aut auſcultantes Moſi reſipuerunt ſepararuntque ſe à patre, aut ſic apud illum remanſerunt, ut impio propoſito nequaquam aſſentirentur, eoque illo cum ſuis abſorpto filii ſervati ſunt, ut legis Num. 26. nec ob patris ſcelus à tabernaculi miniſterio ſubmoti ſunt, ſed honorifico Ianitorum officio functi ſunt, quemadmodum refertur 1. Paralip. cap. 26. Inſuper & prophetico ſpiritu præcelluerunt. Ergo quum Deus non imputet parentum commiſſa filiis, niſi facta illorum imitentur, inique facit hominum vulgus, qui liberis non aliter exprobrat progenitorum ſcelus ac ſupplicium, ac ſi ipſi perpetraſſent. Tuus inquiunt pater de peculatu cõvictus, in crucem actus fuit, & audes

hiſcere?

hiſcere? audes venire in conſpectum hominum? Sed pulchrius eſt, ex malis prognatos virtute claros evadere, quã ſi quis bonus naſcatur ex bonis. Cæterum iniquius etiam faciunt, qui filiis non ſcelera parentum, ſed fortunam aut calamitatẽ probri gratia obiiciunt. Novi inquiunt patrem illius ſervum, aut vidi mendicum. Et qui hæc dicunt, ipſi ſibi ignoſcunt, quod dediti vitiis turpiſſimam ſervitutem ſerviunt Satanæ, quod pauperum rapina diteſcunt. Ex patre ſervo naſci non eſt turpe, ſed ſervire libidini, avaritiæ, cæteriſque vitiis, turpiſſimum eſt. Mendicare panem ſi urgeat egeſtas, non eſt turpe, ſed egenis non impertire neceſſaria, ac rapto vivere, crimen eſt exprobrabile. Et qui ſibi ignoſcunt vera propriaque commiſſa, proximis exprobrant alienam fortunam. Quanto Deus civilior erga nos! Non imputat nobis noſtra delicta, quorum ſemel pœnituit. Quod facinus execrabilius quam fuit Core? aut quod ſupplicium deteſtabilius? haud illud quidem homine iudice, qui nõ-
nunquam

nunquam fallitur, ſed Deo. Et tamen huius filios ſermo propheticus honoris gratia progenitoris nomine ſignare maluit quam propriis vocabulis. Similis inhumanitatis eſt quod qui ex Iudæis progeniti, à parentum impietate converſi ſunt ad veram pietatem, contumeliæ cauſa vocamus Maranos, quum ea gratia plus illis honoris debeatur. Quod ſi iuſtum, maiorum vicia impingere nepotibus, unde nos prognati ſumus? Nonne ex his qui in veri Dei contumeliam, coluerunt ligna & lapides? qui martyrum ſanguinem effuderunt? Sed ad rem. Core, Dathan, Abiron, & Hon, conati ſunt dividere tabernaculum, quemadmodum hæretici & ſchiſmatici ſemper conati ſunt eccleſiam diſcindere: ſed ut in illos præſens ira Dei deſæviit, ita qui moniti nolunt ab impiis ſectis ac ſeditioſis conatibus reſipiſcere, hos ſine dubio manet gehennæ incendium. Atque in ſimili rerum ſtatu, oportet omnes eſſe filios Core, ut nec filius contra pietatem adhæreat patri, nec frater fratri,

nec

nec uxor marito, nec gener ſocero, ſed ab impiorum tabernaculis ſecedendum eſt, ſi non corpore, certe animorum diſſenſione: & ſi quid erroris per incogitantiam obrepſit, auſcultemus Moſi, & moniti meliora ſequamur: quo poſt exantlatos huius vitę labores, in monte domini bibamus muſtum ſempiternæ lætitiæ, & concorditer viventes in tabernaculo dei, quod eſt Eccleſia, recipiamur in cœleſte tabernaculum eccleſię triumphantis. Video, me in explicando titulo prolixiorem fuiſſe, quam propoſueram. Ad Pſalmum igitur properabimus.

Quam dilecta tabernacula tua, domine virtutum!

ABruptũ huius Pſalmi exordium declarat impotens animi deſiderium. Quod genus eſt & Pſalmi 72. Quam bonus Iſrael Deus iis qui recto ſunt corde! Aptius eſt quod legit Auguſtinus, Quam amabilia! Gręce eſt ἀγαπητά. Nihil eſt pulchrius, ni-

hil amabilius, nihil tutius aut firmius bonorum in bonis conſenſu; ut contra nihil turpius, nihil abominabilius, nihil infirmius conſpiratione malorum in malum. Habent enim & impii tabernacula ſua, quorum & hic Pſalmus meminit, & is qui hunc proxime præcedit. Quoniam cogitaverunt unanimiter, ſimul adverſus te teſtamentum diſpoſuerunt: Tabernacula Idumæorum & Iſmaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Ammon, & Amalech, alienigenę cum habitantibus Tyrum. Et Pſalmus ſecundus, Principes convenerunt in unum, adverſus dominum & adverſus Chriſtum eius. Sicut eſt unica eccleſia. Et tamen Paulus ita loquitur: Sicut in omnibus eccleſiis doceo, ſentiens, eſſe multas diſtinctione locorum ac perſonarum, unicam profeſſione fidei, & ſacramentorum communione. Ita multa leguntur tabernacula Dei, quum revera ſit unicum tabernaculum univerſos electos complectens, quoniam omnes in Chriſto ſunt idem. Contra impiorum, quo-

niam

niam in religione ac fidei dogmatibus diſſentiunt, nullum eſt commune tabernaculum, ſed impii cum impiis ſic diſſentiunt, ut variis quidem modis ac nominibus, ſed tamen pari impietate diſſentiant à tabernaculo Dei. Olim Græci & Romani deridebant Aegyptios, bovem Serapim, & Cercopithecos, atque adeo cepe pro diis colentes: ſed ipſi interim lapides ac ligna, aut in his latentes dęmones pro vero Deo colebant. Sic Lacedæmonii habebant ſua tabernacula, diverſa à tabernaculis Aſianorũ. Habebat & Gallia Druidas propriæ cuiuſdam religionis magiſtros, ſed cum vera religione pugnantes. Horum typum geſſit Dathan, Abiron, & Hon. In ſuo quiſque tabernaculo ſtabat paratus ad pugnam. Erant inter ſe diviſi, in hoc concordes, ut Moſen expugnarēt. quemadmodum diverſarum gentium diverſæ religiones, inter ſe diſcordes, mira tamen concordia & ſyncretiſſimo, perſequebantur Iudæos, ac poſt maiore conſpiratione Chriſtianos. Hæreticorum autem

autem diſſidia figurabat Core, qui non receſſit à tabernaculo Dei corpore, licet animo eſſet ſeiunctiſſimus. Siquidem hæretici affectant videri veræ religionis aſſertores. Et quemadmodum ille conabatur Aaròn à ſacris ſubmovere, ita iſti perſuadere conantur, catholicę doctrinę ſectatores eſſe tyrannos & hoſtes eccleſiæ. Et quemadmodum unuſquiſque hæreſiarcha clamat, hic eſt Chriſtus, nō iſthic: Ita Core grex dicebat, omnis multitudo ſanctorum eſt, in ipſis eſt dominus. Ante redemptoris adventum apud Iudæos Sadducæi & Herodiani habebant ſua tabernacula, ſed nec amabilia, nec ſpecioſa. Cæterum iam per orbem diffundente ſeſe luce Euangelica, quam multa, quam abominanda tabernacula hæreticorum conſtiterunt adverſus tabernaculum Dei? Quis non inhorreſcat, ſi vel legat quæ turpitudinum ſcena fuerit in tabernaculis Ophitarum, qui ſerpentem pro Chriſto venerabantur? Cainorum, qui Cain parricidam & Iudam proditorem inter præci-

præcipuos habebant ſanctos? Nicolaitarum, quibus uxores erant communes? Adamianorum, qui nudi cum nudis fœminis ad ſacra conveniebant, hac ſcilicet ſpecie Adam & Evam adhuc innocentes è paradiſo nobis repræſentantes? Et tamen iidem nuptias averſabantur. Quæ dogmatum portenta, quæ monſtra turpitudinum peragebantur in tabernaculis Baſilidis, Colarbaſi, Priſcillæ, ac Marcionis? Manichęorum fœda myſteria, quis poſſet abſque nauſea vel legere vel recenſere? Quis non execretur Sabellinorum, Arianorum, Eunomianorum blaſphema in Chriſtum, aut in totam potius trinitatē, conventicula? Quibus pręſtigiis, quibus technis, qua crudelitate conati ſunt catholicam veritatem obruere? Operæpretium fuerit unum & alterum illorum ſtratagema referre, ut hinc fiat coniectura, quantum malitiæ texerunt illa tabernacula. Athanaſium invictum catholicæ veritatis propugnatorem, quoniam ſcripturis & argumentis ſuperare non

valuerunt , fictis criminibus ſtatuerant opprimere. Conſtantium Cæſarem malicioſis ſuggeſtionibus ſic irritarant in virũ ſanctiſſimum , ut iuſſerit apud Tyrum coacto concilio cognoſci de Athanaſio, delegato ad id comite quodam à latere ſuo , qui cognitioni præſideret. Duo præcipua crimina intentabantur, mulier vi cõſtuprata, & brachium homini defuncto abſciſſum in uſum maleficarũ artium. Conducere mulierculam quæ huius tragœdiæ partem ageret, non erat difficile: ſed ad probandum maleficii crimen accerſierant Arſenium quendam olim Athanaſii lectorem, qui veritus epiſcopi quem offenderat correptionẽ ab eo profugerat. Hunc diebus aliquot abditum ſervarant Ariani, ut cum fide mentirentur eſſe mortuum. Is tamen ut intellexit, quid in Athanaſium molirentur, ſive exhorrens facinoris atrocitatem, ſive cupiens hac occaſione cum epiſcopo ſuo redire in gratiam , noctu clam profugit è latebris, & Tyrum ad Athanaſium navigio pervenit, eique

rem omnem aperit. Ibi vir ut inſigniter pius, ita mire ſolertis ingenii, quippe qui iuxta præceptum domini columbinam ſimplicitatem cum ſerpentis prudentia coniunxerat, iubet Arſenio, ut abdat ſeſe, donec in rem præſentem evocaretur. Coacto concilio prodit mulier, infertur horrendo ſpectaculo loculus defuncti, oſtenditur brachium hominis reſectum loculo impoſitum. Horror etiam bonorum animos pervaſerat. Quis enim crederet, illa fingi à ſacerdotibus? Mulier, quæ fuerat edocta, narrat, ſe quondam Athanaſium excepiſſe hoſpitio, & ab eo noctu, quum nihil ab illo metueret, per vim fuiſſe conſtupratam. Athanaſius introductus eſt, ad hæc reſponſurus. Is qua præditus erat ſolertia, ſubmonet Timotheum preſbyterum ſuum, ut ipſo tacente mulieri reſpondeat. Sciebat enim, ſe mulieri ne de facie quidem notum eſſe. Quum illa peroraſſet accuſationem, Timotheus, tu ne inquit, mulier, ais te à me vi conſtupratam? Tum illa muliebri pervica-

cia, Tu, inquit, tu inquam illo loco, illo tempore, per vim meam pudicitiam contaminaſti. Erubuere quidam, tam facile detecta mulieris calumnia. Nec tamen abſolutus eſt Athanaſius, nec ad calumniæ pœnam vocata mulier, quod iidem eſſent iudices qui accuſatores. Itum eſt ad ſecundum crimen: En, inquiunt, ipſa res loquitur: hoc, eſt Arſenii brachiū, quod in quem uſum amputaris, tu nobis Athanaſi exponito. Hic ſimili ſolertia vir prudens rogat illos, num ſatis noſſent Arſenium, cuius hoc eſſet brachium. Reſpondent quidam, ſe probe noſſe Arſenii faciem. Petit Athanaſius, ut liceret ſibi accerſere quendam, quo ad eam cauſam haberet opus. Conceſſum eſt. Introductus eſt Arſenius. cuius facie nudata, Ecce, inquit, Arſenius vivus, ecce brachium dextrum, ecce ſiniſtrum incolume: unde vos iſtud brachium amputaveritis, ipſi narrate. Quid hic expectas, ut hic Athanaſius fuerit expeditus? Imo diſcerptus erat inimicorum manibus, ni Archelaus Orientis comes, qui

qui & ipſe ei conſilio præſidebat, virum ſanctum è manibus illorum extractum per occultos meatus dimiſiſſet. Quid autem tergiverſari poterant, tam evidenter confutati? Vociferabantur, hominem eſſe magum, ac præſtigiis imponere oculis hominũ, nec ullo pacto committendum eſſe, ut talis artifex viveret. Rurſus coacto concilio, perinde quaſi legitime convictus, cõdemnatur Athanaſius. Spargitur per univerſum orbem fœdus rumor: per imperiales præfectos, per omnes latebras, terra marique, quæritur vir cœlo dignus, propoſitis etiam præmiis, qui vivum adduxiſſent, aut ſi minus id poſſent, qui mortui caput attuliſſent. Quid? ſimile Iudæi moliti ſunt in Chriſtum. Imo quis fando audivit inter ethnicos facinus execrabilius? Specimen dedi: talia ſunt ſchiſmaticorum & hæreticorum tabernacula. Quid nunc commemorem de Circumcellionũ furioſa crudelitate? Quid de Donatiſtarum vafricie, technis ac violentia? Hæc non ignorant qui legerunt Auguſtini de

 his

his actis commentarios. Sed hæc ve-
tuſta. Magis deplorandum, quod no-
ſtra etiam memoria , reperta ſunt
conventicula , in quibus noctu poſt
decantatas Dei laudes , extinctis lu-
cernis , promiſcua venere viri cum
fœminis miſcebantur. Sit hoc leve.
In quibus matres ultro tradebãt ſuos
infantes occidendos, & tam immane
facinus hilari vultu ſpectabant , per-
ſuaſæ, ſic interfectos inter pręcipuos
ſanctos habendos. Quæ dementia
videtur ex hęreſi quę κατὰ Φρύγας dicitur
traxiſſe originem , qui Euchariſtiam
ex farina ſanguine infantis macerata
conficere ſolent. Eum minutis pun-
ctionibus excipiebant. Quod ſi pue-
rum eũ mori contigiſſet, pro marty-
re colebatur. Vides, in quæ portenta
devolvantur homines, qui ſemel de-
ſerto Dei tabernaculo, ſeſe mancipa-
runt tabernaculis impiorum. Iam ſi
præſtanti forma puellam, cũ anu de-
formi componas , & illa videbitur a-
mabilior, & hæc aſpernabilior. Ita
propheticus ac ſpiritualis oculus cõ-
ferens ſynagogas Satanæ cum taber-

naculo dei, in quo regnat cœleſtis illa veritas, in quo exuberat pax exuperans omnem ſenſum, in quo fervet charitas fuci neſcia, triumphat fides invicta, in quo uno ore unaque anima canuntur laudes dei, magis erumpit in vocem, Quam amabilia tabernacula tua, domine virtutum! Piorum enim concordia cœleſtis illius eccleſię imaginem nobis repræſentat, in qua nulla eſt opinionum diſſenſio: Iam enim gloriam domini non ænigmate, ſed revelata facie ſpeculantur: ſumma animorum concordia, ſumma charitas: uno ore eademque mente deum hymnis celebrant. Adde huc, quod ſpiritualis oculus, quem perſpicacem reddit lumen fidei, plus cernit quam oculus corporis. Quid igitur ille videt præterea? Videt Chriſtum, in medio ſuorum reſidentem, ac benedicētem cœtui ſuo. quemadmodum ipſe pronunciavit in Euangelio: Ubicunque ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Videt Angelos protectores ac miniſtros

ſanctæ congregationis, magna frequentia ſummaque reverentia verſantes. In tabernaculis impiorum omnia diverſa ſunt: in quibus præſidet ſatanas, nunquam nocentior, quam quum ſe transfigurat in angelum lucis: interſunt impii ſpiritus ad omne malum inſtigantes. Ut ne iam commemorem diverſum exitũ. Quid Core & illi cõiuratis acciderit, ſciunt omnes. Horribile ſpectaculum erat, terram dehiſcere, ac viva corpora devorare, aut igni cœlitus emiſſo, aut fulmine, conſumpta tot hominũ millia. Nam poſtridie recrudeſcente populi ſeditione, quatuordecim millia perierunt incendio cœleſti. Sed horribilius eſt, & animam & corpus mitti in gehennam. Nec omnino falſum eſt, quod dicunt quidam, inviſibilem eſſe eccleſiam. Solus enim Deus introſpicit corda hominũ, ac vere novit, qui ſint ipſius. Multis tamen argumentis ſæpe deprehenditur, ubi ſit eccleſia Dei, ubi ſynagoga ſatanæ. Multorum enim peccata pręcedentia ſunt ad iudicium. Sed hæc ipſa eccle-

ſia

ſia viſibilis quę bonis habet admixtos malos, quantum habet alacritatis ac maieſtatis, quoties ad pietatis cultum convenit? Ubi is cui datum eſt donum prophetiæ, ſyncere tractat ac diſpenſat verbum Dei, populus religioſa attentione ac reverētia auſcultat, non ut verbum hominis, ſed ut verbum Dei. Quum interim qui docet, ſic afficitur, ut ſentias Chriſti ſpiritum per os hominis loqui. Interea videre eſt præſentem ſpiritus energiam in auditoribus. Alii ſuſpirant, aliis erumpunt lachrymæ, aliis hilareſcit facies. in ſumma, dicas omnes transfigurari. Rurſum quum in ſolenni cultu, ſuo quiſque munere fungitur, alius recitat ſacram lectionē, alius decantat laudes Deo, alius orat totius multitudinis nomine, tractatque myſteria, alii hæc agenti ſubſerviunt, populus interim religioſo ſilentio veneratur hæc omnia. Quis hæc ſpectans non fateatur, amabilia eſſe tabernacula Dei? Itidem quum procedit ſolennis eccleſiæ ſupplicatio decēti digeſta ordine, et-

iam ii qui tantum ſpectandi gratia proſpiciunt, venerabunda quadam alacritate tanguntur. Poſtremo omnis legitimus conventus hominum ad rem honeſtam habet dignitatem quandam, atque adeo lætitiam. Cuiuſmodi ſunt cœtus diſcipulorum ad profeſſionem, aut diverſorum hominum ad diſputationem publicam. Alcibiades quum primum eſſet verba facturus apud populū Athenienſem, ſenſit animi trepidationem. Eam illi ſic exemit Socrates. Rogat num poſſet contemnere coriarium aliquem? Reſpondit, maxime. Num figulum? reſpondit, facile. Num fabrum aut cementarium? Quum de ſingulis interrogatus reſpondiſſet, apud quemvis iſtorū poſſe intrepide dicere: Atqui, inquit Socrates, ex his conſtat ille populus quem tu vereris. Quod ſi per ſe contemptiſſimis hominibus ipſe conventus conciliat dignitatem ac reverentiam, quanto venerabilior eſt cœtus piorum hominum ad cultum Dei viventis congregatorum? Tantam autem vim habet chorus

unanimiter Deo fidentium, ut prophanos etiam rapiat in admirationem ſui, ſicut teſtatur Paulus, Idiotam aut incredulū ingreſſum eccleſiam ſanctorum, procidere in faciem ſuam, & adorare deum, profitentem quod vere deus ſit in medio ſuorum. Balaam propheta quidem erat, ſed impius. Is tamen è monte conſpectis Iſraelitarum tabernaculis coactus eſt exclamare; Quam pulchra tabernacula tua, Iacob, & tentoria tua, Iſrael! Videbat idem felicem illorum mortem qui perſeverant in caſtris eccleſiæ. Moriatur, inquit, anima mea morte iuſtorum, & fiant noviſſima mea horum ſimilia. Conſpexit horum tabernaculorum pulchritudinem propheta ſanctus, quum exclamat in Cantico graduum: Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum! Vidit & Petrus, ſed tanquam per ſomniū, quum in monte contemplatus eſſet domini gloriam, & audiſſet Moſen ac Heliam, de gloria mortis Dominicæ colloquentes: Domine, inquit, bonum

eſt, nos hic eſſe: faciamus hic tria tabernacula. Illic demum vera eſt concordia, ubi lex & prophetæ conſentientes, Chriſtũ novi teſtamenti miniſtrum, non litera ſed ſpiritu prædicant. Hoc nec fit in ſynagogis Iudæorum, qui legem detorquent, non ad Chriſtum, ſed ad neſcio quem alium Meſſiam, quem tot iam ſeculis fruſtra exſpectant infelices: nec in tabernaculis Manichæorum, qui totum vetus teſtamentum ut non à Deo ſed à principe tenebrarum proditum reiiciunt, novum ceu multis locis falſatum ſuo arbitrio probant aut improbant. Denique in nullis hæreticorum tabernaculis, ubi ſcripturæ non ad Chriſtum qui eſt veritas accommodantur, ſed ad ſenſum humanum detorquentur. Id enim ſemper fuit hæreticorum proprium. Siquidem Priſcillianiſtæ nullius libri vel veteris vel novi Teſtamenti autoritatem reiiciebant, ſed quum abſurdiſſima docerẽt, quicquid cum ipſorum dogmatibus pugnabat, falſa interpretatione ad alienum ſenſum depravа-

pravabant. Verum ut ad Pſalmi tenorem redeam; Si tabernacula Dei intelligis Eccleſiam adhuc in terris militantem; puta, hæc dici, vel à catechumeno, vel ab ethnico aut Iudæo reſipiſcente, vel à peccatore ſive hæretico ſchiſmaticove redeunte ad cor. Sin de ea parte eccleſiæ, quæ iam triumphat cum Chriſto; puta, quemvis pium hominem, cum Paulo cupientem diſſolvi & eſſe cum Chriſto, dicere, Quam amabilia tabernacula tua, domine virtutum! Abruptum ſermonis initium declarat deſiderii magnitudinem à profunda contemplatione proficiſcentis. Nec ocioſum eſt quod alloquens dominum, dicit, Tua. Quicquid in eccleſia, virtutis, roboris, aut felicitatis eſt, domini eſt, non hominum. Ille gratis ſibi redemit eccleſiam, ille gubernat, ille tuetur adverſus omnes procellas. Et quicunque eccleſiæ reſiſtit, non rebellat hominibus, ſed Deo. Hoc aperte loquitur per os Zachariæ cap. 2. Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. Et Paulus audit: Saule Saule, quid

quid me perſequeris? Rurſus, quemadmodum in Euangelio agnoſcit ſibi præſtitum quicquid beneficii collatum fuerit vel in infimum Chriſtiani nominis profeſſorem, ita quicquid malorum ingeritur in eccleſiam catholicam, ſibi ingeſtum eſſe deputat. Talem præſidem ac propugnatorem quum habeat eccleſia catholica, fruſtra ſunt omnes impiorum conſpirationes adverſus illam. EoquePſalmus addit, domine virtutum! Virtutes autem hic appellat, non ἀρετὰς, quæ opponuntur vitiis, ſed δυνάμεις, quæ vox ſonat potentiam. Atque hoc cognomento ſacræ literę nonnunquam deſignant deum. Veluti Pſalmo 23. Dominus virtutũ ipſe eſt rex gloriæ, δυνάμεων. Præceſſerat enim, Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio. Et in veteris teſtamenti voluminibus frequenter appellatur dominus Sabaoth, quod Hebræis ſonat, virtutum ſive exercituum. Δυνάμεις in myſticis literis interdum declarat præcipuos angelos, quorum miniſterio deus utitur ad electorum ſuorum prote-

protectionem. Hunc exercitum viditHelizeus, quum † puero ad cōſpectum Syrorum exercitum exanimato diceret, Noli timere, plures ſunt nobiſcum quam cum illis. Et ad prophetæ preces aperti ſunt oculi miniſtri. mox & ipſe vidit montem plenum equitibus & curribus igneis. Nemo, inquit Chriſtus, poteſt eos de manu mea eripere, quos pater dedit mihi. Concinit his canticum graduum. Niſi dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam, &c. Tempore Pauli nec opibus, nec viris, nec ullis mundi præſidiis erat munita eccleſia, & tamen magna fiducia loquitur, *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Moxque eo fiduciæ provehitur, ut quum eccleſia tot malis undique premeretur, non vereatur dicere: Certus ſum, quod neque mors, neq; vita, neque angeli, neque principatus, neque inſtantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, nec ulla creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in

† 4. *Reg.* 6. * *Rom.* 8.

in Chriſto Ieſu, domino noſtro, Unde tanta fiducia, Paule, inter tot mortes, tot pericula, & foris & intus urgentia? Unde iſti ſpiritus, paucis, indoctis, privatis, tenuibus & oppreſſis? Ex nobis, inquit, nihil poſſumus, ſed dominus noſter dominus eſt virtutum. Sive igitur accipias virtutes angelos, eccleſiæ protectores, ſive miracula: uterque ſenſus declarat, eccleſiæ dominum prorſus invictum eſſe, quum ſit omnipotens, ad cuius nutum præſto ſunt omnes angelorum legiones, & qui facit mirabilia magna ſolus, quique ſolus quicquid voluit fecit, in cœlo pariter atque in terra. Eccleſiæ primordia miraculis, non humanis præſidiis invaluerunt. Et quoniam quicunque pie vivunt in Chriſto Ieſu, impiorum perſequutionem patiuntur, humiles iuxta mundum, ac pauci præ his qui oppugnant; ad conſolationem gregis puſilli dictum eſt, domine virtutum. Hic eſt enim ille qui dicit in Euangelio, Nolite timere, puſillus grex: quia veſtrum eſt regnum cœlorum.

rum.

rum. Et rurſus, Confidite, quia ego vici mundum. Solus hic potuit alligare fortem, domumque illius ac ſupellectilem diripere. Aeſtimati, inquit, ſumus ſicut oves occiſionis. Quod animal ove imbecillius aut magis imbelle? Sed quid dicit Paulus, iam è lupo factus ovis? Arma † militiæ noſtræ non carnalia, ſed potentia Deo, ad deſtructionem munitionum: conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe adverſus ſcientiam Dei; &c. Eodem in loco obiurgat Corinthios, quod quum adhuc eſſent carnales, ea tantum viderent, quæ erant ſecundum faciem; atque è rebus externis æſtimantes Apoſtolos, quod non ſolum iuxta mundum tenues eſſent, & humiles, verum etiam afflicti, contemnerent eos; quum eſſent ſpiritualibus opibus ditiſſimi, ſpiritualibus armis muniſſimi. Ita quorum oculos occupavit huius mundi potentia, quum metiuntur eccleſiam Chriſti externa ſpecie,

† 2. *Cor.* 10.

ſpecie, non ſolum contemnunt eam, verumetiam abhorrent & averſantur. Tales erant olim qui baptiſmum in extremæ vitæ diem ſtudio proferebant, nec niſi triſtes ac deplorati veniebant ad atria domini. At qui ſpiritualibus oculis cernit gloriam filiæ regis ab intus, dicit cum Propheta ; Concupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Mediocria bona moderatis effectibus expetuntur: at illa quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ Deus præparavit diligentibus ſe, ingenti deſiderio expetantur oportet. Hanc deſiderii magnitudinem propheta expreſſit, addens, & deficit in atria domini. ἐπιθυμεῖν vulgare eſt, ſed ἐκλείπειν non eſt niſi ſupra humanum modum deſiderantium. Græci λειποθυμίαν appellāt, quum propter vehementem & ſubitum ſpirituum motum homo deſtitutus animo ſibi excidit ad tempus. Eam affectionem aliquando gignit in homine vehemens pavor, aut admiratio: unde ſtupefactos & attoni-

tos

tos dicimus. Nonnunquam ingens dolor, aut lætitia præter ſpem obiecta, aut amor impotens. Unde & in prophanis tragœdiis, Phædra ad Hippolyti conſpectum concidit, exanimi ſimilis. Et hiſtoriis proditum eſt, mulierem ad inexpectatum filii ſui introitum, quem acceperat in bello cecidiſſe, fuiſſe exanimatam. In eundem ſenſum uſus eſt hoc verbo Pſalmo 118. Defecit in ſalutare tuum anima mea Defecerunt oculi mei in eloquium tuum. Huc pertinet quod ſponſa loquitur in Cantico Solomonis. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. Quæ fulciri poſtulat, periclitatur ne concidat. Idem enim accidit in ſpiritualibus quod in rebus externis. Requiritur moderata cognitio inter potentiam & obiectum. Alioqui, ſi quod ſenſui obiicitur careat modo, ſenſum obruit: veluti ſol nulla nube temperatus, ſi intendas oculos, corrumpit viſum: & ſonitus immodicus adducit ſurditatem. Sicut literis eruditorum proditum eſt, apud Stadiſin

oppi-

oppidum, ubi Nilus ſe per cataractas ingenti fragore præcipitat, indigenas naſci ſurdos. Item illud ſæpenumero videmus accidere, ut qui vehementer intendunt animum rebus ſupra modum ſubtilibus inveſtigandis, incidant in dementiam. De Ariſtotele literis proditum eſt, vere an falſo, nunc non excutio, quod poſteaquam ingenium ſuum diu multumque torſerat ſtudio perveſtigādi cauſas, quur mare Euboicum ſecus quam alia maria ſepties in die decurreret ac recurreret, neque quicquam proficeret, ſeſe in ipſum abiecit mare, dicens, quando ego non te capio, tu capies me. Quo minus mirandum eſt, ſi, qui non contenti credere, quæ nobis tradidit ſcriptura, de divina Triade multa ſcrutātur, humanę mentis captum in immenſum excedentia, in delirationem incidunt, ut iam communi quoque ſenſu careant, qui ſupra humanum ſenſum ſapere voluerunt. De quibus vaticinatus eſt Solomō: *Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria.

* *Prov.25.*

gloria. De iiſdẽ Eſaias: † Qui dat ſecretorũ ſcrutatores, quaſi nõ ſint. Sed iamdudum audire cupis, quę ſint iſta pręclara bona, ſẽſum humanũ exuperãtia, quæ cõſpexit hic qui tanto deſiderio geſtit in atria domini ingredi, ut præ admiratione deficiat animo. An quiſquã digne valeat æſtimare, quãta ſit dignitas, quantaq; felicitas, hominẽ peccatorẽ, ac Satanę laqueis irretitum, per fidem ac baptiſmum gratis è mãcipio diaboli cooptari in numerũ filiorum Dei? inſitum corpori Chriſti, unum cum illo fieri? ex hærede gehennæ fieri hæredem regni cœleſtis? allegi in illud glorioſum contubernium ſanctorum omnium, qui à condito mundo fuerunt, quique uſque ad conſummationem ſeculi futuri ſunt, ſive in cœlis, ſive in terris? Tantus honos tantaque beatitudo præſtatur catechumenis in atriis domini, priuſquam admittantur ad penetralia. Nam atrium proprie nobilium ædium ingreſſus dicitur. Unde ſervi atrienſes, qui atrio præſunt. Itaque qui

† *Eſa.* 40.

qui fidei oculis perſpicit maieſtatem domus Dei, quid mirum, ſi ad res divinas & humana natura ſuperiores animo deficit, & affectu impotenti raptus ſeſe præ deſiderio non capit? Horatius homo facundus ad Mœcenatem accitus pauca loquitur, idque, ut ipſe ait, ſingultim. Nec raro accidit viris alioqui magnis & eruditis, ut in celebri conſeſſu pontificum aut principum dicturis, vertigo oboriatur, ſibique repente ſic excidant, ut quæ menſibus aliquot meditati ſunt proloqui non poſſint. Sed quid illius cõſeſſus maieſtas ad eccleſię gloriam? Certius autem cernitur oculis fidei quam oculis corporis. Proinde qui frigidi & invitis ſimiles veniunt ad baptiſmum, nondum pervident ad quantam felicitatem recipiantur, eoque indigni ſunt qui potiantur ad quod invitantur. Age ſi cui plebeio in tetro carcere marceſcenti veniat nuncius, dicens, Bono eſto animo: hodie liber Regiam ingredieris, futurus inter aulæ proceres, & regi charus: nonne periculum eſſet, ne

ſubito

ſubito gaudio deficeret, & ne poſt carceris tenebras, ad regalis domus lucem ac maieſtatem admiſſus, ipſe ſibi excideret? Sed quis carcer, quod barathrum tam tetrum eſt, quam eſt in quo detinentur, quos ſatanas alligavit criminum vinculis? Aut quæ eſt uſquam regia, etiamſi omnium ſplendorem in unam conferas, quæ cum eccleſiæ maieſtate poſſit conferri? Quod ſi merito reprehendendi ſunt, qui tantam gratiam ſegnes ac languidi accipiunt, quanto iuſtius culpandi ſunt, qui in huius regiæ penetralibus ſordide & incompoſite vivunt? Arbitror, & in ipſis prophetæ verbis aliquid latere myſterii. non dicit, Ego defici, ſed, Anima mea defecit. nec ait, ego exultavi, ſed, Cor meum & caro exultaverunt. Animæ vox in literis ſacris interdum humanum quiddam & infirmius ſonat. Veluti quum Paulus loquitur Corinthiis. †ψυχικὸς, hoc eſt, animalis homo non recipit ea quæ Dei ſunt. Sic & Iacobus huius mundi ſapientiam, quæ fidem

† 1. *Cor.* 2.

fidem reiicit, & humanis rationibus ſcrutatur divina, animalem appellat. Sic & caro hominis craſſius quiddam ſonat, cui perhenne bellum eſt cum ſpiritu dei. Cordis vero nomine ſpiritum hominis ſive mentem ſignificare videtur. Spirituum enim vitalium iuxta Phyſicos fons in corde eſt. Eſt igitur caro, quæ, autore Paulo, regnum Dei non valet poſſidere. Eſt & caro, cuius conſortium † non patitur ſpiritus dei. Puta, hanc eſſe infimam hominis partem. Sic eſt & anima, quæ repellit ſpiritum Dei, quemadmodum ait ſanctus Iudas, eos ceu digito notans, qui ſectantes ea quæ ſunt huius mundi, per ſectas & ſchiſmata ſecedunt ab eccleſiæ conſortio. Hi ſunt, inquit, qui ſegregant ſemet ipſos, animales, ſpiritum non habentes. Iam eſt & cor hominis, in quod non aſcenderunt ea quæ Deus præparavit diligentibus ipſum. Quum igitur totus homo, ut omnes ſuas vires in unum conferat, non ſit capax donorum cœleſtium; quid

† *Gen.* 6.

quid ſupereſt, niſi ut totus deficiat in ſeſe concidatque, quo renovatus & erectus ſpiritu Dei, per fidem perſpiciat, quam ingentia ſunt quæ divina benignitas nobis per filium gratis largitur, ſi digne accedamus ad illius tabernacula. Sic deficere proficere eſt, ſic exanimari vivificari eſt, ſic ſibi excidere, eſt reddi ſibi, ſic concidere, eſt erigi, ſic ſuis viribus deſtitui, eſt robuſtum fieri in Chriſto, ſic emori, eſt in Deum transformari. Niſi enim mortificetur quod animale eſt, non exoritur quod eſt ſpirituale. Itidem in rebus naturæ, corrumpitur ſiccum & informe ſemen, ut exurgat viridis arbor. Emoritur deformis eruca, ut provolet nitidus ac picturatus papilio. Marceſcit cicada jam anus, ut ex ſicco exuvio, prodeat nova ſucculenta modulatrix. Poſteaquam igitur totus homo defecit, & defecit in tabernacula Dei, tunc caro ſimul & anima & cor illius exultat in Deo vivo. Spiritus enim Dei per fidem innovat omnia, fitque totus homo nova creatura in Chriſto Ieſu. Nam eſt

caro quæ videt ſalutare Dei, & iuxta Paulum eſt corpus ſpirituale, & eſt cor mundum quod in nobis creat Deus, & eſt ſpiritus rectus quem innovat in viſceribus noſtris. Hinc nimirum naſcitur illa ſpiritualis exultatio, non in opibus aut honoribus aut voluptatibus huius mundi, non in forma viribuſque corporis, non in ſapientia humana, ſed in Deo vivo, qui vitam dat mortuis. Is demum tuto gloriatur, qui, beato Paulo monitore, in domino gloriatur. Scriptura frequenter hoc vivi cognomen attribuit Deo, non tantum ad differentiam ſimulacrorum mortuorum, ſed etiam ad declarandum illius omnipotentiam. Vivum enim dicitur quod eſt efficax. Non eſt magnum, ſi credamus, Deum eſſe viventē, quum vivant & bruta animalia, ſed hic ſolus ſic eſt vivus, ut ſit ipſa vera vita, unde velut à fonte manat omnibus vita. Ego, inquit dominus, ſum via, veritas & vita. Mortificato igitur vetere homine & ſepulto in baptiſmo, novus homo in ſe quidem mortuus,

ſed

ſed in ſe viventem habens Chriſtum, totus exultat, gratias agens ei cuius gratuita munificentia ſic transformatus eſt. Sara enim non genuit Iſaac, hoc eſt, gaudium ſpiritus, niſi poſteaquam illi defecerant muliebria. Sed unde genuit? ex Abraham, carne emortuo, ſed fidei vigore vivo vividoque. Cæterum ipſe propheta cauſam huius exultationis maluit per allegoriam nobis exprimere: Etenim paſſer invenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi, ubi ponat pullos ſuos. Quam magnificam rem quam humili tropo expreſſit ſpiritus propheticus! Quid eſt igitur quod ſic exultas, ſic gaudio geſtis ac triumphas, qui paulo ante defeceras? Quia paſſer, inquit, invenit ſibi domum, & turtur nidum, ubi ponat pullos ſuos. Naturę inſtinctu omnia animantium genera parant ſibi locum aliquem in quo poſt labores tuta conquieſcāt: & in hoc mira ingeniorum varietas. Pleraque procul in avia & impedita loca recedunt, quæ vix à venatoribus perveſtigantur, ut cervi. Apri frutice-

tis abdunt ſeſe, Leones ac dracones ſpeluncarum receſſibus. Lepus averſo ſaltu mire fallit venatorem, ne deprehendat cubile. Serpens in cavernis ſuis tutus eſt. Cuniculi ſubterraneis labyrinthis ſeſe tuentur. Formicæ in cavis effoſſis per hyemem latitant. Apes in cavis arboribus extruunt cellas ſuas, eaſque cruſto tenaci & amaro foris oblinunt, quo tutæ ſint adverſus iniuriam. Habent & piſces receſſus ac latebras ſuas. Avium magna pars in ſaltus inacceſſos aut in loca paluſtria recipiũt ſeſe. Aquila in præruptis ponit nidum, perdix humi. Alcyones in mari ſuſpendunt nidum, tanta arte contextum, ut ne ferro quidem rumpi poſſit: nec adhuc à quoquam deprehenſum eſt, unde conficiant fluitantem domunculam. Complures ſurculis ac ſtipulis arte congeſtis in ædium fumariis aut in arbore ſuſpenſis nidulantur. Paſſeres & hirundines nos quoque docuerunt ex uda argilla paleis temperata ſtruere macerias. Et ne ſingula cõmemorando fiam prolixior, unum-

quod-

quodque animal, ubi repperit in quo tuto conquieſcat, ſuamque ſobolem educet, ſuam felicitatem aſſequutum eſt, nec amplius quicquam deſiderat. Habet enim naturæ principia, quæ ſunt, tueri ſeſe, & ſuam propagare ſpeciem. Sed mirabitur aliquis, quur ex omnium animantium generibus ſolæ nominentur aves, & in his paſſer tantum & turtur. Inter omnia animantium genera minutiſſimum eſt avium genus. Habet terra elephantos, mare balænas, immani magnitudine. Inter aves autem minimus eſt paſſer, cuius vilitas, & vita ſolicitudinis expers, nobis ore domini commendata eſt. Non amat ſpiritus ſanctus animos faſtu turgidos, corporaliumque bonorum amore gravatos, & ob id humi gradientes: volucres amat animas, cœli commercio gaudentes: amat in ſuis oculis puſillos, iuxta mundum contemptos, amat totos de Dei providentia pendentes. Si Deus ſic veſtit, ſic alit paſſerculos, quorum bini aſſe veneunt, quid tu te diſcrucias, in extremam ſe-

nectam, ad quam fortaſſe nunquam perventurus es, & in liberos, nepotes ac pronepotes, per fas nefaſque congerens divitias, fortaſſis ad eos perventuras, ad quos tu minime velles? Et ſi ex paſſerculis unus non decidit in terram: nam hoc interdum fit, ex immodico, ut quidam tradunt, coitu: quid tu, cooptatus in gregem illorum, de quibus ſervator pronunciavit, ne pilum quidem capitis periturum ſine providentia patris, ad genethliacos & aſtrologos curris, metuens ne ante diem tuum pereas? Turtur hoc habet commune cum columbis, quod ſuſpirium edit pro cantu, quod adulterium neſcit, imo ne digamiam quidem: fertur enim, compare mortuo, nulli alteri ſe iungere. Quare vox huius grata eſt ſponſæ, in myſtico Solomonis cantico. Vox, inquit, turturis audita eſt in terra noſtra. Alioqui vernis menſibus longe dulcius canunt alaudæ ac luſciniæ, ſed ſponſæ placent turturum ſuſpiria. Quotquot enim contemnunt hunc mundum
ſpe

ſpe vitæ cœleſtis, quamdiu verſantur in hoc corporis tabernaculo, ingemiſcunt gravati, eo, ſicut ait † Apoſtolus, quod nolint expoliari, ſed ſuperveſtiri, ut abſorbeatur quod mortale eſt à vita. Adde quod in veteri teſtamento turtur pauperum erat oblatio, ut utilitas huic avi ſit cum paſſere communis. Sibi viliſſimus ſit oportet qui vere agnoſcit in ſe nihil eſſe boni. Quid Paulo ſublimius? tamen ut paſſerculus loquitur, quum ait, ſeſe abortivum & Apoſtolorum minimum ac prorſus indignum Apoſtoli nomine, denique reiectamentum ac peripſema huius mundi. Sed hæc vilitas una res eſt, quæ nos reddit precioſos in oculis Dei. Hæc exiguitas magnos & excelſos facit apud iuſtum iudicem. Vis audire huius paſſerculi magnitudinem? Omnia, inquit, poſſum in eo qui me corroborat. An non dicas, hic è paſſerculo aut turture factum leonem? Ex diametro pugnant iudicia Dei & iudicia huius mundi. Itaque ſicut mundus

† 2. *Cor.* 5.

amat ac magnificit eos qui de mundo ſunt, ita odit ac contemnit eos qui de mundo non ſunt. Circumierunt, inquit *, in pellibus ovium & caprarum, egentes, anguſtiati, afflicti, in ſolitudinibus errantes, in montibus & ſpeluncis & cavernis terræ. Quid contemptius? ſed audi dignitatem. Quibus, inquit, dignus non erat mundus. Quid Paulo iuxta mundum abiectius, qui ſeſe appellat peripſema; hoc eſt, purgamentum quod abiicitur? Sed idem ille tam deſpectus mundo, quanti fuit apud Chriſtum? qui teſtatur, illum ſibi vas eſſe electū. Sed quid de cæteris ſanctis loquor, quum ipſe gloriæ dominus dicat per os David: Ego ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Atqui idem ille mundo contemptiſſimus eſt, in cuius nomine ſe flectit omne genu, cœleſtium, terreſtrium & inferorum, quique pari conſortio in gloria eſt Dei patris. Nullus igitur pie vivens diſpliceat ſibi, ſi contemptus & inviſus eſt iis,

qui

* *Hebr.* 11.

qui hauſerunt ſpiritum huius mundi. Eſt quidem pro viribus enitendum, ne cui præbeamus offendiculum, attamen magnum eſt argumentũ, nos eſſe gratioſos apud Chriſtum, ſi citra culpam noſtram mundo ſimus invidioſi. Quum mundum dico, non deſigno profeſſionem, veſtem, cibos, aut titulum, ſed animum Chriſti ſpiritu vacuum. Vulgus enim hac voce quemadmodum aliis multis abutitur, mundanos appellans, qui ſacris initiati non ſunt, aut qui monaſticam vitam profeſſi non ſunt. Profeſſos autem appellant extramundanos & mundo mortuos. Atqui ſicut ſub omni veſte, quantumvis ſit vilis aut ἱεροπρεπὴς, latere poteſt mundanus animus, ita ſub veſte quamvis laica, aut etiam militari, latere poteſt animus à mundo alienus, etiamſi pluma ſtruthiocameli volitet in pileo ſecto. Sed interim fortaſſis ſubibit alicuius animum admiratio, quo modo repente, à tanta exultatione totius hominis, ad ſuſpiriorum mentionem dilapſi ſimus, velut à calcaria,

quod aiunt, in carbonariam. Quoniam hæ duę res, licet inter ſe pugnare videantur, tamen ita ſibi connexæ ſunt, quandiu verſamur in hoc mortali tabernaculo, ac theſaurum cœleſtem portamus in vaſis fictilibus, ut altera ab altera ſeiungi nequeat, imo quod maius eſt, altera viciſſim ex altera naſcatur. Omnis noſtra exultatio, qui per fidem ambulamus, eſt in ſpe futurorum bonorum. Quæ quo clarius cernimus oculis fidei, quoque certius ſperamus, hoc maiora trahimus ſuſpiria, ſicuti vehementibus deſideriis omnis moleſta eſt dilatio. Quoque magis ad illam vitam ſuſpiramus, hoc magis exultat cor & caro noſtra in Deo vivo, dum in mundo triſtitiam habemus, in Chriſto ſolatium. Nihil hic perfectum eſt, vix quicquam tutum. Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Et qui ſtat, huic videndum eſt ne cadat. In medio laqueorum ambulamus: quos omnes effugere difficillimum eſt, ne dicam impoſſibile. At hæ moleſtiæ quas hæc vita ſecum defert, etiam ſi

non

non tantum valeant, ut nos abducant à charitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, tamen ab illa ſpirituali mentis exultatione frequenter avocant, & cogunt ingemiſcere deſiderio eius diei, quo continget quod perfectum eſt. Quis enim à tali exilio non ſuſpiret ad talem patriam? Vis audire turturem ſuſpirantem? lege Pſalmum 119. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt: habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa. Piis hominibus magna pars afflictionum eſt, perpeti mores & linguas malorum. Hic enim locum habet quod ait Eccleſiaſtes: qui apponit ſcientiam, apponit dolorem, & in multo ſenſu multa indignatio. Lumen ſolis omnibus commune eſt, at non omnibus commune lumen fidei. Cedar Hebræis tenebras ſonat. Quicquid autem moliuntur, qui mundi huius ſpiritum habent, mera caligo eſt, oderũt lucem veritatis, ac magis amãt

tenebras. Et quum propemodum plus diſcriminis ſit inter hominē fide illuminatum ac ſpiritualem, & hominem fide vacuum & carnalem, tamen in hac peregrinatione pii coguntur cum tam diverſis animis in eadem urbe & in unis ædibus vivere. Sic Loth vivens Sodomis animo diſcruciabatur, optans eripi à nefariorum conſuetudine. Sed turturem eundem quem modo audiſti graviter ſuſpirantē, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt; audi rurſus exultantem ſpe promiſſæ felicitatis: Lætatus ſum, inquit, in his quæ dicta ſunt mihi, In domum domini ibimus. Auſculta & alium turturem inſignem graviter ingemiſcentem, patriæ cœleſtis deſiderio. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nunc & hunc auſculta exultantē. † Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni afflictione noſtra. Hos gemitus videmus ſemper fuiſſe graviſſimos in viris ad cœleſtem beatitudinem anhelan-

† 2. *Cor.* 7.

helantibus. Hinc olim tot hominum examina non ferentium idololatrarum impietatem ac ſæviciam, occupaverūt ſolitudines Thebaidis. Hinc prima monachorum origo. Satius eſſe ducebant cum leonibus ac pantheris habere commercium, quam cum hominibus impiis. Alii ſeceſſerunt in ſolitudines Syriæ, quorum eſt beatus Hieronymus. Alii in deſertas inſulas ſeſe abdebant. Alii montium cacumina, pene inacceſſa obſidebant, ut D. Benedictus. Nonnulli paludes horridas, & vix ulli animantium habitabiles ſcrutabantur, ut Patricius ac Bernardus. Alii rupes, & ipſo aſpectu horrenda quærebant loca; ut Bruno, aut ſi quis alius fuit auctor Cartuſianæ ſodalitatis. Hæc ſuffugia perſuadebat piis hominibus huius exilii tædium. Studebant ſeiungi ab his qui habitabant Cedar. Sed hic quocunque te vertas, quocunque te abdas, in exilio es. Quęre, pete quam voles retruſas latebras, homo ad homines vadis: atque ut univerſum hominum cōmercium effugias, hominem

minem tecum effers, mortale corpus tecum circumfers, quo gravatus ſic ingemiſcit Apoſtolus. Divus Baſilius legitur monachos, qui in ſolitudinibus procul ab hominum commercio degebãt, ad urbana ſodalicia revocaſſe, quod vir prudens intelligeret, illorum pleroſque non evadere vere pios, ſed ſuperciliosos, falſa ſanctimoniæ perſuaſione turgidos, irritabiles, vindices, moroſos, ſenſus communis expertes, & ad omnem vitæ functionem ineptos. Fatetur idem D. Chryſoſtomus, experimento cognoſci, ſi quando ab illis ieiuniis, vigiliis & chameuniis ad epiſcopi munus accerſerentur. Foris quærebant, quod intus quærendum erat. Ponebant nidos, ſed non in atriis domini, quum regnum Dei ſit intra nos. Hic ipſe ſermonis curſus admonet nos ut ad nidos revertamur. Nidus eſt in quo acquieſcit hominis deſiderium, & in quo tranquille fovet pullos, hoc eſt, curas & cupiditates ſuas. Felix enim ille dicitur, qui quum ſapiat, nihil præterea deſiderat.

rat. Id nulli mortalium in hac vita poteſt contingere. Cæteris animalibus natura felicitatis terminos præſcripſit, quæ ſimul ut ad id pervenerint, ad quod condita ſunt, ſuam quandam beatitudinem aſſequuta ſunt. At hominis animus quoniam divinus eſt & immortalis, nihil invenit in hac vita in quo vere conquieſcat, niſi fuerit aſſequutus ad quod conditus eſt. Quid eſt igitur illud ad quod conditus eſt homo? Ut corpore ſimul & animo cognoſcat, amet, glorificetque deum conditorem & redemptorem ac dominum ſuum. Hæc eſt, inquit dominus, vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Cognoſcere, videre eſt, & videre frui eſt. Frui, beatitudinis extrema linea eſt. Hæc felicitas non continget plene niſi in reſurrectione juſtorum. Hic tamen aliquis nidus eſt in atriis eccleſiæ, ſed penſilis ac fixus in ſpe futurorum. Nam extra eccleſiam nulla eſt veræ felicitatis ſpes. Tam immenſa, tam capax res

eſt

eſt animus humanus, ut eum ſolus Deus poſſit explere, etiam ſi illi præter Deum ſexcentos mundos addas. Quid quod etiam in rebus inanimis videas, unumquodque ad ſuam ferri ſedem? Lapis ex alto deiectus, ſimul ut terram contigerit, quieſcit: flamma quãto impetu fertur ad ſuum locum? Quid eſt hoc quod interdum ſic concutit terram, ut ſaxeos etiam montes diſrumpat, niſi Boreas, nitens in nativum erumpere locum? Sic veſica vento diſtenta vi in aquam depreſſa exilit. Ignea res eſt animus hominis, qui quanquam gravatur hoc terreno corpuſculo, tamen non conquieſcit, donec ad nativam ſedem ſubvolarit. Ac natura quidem omnes homines venantur ocium, quærunt aliquid in quo conquieſcat animus, ſed quoniam in rebus vel inanibus, vel perituris figunt nidum, quo magis expetunt quietem, hoc maioribus turbis involvuntur. Quid enim aliud ſibi volunt tot veterum volumina de ſummo bono, de bonorum finibus, deque animi tranquil-

litate, quam Græci vocant εὐθυμίαν? Alius poſuit nidum in ſcientia, alius in indolentia, alius in voluptate, quidam in habitu virtutis, quem appellant ſapientiam. Nonnulli in actu uſque virtutis. Sed iſti omnes teſte Paulo evanuerunt in cogitationibus ſuis, & quum lingua magnificis verbis aliis εὐθυμίαν pollicerentur, ipſi cor habebāt irrequietum. Quur ita? Quoniam non exultaverunt in Deum vivum. Si ſic delirarunt ſapientum proceres, quid attinet dicere de idiotis? Qui divitiis metiuntur felicitatem. Atqui poſteaquam ad præſcriptum ſibi modum perveniunt, ſentiunt, eſſe veriſſimū quod ſcripſit ille Venuſinus, Creſcentem ſequitur cura pecuniam: Et, Creſcit amor nummi quantū ipſa pecunia creſcit. Alii contemptis opibus regnum ambiunt ac monarchiam. Quid enim aliud tanto rerum tumultu moliebatur Alexander Magnus? Sed quotam ille mundi partem ſibi potuit ſubigere? Et ſi totum ſubegiſſet, quum ex Democrito didiciſſet, innumerabiles

eſſe mundos, ingemuiſſet, qui in unius orbis parte tam diu laboraſſet. Quid non & fecit & paſſus eſt Iulius Cæſar, ut orbis Romani principatum teneret? Tenuit, ſed ibi non conquievit animus. Imo curis & conſcientia ſcelerum urgente, mente defectus eſt, ut vitæ tædio mortem optarit, ſed inopinatam. Non poteſt illic eſſe vera quies, ubi eſt animus ſibi male conſcius. Finem neſciunt humanæ cupiditates. Hic ſibi promittit ocium, ſi talem puellam nanciſcatur uxorem, inſigni forma, pulchreque dotatam: ſed pro quiete moleſtiarum agmen reperit. Ille ſibi beatam vitam pollicetur, ſi tale ſacerdotium adipiſcatur: ſed aſſequuto creſcit venandi acrior ſitis. Connectitur ſacerdotium ſacerdotio: eluctatum eſt ad Abbatis dignitatẽ, petitur epiſcopi mitra: & mitra, magis opima mitra permutatur. Iam animus anhelat ad Cardinalicium faſtigium. Hoc ubi contigit, ambitur corona triplex. An hic tandem conquieſcit animus? Reſpondeat nobis Iulius ſecũdus: cuius

extre-

extrema ſenectus intolerabilibus rerum fluctibus iactata eſt. De cæteris iudicent alii. Non eſt abſurdum, quod Divus Auguſtinus interpretatur pullos, bona opera noſtra, quæ niſi ponas in nido eccleſiæ catholicę, fruſtranea ſunt. Phocion & Ariſtides, Traianus & Antoninus, aliique complures multa fortiter, iuſte ac pie geſſerunt erga patriam. Laudatur Zenonis continentia, Xenocratis integritas, Socratis patientia; ſed quoniam extra Chriſtum facta ſunt, non contulerunt veram felicitatem. Iulianus imperator immenſam pecuniæ vim effudit in ſubſidia pauperum. Sed adverſus Chriſtum. Itidem in multis hæreticis quędam eximiæ virtutes vixque credibiles prædicantur. Magna divitiarum contemptio in Ebionitis, prodigioſa orandi aſſiduitas in Euchitis, magna abſtinentia ac vitæ ſeveritas in Manichæis. Sed hi fruſtra hæc omnia faciebant, quia non ponebant pullos ſuos in nido eccleſiæ, ſed in ſuis quiſque tabernaculis nidulati ſunt: eoque convenit

illis illud veteris proverbii, ut è malo corvo naſceretur malum ovum, & expectatis turturum pullis, excluderentur aſpides. Nos igitur ſi quærimus veram animi quietem, perſeveremus in tabernaculo domini virtutum, maneamus in unitate eccleſiæ catholicæ; quæ eſt Hieruſalē, quæ ædificatur ut civitas, cuius participatio in id ipſum. Hęc eſt enim illa beata quies, de qua dicit alius Pſalmus: In pace in id ipſum dormiã & requieſcam. Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Sion autem mons eſt Hieroſolymæ, in quo tabernaculum erat & regia. Sion autem ſpeculam ſonat Hebręis. In hunc igitur montem aſcendamus. Quomodo aſcendemus? Contemptu rerum terrenarum ac deſiderio vitæ cœleſtis. Ibi poſt longas errorum ambages, poſt infrugiferas rerum humanarum curas delaſſati, inveniemus nidum in quo refocillemur, inveniemus requiem, quemadmodum dicit Pſalmus 14; Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut

quis

quis requieſcet in monte ſancto tuo? Ingrediamur ſine macula hæreſeos, & proficientes in fide, quæ per dilectionem operatur: faciamus iuſticiā, non Iudaicam ſed Euangelicam, totum quod recte videmur hodie agere Deo tribuentes. Ut autem in hunc montem ſubvolemus, ſimus animi demiſſione paſſeres, viles minimique precii in oculis noſtris, non ſoliciti de craſtino, ſed omnem ſolicitudinem proiicientes in eum, cui noſtri cura eſt. Simus innocentia & caſtitate turtures: & intelligentes, nos non hic habere ſtabilem ſedem, ad cœleſtem illam Hieroſolymam aſſidue ſuſpiremus. Auſcultemus voci Domini, ad veram animi quietem invitantis: †Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quod mitis ſum & humilis corde: & invenietis requiem animabus veſtris. Iuxta ſenſum humanum abſurdus eſt ſermo. Nam quæ requies mitibus & humilibus,

† *Mat.* 11.

qui conculcantur, & è ſedibus ſuis exiguntur? Aut quæ requies ducentibus jugum? Servitutis nomen eſt iugum, & iuxta Græcorum proverbiū, Servis nullum eſt ocium. Sed qui ad Chriſti exemplum mites ſunt, terram poſſident: & qui iuxta mundum humiles ſunt, in Chriſto ſublimes ſunt, pertingentes uſque ad cœlum: & qui placido Chriſti iugo ſubmittunt colla, vere liberi ſunt. Submittunt autem, qui citra diſquiſitionem fidunt illius promiſſis. Sequamur prophetam myſtagogum, qui è veſtibulo nobis oſtēdit, quam amabilia, quam pulchra, quam ſuſpicienda ſunt atria domini, quanque placida ſit in illis animorum requies. Nunc ex atrio oſtēdit nobis altaria domini; quæ ſanctior & pulchrior templi pars eſt. Altaria tua domine virtutum, Rex meus & Deus meus. Apud Iudæos magna erat templi ac vaſorum tēpli religio, magnificus altarium ornatus. Hinc illæ voces, templum domini, templum domini: & ſanctiſſimum iuſiurandum erat, iurare per templum & altare.

altare. Nec fuit impune domino, dixiſſe, ſolvite templum hoc. Sed iſta nihil aliud erant quam typi rerum ſpiritualium. Propheta dum hæc loquitur, aliud quoddam tabernaculum non manufactum contemplatur, alia videt altaria; quæ ſic admiratur, ut attonitum verba deficiant. Quidam enim hunc ſermonem, Altaria tua Domine, referunt ad ſuperiora, Quam dilecta tabernacula, quam dilecta altaria! Auguſtinus annectit proximis, paſſer invenit ſibi domum, turtur nidum; ut appoſitive ſequatur, altaria tua; ut intelligamus, ipſa altaria eſſe nidos, in quibus conquieſcimus. Mihi rectius videtur, ut ſermo ſit inabſolutus, quo magis exprimantur admirantis affectus. Sic quum videmus principis domũ magnifice extructã, ſtupefacti dicimus, Palatium regium! Et quemadmodum hic emphaſis eſt in voce regium, ita in prophetæ verbis magna emphaſis eſt, in pronomine, tua. Tu unus es dominus virtutum, & hæc tua ſunt altaria, te digna, tibi grata.

Rurſus

Rurſus pro virtutum, Græcis eſt δυνάμεων. de quo prius admonuimus. Hebræis Sabaoth, hoc eſt, exercituum. Iteratio ad hoc fit, ut intelligamus, eccleſiam, licet iuxta mundum cõtemptam & inermem, tamen protectore deo exercituum invictam eſſe, atque ipſis etiam portis inferorum inexpugnabilem. Non hæc ſunt altaria quæ vitulorum, hircorum & arietum ſanguine cruentantur. Dominus iam olim per os Eſaiæ hoc victimarum genus faſtidiebat. Quid igitur? Deus ſpiritus eſt, & ſpiritualibus victimis delectatur. Non gaudet cæde pecudum, ſed mortificatione cupiditatum ſpiritui reluctantium. Si amore Chriſti mactaſti in te ipſo pecuniæ ſtudium, & quod prius abditum pro Deo colebas, nunc erogas in membra Chriſti, gratiſſimam Deo victimam immolaſti. Si iugulaſti luxum & libidinem è lurcone factus ſobrius, ex incontinente caſtus, acceptam Deo hoſtiam mactaſti. Si læſus à proximo, in gratiam Chriſti compeſcis effervescentem animum,

ac vindictam remittis, gratiſſimum deo ſacrificium obtuliſti. Si fide firmus & charitate fervens tua omnia teque totum tradis voluntati divinę, paratus & mortem & gehennam ſubire, ſi ſic illi viſum fuerit, gratum holocautoma poſuiſti domino virtutum. Hic eſt cultus rationalis ſive ſpiritualis, & hoſtia viva, ſancta ac deo placens, ad quam cum obſecratione nos hortatur apoſtolus Rom. 12. Ita deus non delectatur vapore thuris, aut myrrhæ, aut ſtoracis, ſed amat ſuffitum ſpiritualem, vota ac preces piarum mentium, gratiarum actionem, & ſacrificium laudis, quo deus gaudet honorificari. Per has victimas iter eſt ad videndum ſalutare dei. Qui finis eſt & huius Pſalmi: Videbitur deus deorum in Sion. Preces acceptæ ſunt, quæ fiunt cum fide: & in nomine Chriſti gratiarum actio, non tantum in proſperis, verumetiam in adverſis immolanda eſt. Sacrificium laudis ita gratum erit, ſi iuxta Pauli doctrinam, quicquid facimus ſive in verbo ſive in opere, non

in gloriam noſtram, ſed in gloriam Dei faciamus. Hæc oblatio vere munda, quia ſpiritualis, per univerſum orbem iugiter offertur in altaribus eccleſiæ. In hoc nido tuti conquieſcimus ad tempus, quia altaria non ſunt hominum, ſed domini virtutum: cuius voluntati nemo poteſt reſiſtere: qui per ſimplices & humiles coli voluit, qui puſillis impertire voluit dona regni cœleſtis. Quo nomine & ipſo patri gratias agit in Euangelio: *Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis. Ita, pater, quoniam ſic placitum fuit ante te. Non eſt quod metuas mundum aut Satanam, ſi te recipit in tabernacula ſua dominus virtutum. Ille tuetur quod inſtituit, ille regit ambulans in medio ſuorum, ille cõſummat quod fecit: Dominus virtutum tuetur, rex gubernat, deus evehit ad regna cœlorum. Rex meus & deus meus. Similiter loquitur Pſal. 43. Tu es ipſe rex meus & Deus meus. Hoc proprie poteſt ad Chriſtum

* *Mat.* 11.

ſtum eccleſiæ principem accommodari. qui Pſalmo 2 loquitur: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius. Sub ditione dei ſunt univerſa. Et dæmones agnoſcunt omnipotentem, & contremiſcunt, ſed fidei vox hæc eſt peculiaris; Rex meus eſt deus meus. Nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Paſſim tamen audivimus voces appellantium dominum Ieſum. Sic nemo poteſt dicere: Rex meus & deus meus, niſi qui ſe plena fiducia dei voluntati permiſit, & ab hoc uno præmium æternæ felicitatis expectat. Alius Pſalmus populum illum beatum pronunciat, cui dominus eſt deus. Item quum aliis aliquot ſcripturæ locis, tum Levitici 26. ita loquitur dominus. Ponam tabernaculum meum in medio veſtri, & non abiiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos & ero deus veſter, voſque eritis populus meus. Quem hic regem appellat, poſt appellat legiſlatorem. Itaque ſi regem agnoſcimus, pareamus

mus illius legibus. Si deum agnoſcimus, nihil ſupra eum diligamus, imo nihil omnino diligamus quod non propter ipſum diligamus. Nomine regis & illud admonemur, quod ſanguine Chriſti redempti ſumus à tyrannide diaboli, & pro turpiſſimo ſimul & crudeliſſimo domino venimus in ius clementiſſimi regis. Hactenus myſtagogus ſive hierophãta noſter, oſtendit nobis amabile domini tabernaculum, introduxit in atrium, commonſtravit altaria, & hoſtias ſpirituales. Nunc oſtendit nobis eximios illos ac deo dignos ſacerdotes, ſacris operantes in templo domini. Beati, inquit, qui habitant in domo tua, domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Qui fortes ſunt in fide, qui radicati in charitate, iam habitant, non in atriis, ſed in domo domini. Nam habitare ſtabilitatis verbum eſt, Et quare ſunt beati? Num quod abundent opibus, aut præfulgeant honoribus, aut affluant deliciis? Nequaquam. Quam ob rem igitur? Quoniam, inquit, In

ſecula

ſecula ſeculorum laudabunt te. Ecce tranquillam domum, quam repperit ſibi paſſer: ecce quietum nidum, quem repperit ſibi turtur. Hic eſt enim ſupremus finis, ad quem conditus eſt homo, ut agnoſcat, amet, & hymnis celebret conditorem, redemptorem, gubernatorem ac remuneratorem ſuum. Iuxta ſenſum humanum qui laudantur potius beati videntur quam qui laudant. At in rebus divinis, ſecus eſt. Deus enim nullius laudibus fit felicior. Eſt enim æternus fons omnis gloriæ. Sed quicunque illum laudant, hoc ipſo beati ſunt quod laudant. At non omnes illum laudant qui canunt,*Gloria tibi domine, ſed in quorum cordibus habitat charitas, quod eſt vinculũ perfectionis, & exultat pax Chriſti, ad quam vocati ſunt, qui in unum corpus coaluerunt, ſeſeque mutuo cohortantur in pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibus, in gratia, canentes in cordibus ſuis deo. Quod ſi voce corporea laudandus eſt deus,

 Pſal-

* *Coloſſ.* 3.

Pſallamus ſpiritu, pſallamus & mente. Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, non eſt grata deo ſymphonia, ubi vocibus concordibus diſſonant animi: denique extra domum dei, quæ eſt eccleſia, non eſt hymnus acceptus deo. Si volumus eſſe beati, ſic unanimes laudemus deum, quemadmodum laudant angeli, inter quos nulla eſt diſſenſio. Univerſa creatura ſuo quæque more laudat dominum. Neque enim cœli tantum enarrant gloriam dei, ſed omne animantium genus: ipſa elementa & quicquid ex his gignitur, dum ipſo aſpectu conditoris omnipotentiam, ſapientiam ac bonitatem nobis declarant, clamitant laudes dei. Eoque in Pſalmis, & in Cantico trium puerorum, non tantum ſol & luna, ſed & pecudes & piſces, & montes & colles, & maria & flumina, invitantur ad laudandum nomen domini. Soli ſpiritus impii, & homines mali non invitantur ad hanc ſymphoniam, quia per hos, quod quidem in ipſis eſt, blaſphemia potius affici-

tur

tur nomen domini. Sed quid ſibi vult quod addit propheta, In ſecula ſeculorum laudabunt te? Quo loco ſubiicitur, Sela. Quod Hieronymus vertit ſemper. Tametſi ſunt qui negent eam vocem æternitatis habere ſignificationem, quod in ſcripturis nuſquam reperiatur præterquam in Pſalmis, & interdum his locis ubi nulla ſit æternitatis ſignificatio. Proinde exiſtimant idem pollere Sela quod diapſalma; quod indicium erat mutandæ melodiæ. Nam Pſalmi vocibus ac muſicis organis canebantur. Habent autem & hodie muſici ſigna quædam quibus admonentur, mutandum eſſe cantionis rationem Neque enim omnis harmonia cuivis ſententiæ congruit. Sic & in comœdiarum deverbiis tibię modos quoſdam accinebant, aut fortaſſe præcinebant, ex quibus populus intelligebat ſententiæ genus, gravis eſſet an ſecus. In hoc certe Pſalmo ab hac clauſula videtur eſſe alterius argumenti exordium. Sed hoc utcunque habet, certe verba In ſecula ſeculo-

rum, declarant æternitatem, ut non poſſint quadrare in templum quod erat Hieroſolymis. Id enim non ita multo duravit ultra ducentos annos. Quanquam Iudæorum vulgus ſibi perſuaſerat legem & illius templi religionē uſque ad mundi finem duraturam. Quemadmodum Romani ſibi perſuaſerant, Capitolium fore ſempiternum, quum hodie Romæ ne veſtigium quidem Capitolii poſſint oſtendere, nec Iudæi templi ſui Hieroſolymis. Aliud igitur templum videbat oculus propheticus in quo ſine fine laudaretur nomen domini. Ea nimirum eſt eccleſia catholica. Sed qui poſſit eſſe perpetua laudatio, quum mortales ſint qui laudant. Hęc eccleſia laudatrix domini, conſummationem expectat, finem neſcit. Et ſicut in piis charitas nunquam excidit, ita laudatio Dei, hic exercetur, in cœlis perficitur. Simul ut animus evolarit ex hoc terreno domicilio, iam cum angelis ac beatis animabus limpidius canit laudes Deo, donec recepto corpore non iam animali ſed ſpi-

ſpirituali totus homo ſine fine citraque interruptionem reſonabit conditoris ſui laudes. Eſt enim una eademque domus eccleſia militans in terris, & eccleſia triumphans in cœlis, niſi quod illa pars eſt purgatior. Quemadmodum idem eſt aër terræ quam calcamus proximus,& qui iuxta quoſdam philoſophos, lambit convexa orbis lunæ, ſed hic ob terræ contagium craſſior, ille purior. Nihil autem obſtat, quo minus unuſquiſque noſtrum licet gravatus hoc mortali corpore, tamen ſine intermiſſione laudet deum ſuum. Qui poteſt, inquis? Poteſt, ſi quicquid cogitamus, loquimur, aut agimus, omnia in gloriam Dei faciamus: etiam quum edimus ac bibimus,etiam quum dormimus, aut luſu corpuſculum reficimus, laudamus Deum noſtrum. Glorificate, inquit † Apoſtolus, & portate dominum in corpore veſtro.Non omnia membra loquuntur, ſed omnia membra corporis noſtri glorificant Deum, ſi ſerviant iu-

† 1. *Cor.* 6.

ſticiæ, etiam ſi lingua ſileat. Poſteaquam propheta velut ecſtaſi raptus pervenerat ad illam cœleſtem Hieroſolymam, in qua nulla eſt moleſtia quæ interpellet, nulla animorum diſſenſio quæ vitiet melodiam, nulla neceſſitas, quæ interrumpat hymnos dei: quod ait beatus Paulus, ſive excidimus, deo, ſive ſobrii ſumus, vobis: velut ad ſe rediens, meminit ſe hominem eſſe, & in hoc exilio verſantibus oſtendit viam qua ad illam beatam tranquillitatem perveniatur. Dixerat: Beati qui habitant in domo tua, domine: etiam angelos & pias animas cum angelis viventes complectens. Hic mutata iam harmoniæ ſpecie dicit: Beatus vir, ſive, ut ex Hebræo vertit Hieronymus, Beatns homo. Viri nomen non excludit fœminas. In Chriſto non eſt vir aut fœmina, non ſervus aut liber, ſed nova creatura. Hominis vocabulum admonet nos fragilitatis noſtræ, cui niſi Dei miſericordia porrigat manum, ne ad eccleſiæ quidem atrium poteſt accedere, tantum abeſt

eſt ut ad illam ſupernam beatorum ſedem poſſit evolare. Aditus in eccleſiam fides eſt, ſine qua nihil prodeſt baptiſmus. At fidem nemo ſibi largitur; dei donum eſt, quo deus quos vult prævenit, & ad Chriſtum trahit. Nam homo, quatenus eſt homo, carnalis eſt, & nihil niſi mũdum ſapit. Hoc perſpiciens propheta, ſubmiſſioribus iam modis ait, Beatus homo cuius eſt auxilium abs te: ſive, ut legit D. Auguſtinus, aſſumptio. Græce eſt ἀντίληψις. quæ vox convenit in eum qui manum porrigit conanti aſcendere. Nam & eccleſia civitas eſt in edito ſita, quemadmodum templum Hieroſolymitanum erat in monte Sion. Hieronymus pro auxilio vertit fortitudinem. Voces diſſonãt: ſenſus idem eſt. Nitentibus ad ardua, viribus opus eſt. Homó autem ex ſeſe nihil poteſt. Fides autem proprie robur addit homini, ut iam nec mundum nec ſatanam metuat. Itaque qui totam fiduciam in Deo collocant, ii demum confirmati vigore ſpiritus valent conſcendere

in montem domini. Ad templum illud Iudaicum, quod extruxit Solomon, quindecim gradibus aſcendebatur. In primo gradu propheta queritur de improbitate linguarum, tædioque exilii. In ſecundo confirmatur dono fidei, dicens: Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium. Auxiliū meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Fides eſt quæ ſtabilit greſſus noſtros, ne vacillent. Ita Paulus *a* Corinthiis: Fide ſtatis. Itē *b* Rom. Tu autem fide ſtas. Et beatus *c* Petrus hortatur, ut reſiſtamus diabolo fortes fide. Is enim demum vere fortis eſt, qui in ſe imbecillis fortitudinem ſuam habet in deo. Quod indicās Eſaias, ait, *d* fore, ut hoc canticum canatur in terra Iuda: Canticum eſt Euangelicæ profeſſionis. Iuda enim Hebræis confitentem ſonat. Quod igitur canticum? Urbs fortitudinis noſtræ Sion. Sion eccleſia eſt: ſed unde fortitudo imbelli? Servator ponetur in ea murus & antemurale. Audis inexpugnabile

a 2. *Cor.* 1. b *Rom.* 11. c 1. *Pet.* 5. d *Eſa.* 30.

bile munimentum. Idem ait, In ſilentio ac ſpe, erit fortitudo veſtra. Tacitus exſpectat qui nihil diffidit de promiſſis. & ſpes tantæ felicitatis quæ non pudefacit, quia non fallit, etiam in mediis afflictionibus ac mortibus exhilarat animum. In hac igitur vita non eſt perfecta beatitudo, & tamen magna quædam beatitudinis pars eſt, dum reputamus animo, quam ſit momentaneum totum huius vitæ ſpatium, & quam non ſint condignę afflictiones ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis. Ad hæc, quam bonæ certæque fidei ſit qui nobis eam promiſit: † Ut enim nos illum abnegemus: ille fidelis permanet, ſe ipſum abnegare non poteſt: tantum ut perſeveremus in fide & charitate, continentes nos ipſos intra ſepta domus Dei, in qua ſuccreſcentes uſque ad menſuram plenitudinis Chriſti, per quindecim myſticos gradus aſcendamus in æternum tabernaculum, & per quadraginta manſiones ad terram illam quietis,

† 2. *Tim.* 2.

quietis, quam dominus in Euangelio promiſit mitibus, alacriter proficiſcamur. In arduo eſt quod petimus, egregium eſt quo tēdimus. Nemo repente ab imo ad ſumma provehitur. Opus eſt qui commonſtret viam, quemadmodum Deus Iſraelitis, qui noſtri typum gerebant, dux fuit per invia deſertorum: opus eſt qui è ſublimi porrigat manum, & nitentem ſurſum trahat. Horum nihil ipſi nobis præſtare poſſumus. Dominus eſt, qui & velle & perficere operatur in nobis. Ille per fidem aperit nobis oculos, ut videamus ubi ſimus, ut horreamus quod ſumus, & ſuſpiremus ad ea quæ nondum ſumus. Primum igitur auxilium à domino, hoc eſt, primus beatitudinis gradus eſt, ut levemus oculos in montes. E cœlo datur, ut amemus cœleſtia, & contemnamus terrena. Qui circūſpectant ſuam ſapientiam, ſuas vires, ſua merita, qui tantum reſpiciunt ad ceremonias, condonationes ac diplomata pontificum; nunquam perveniunt ad illam beatitudinem. Quid igitur

facit

facit ille beatitudinis candidatus, cui dominus per fidem dedit, ut faſtiditis humilibus mundi curis, oculos attollat in mõtes æternitatis? Ἀναβάσεις, aſcenſiones ſive gradus aſcenſorios diſponit in corde ſuo. Quas hic appellat ἀναβάσεις, in canticis graduum appellat ἀναβαθμούς. qui gradus ſunt, ſed aſcendentium. quum Latinis iiſdem gradibus deſcendatur quibus aſcenditur, Cæterum in negotio pietatis non oportet unquam retrocededere, ſed oblitos à tergo relictorum ſemper ad perfectiora tendere. Reſpexit Eurydice, & relapſa eſt in Orcum. Reſpexit uxor Loth, & verſa eſt in petram ſalis. Habet autem & pietas gradus ſuos, quemadmodum hominis ætas. Catechumeni parturiuntur, modo baptizati velut infantes aluntur lacte, adultis pro ſolido cibo proferuntur retruſiora myſteria. Et Paulus ſapientiam loquitur inter perfectos: inter infirmos profitetur ſe nihil ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Ergo qui ſuſtulit oculos ſuos in montes, diſponit gra-

dus

dus aſcenſorios. Ubi? In corde ſuo. Nec mirum. ad illum enim montem non aſcenditur pedibus, ſed affectibus. Sunt externi gradus, quos ut non oporteat reprehendi, tamen inutiles ſunt, niſi gradus diſponantur in corde. E laico fit clericus, è clerico fit hypodiaconus, ex hypodiacono diaconus, è diacono archidiaconus, ex hoc preſbyter, è preſbytero epiſcopus. Rurſus è laico monachus, è canonico regulari Dominicanus, è Dominicano Franciſcanus, è Franciſcano Benedictinus, è Benedictino Cartuſianus. Quanquam de his gradibus multa inter ipſos controverſia eſt, qui gradus hos diſponunt ac digerunt iuxta res externas. Sunt qui putant, Franciſcanos in altiore gradu conſiſtere, quod ſeminudis incedant pedibus, quod pecunias non contingant. Rurſus ſunt qui his præferant Dominicanos, quod domi non veſcantur carnibus. Utriſque præferunt Benedictinos, qui & pluribus horis canunt in templis, nec unquã domo prodeũt. Iam inter omnes ſum-

ſummum gradum obtinent, qui lorica ferrea pro induſio cutem defricant. Hi gradus ita demum proſunt ad pietatem, ſi domino auxiliante veri gradus diſponantur in corde. Deſiiſti rapto vivere, nonnullus ad pietatem gradus eſt. Non ſolum reſtituis fraude parta, verumetiam tua profundis in egenos amore Chriſti: Altiorem aſcendiſti gradum. E violento ac feroce factus es innocens: Aliquem aſcendiſti gradum in corde. Studes omnibus benefacere: in ſublimiorem gradum te recepiſti. Tandem & illis à quibus graviter lęſus es, non modo remittis vindictam ex animo, ſed in Chriſti gratiam bene velle & benefacere gaudes: ad vere ſublimen gradum emerſiſti. Hæc exempli cauſa propoſui, de cæteris item quiſque apud ſeſe conſideret. Hi gradus digeruntur in corde hominis, in intimis animi receſſibus. Hos igitur gradus quibus ad perfectionem tendimus, beatus ille diſponebat in corde ſuo, non ſe iactans apud homines, ſed ſe probans inſpectori cordium,

ſed

ſed auxilium non aliunde expectans quam à domino. Atque hæc meditatur in valle lachrymarum. Quid enim aliud eſt totus hic mundus, niſi convallis obſcura, naſcentium, parturientium, morientium, ægrotantium, egentium, navigantium, belligerantium, aliiſque mille lachrymarum occaſionibus plena: à quibus nec potentes nec divites, nec reges ulli ſunt immunes. Hæc eſt illa vallis Achor, id eſt, tumultus ac perturbationis, in quam præcipitatus eſt Achan, ut habetur Ioſuæ 7. In hoc loco nos poſuit dominus, poſteaquam è paradiſo per inobedientiam excidimus, ut aliquantiſper in exilio degentes, per obedientiam fidei, & obſervationem præceptorum dei, moliremur reditum in patriam. Nec eſt quod nos huius vallis pigeat: in hanc deſcendere dignatus eſt ipſe Dei filius, ut nobis eſſet via, veritas & vita. Ergo quandiu vivimus in hoc corpore mortali, verſamur in valle lachrymarum. Sed dixerit aliquis: Fruſtra igitur homo diſponit gradus aſcen-

aſcenſorios in corde ſuo, ſi permanendum eſt in valle lachrymarum. Sed hæc vallis Achor vertitur in requiem armentorum, iuxta Eſaiam 65. Daturque Hieruſalem ad declarationem ſpei, Oſeæ 2. Præter hæc oportet meminiſſe, quod in arcem Sion affectibus aſcenditur, non pedibus, corde aſcenditur, non ſcalis. Corpus hæret in valle, animus eluctatur in montem. Ita viſum eſt regi noſtro, ut per temporarias afflictiones huius mundi, pertingamus ad coronam immortalitatis. Nec videatur huius militiæ dura lex. Rex noſter qui nobis hanc legem præſcripſit, ipſe eam in ſe præſtitit. Nec eſt quod deſpondeamus animum, qui nos ad certamen vocat: ipſe dabit benedictionem, auxilians nobis in periculis, conſolans in afflictionibus, ut poſſimus ſuſtinere. Agonotheta noſter evocat ſuos ad certamen: propoſuit ingentia præmia, qui legitime certaverint: præſidet, non tantum ut ſpectator ac iudex, verum etiam ut auxiliator. Ille ſuppeditat vires, ſug-

gerit

gerit alacritatem. Nam hic benedictio non eſt laudis vox, ſed liberalitatis, quemadmodum loquitur Apoſtolus: Qui parce ſeminat, parce & metet. Qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus metet vitam æternam. Aſpera lex eſt, qui non tollit crucem ſuam quotidie, & ſequitur me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Qui non odit patrem & matrem, præterea & animam ſuam, non eſt me dignus, &c. Dura inquam & horrenda lex eſt, niſi accedat gratiæ largitas: quam ut oſtenderet & gratuitam & minime parcam eſſe, maluit εὐλογίαν appellare quam alio nomine. Sub lege Moſaica parcior erat gratiæ diſpenſatio: verum ſimul ut effulſit humanitas ac benignitas dei noſtri, qui non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſalvos nos fecit per lavachrum regenerationis & renovationis, ſpiritum ſuum abunde effundit in univerſam carnem. Apud homines aliud interdum eſt benedicere, aliud benefacere: imo frequenter

quenter hominis benedictio maleficium eſt, non beneficium : ſed deo idem eſt benedicere & benefacere. Religioſe faciunt qui procumbunt & accipiunt epiſcopi benedictionem: ſed quanto iuſtius eſt, nos proſterni coram deo, ut illius impetremus benedictionem? Vide porro quantum efficiat dei benedictio: Ibunt, inquit, de virtute in virtutem, & videbitur deus deorum in Sion. Mirabitur hic aliquis, ſubito mutatū verbi numerum. Modo dixit: Beatus eſt cuius auxilium abs te, & diſpoſuit in corde ſuo. Hic ibunt de virtute in virtutem. Unde repente ex uno plures facti ſunt? In myſticis literis, dei benedictio affert fœcunditatem, ſicut maledictio ſterilitatem. Maledicta terra in opere tuo : quum exercueris eam, ſpinas & tribolos producet tibi. Contra quum deus creaſſet hominem ex uda argilla, uxorem ex una coſta lævi lateris, benedixit eis, dicens : Creſcite, & multiplicamini, & replete terram. Item Pſal. 106. Benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis.

Atque

Atque iſta quidem typi ſunt rerum ſpiritualium. Itaque poſteaquam per Euangelii gratiam exempti ſumus à maledicto legis, ac per ſpiritum ſanctum effuſa eſt in Apoſtolos benedictio, quanta celeritate veri dei cultus, qui prius apud Iudæos velut in orbis angulo coercebatur, ſeſe diffudit per univerſas mundi nationes? Quot virginum, quot martyrum, quot ſeſſorum examina proſilierunt? Unde hæc prodigioſa fœcunditas? Unde niſi ex benedictione dei? Filii, inquit †, tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere ſurgent. Itaque deſerta illa & vidua mulier, admiratur inſperatam fœcunditatẽ ſuam, dicens, Et iſti filii unde venerunt? Venerunt ex omni natione quæ ſub cœlo eſt, ab Indis, ab Gadibus, à Thracibus, à Gotthis, à Scotis & Hybernis. Itaque iam multiplicati benedictione dei, & animoſi fide, alacres ſpe, ibunt de virtute in virtutem. Ne hic quidem eſt ἀρετὴ, ſed ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν. quod Hieronymus ex Hebræo vertit:

† *Eſa.* 60.

vertit: de fortitudine in fortitudinē. Nonnulla fortitudo eſt, pro Chriſto negligere voluptates, opes & honores huius mundi: ſed fortius eſt, vincere pietatis affectus in parentes, uxorem ac liberos: longe vero fortiſſimum eſt, mortem & morte graviora tormenta vitæ cœleſtis amore negligere. Qui gradibus nituntur in altum, quo magis aſcendunt, hoc magis laſſeſcunt: at qui per hos gradus aſcendunt, quo longius eunt, hoc redduntur fortiores & alacriores. Unde tandem? Niſi quia res non eſt humanarum virium, ſed benedictionis divinæ. Alioqui unde tam præſens animi robur, tanta alacritas apoſtolorum, juvenum, virginum? in ſqualore carcerum? in flagris & aculeis? in ipſis etiam mortibus? ad quarum etiam commemorationem humanus inhorreſcit animus? Non aliunde, niſi quod agonothetes ac legiſlator pro magnitudine tentationum auget benedictionem. Mirantur homines qui foris vident afflictionem, ſed non vident internam benedictio-

dictio

dictionem. Non ineleganter à viro quodam ob pietatem celebri dictum eſt de monachis auſteram vitam agentibus : Multi vident cruces noſtras, ſed non vident unctiones noſtras : Vident corpus attenuatum vigiliis, ieiuniis ac laboribus : vident ſolitudinem , omniumque voluptatum abſtinentiam: & tamen, in corpuſculo exiguo & imbecilli non vident quantis deliciis reficiatur animus ad cœlum anhelans. Sed quod tandem præmium petitur tantis laboribus ? Videbitur , inquit, deus deorum in Sion : ſive, ut vertit Hieronymus , apparebunt apud Deum deorum in Sion. Hoc, eſt brabeum omnium certaminum , hæc, eſt requies omnium votorum , hæc, felicitatis ſumma : Domine, inquit, oſtende nobis faciem tuam, & ſalvi erimus. Et Philippus: Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. Atqui Deum nemo vidit unquam. Inviſibilis eſt oculis corporis, ſed cordi mundo viſibilis eſt. Itaque dominus in Euangelio beatos pronunciat, qui ſunt

mundo

mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Cor autem intellige non inteſtinum corporis, ſpirituum ac ſanguinis fontem, ſed mentem hominis fidei illuſtratam lumine. Videtur autem interdum & in hac vita, purgatis mentibus, ſed per ſpeculum & in ænigmate, ſed non niſi in Sion. Nam extra eccleſiam nemo videt Deum, quia nemo habet puram mentem. Et ſi ſibi videntur videre, hallucinantur iam, ſpectrum videntes pro Deo. Non vulgaris autem beatitudo eſt, apparere apud Deum deorum. Quid eſt parere apud illum? Cum plena fiducia venire in cōſpectum illius, qui novit omnes latebras humani cordis. Hoc non auſit niſi pura & undequaque ſyncera conſcientia. Alioqui videbitur & impiis Deus, ſed horribilis erit aſpectus illius, qui piis eſt amabilis. Non eſt alius Deus, ſed diverſi ſunt oculi. Ut ægris oculis moleſta lux eſt, quæ ſanis eſt iucunda. Omnes enim ſiſtendi ſumus ante tribunal ſummi iudicis, à quo non eſt provocatio. Miles qui fidelem &

ſtrenuam operam navavit in bello, ſervus qui gnaviter diſpenſavit talenta domini, gaudens prodit in conſpectum ducis & heri ſui, auditurus, Accipe coronam vitæ æternæ, & intra in gaudium domini tui. Ille beatus eſt, qui non veretur ſuam conſciētiam aperire domino, dicēs †cum Ezechia rege: Obſecro, domine, memēto quęſo, quoniam ambulaverim coram te in veritate & corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Simili fiducia fortiſſimus ille Chriſti miles prodit in conſpectum imperatoris ſui: Ecce, inquit, coram Deo in Chriſto loquimur. Et ad eoſdem Corinthios de ſe loquens: Non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei, ſed in manifeſtatione veritatis commendantes noſmet ipſos ad omnem conſcientiam hominum, coram Deo. Idem alibi, Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi: de cætero repoſita eſt mihi corona iuſticiæ. An non magna felicitas eſt, ſic poſſe

† *Eſa.* 38.

poſſe comparere apud Deum deorum in Sion, in ſpecula perfectionis Euangelicæ? Deum deorum dixit, iudicem omnium indicans. Sive enim accipias populi iudices, ſive pios homines ad quos ſermo dei factus eſt, ſive angelos qui & ipſi dicuntur Eloim, ſive dæmones aut dæmonum miniſtros homines, qui ſe pro diiscoli paſſi ſunt, hic unus eſt Deus deorum, iudex univerſorum; ſicut teſtatur Pſalmus 81; Deus ſtetit in ſynagoga deorum. in medio autem deos diiudicat, ipſe à nemine iudicandus. Nec angelorum, nec prophetarum, nec ullius ſanctorum aſpectus confert homini veram beatitudinem. Solus hoc præſtat deus deorum. Huc ut pertingamus, dominus impertit benedictionem, ſed orantibus. Aſſidue rogari vult, non ut admoneatur, ſed ut nos rogando digni efficiamur, quibus largius impertiat ſuam benedictionem. Nam & hoc pacto paremus apud Deum, quoties vel appellamus illum puris precibus, vel pro beneficiis acceptis gra-

tias agimus. Domine deus virtutum, exaudi orationem meam, auribus percipe, deus Iacob. Angelorum deus eſt, eoque deus virtutum dicitur, & hominum deus eſt, qui patriarcham Iacob imitantur. Is luctandoq; cum angelo meruit benedictionem. & idem dixit: Vidi dominum facie ad faciem, & ſalva facta eſt anima mea. Sequitur: Protector noſter aſpice Deus, & reſpice in faciem Chriſti tui. Nondum plenam ſecuritatem aſſequutus eſt, qui requirit protectorem. Adhuc metuit ignea iacula malorum ſpirituum è ſublimi nos impetentium. Adverſus hæc implorat deum exercituum, ut ſuis ſit clypeus. Hoc enim vertit Hieronymus, quod ſeptuapinta verterunt hyperaſpiſten. Magna eſt dæmonum potentia, ſed dominus virtutum unus potentior eſt univerſis. Si ille dignatur nobis eſſe clypeus, non eſt quod metuamus ulla iacula. Sub hoc clypeo tutus latebat qui dicit: * Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo? Et alibi rurſus:

* *Pſal. 26.*

rurſus: † Domine,ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ cinxiſti nos. Nullum eſt hominis ſcutum, quod totum hominis corpus reddat invulnerabile,quin & ipſum ſcutum interdum prodit hominem : at quem tegit Dei clypeus, nulla ex parte poteſt ſauciari. Aſpici à Deo, tegi eſt. Aſpicit autem, cui propicius eſt ac bene vult. Eoque Pſalmus quem modo citavi, ſcutum appellat benevolentiæ, Gręce εὐδοκίας. Hieronymus vertit placabilitatem. Qui ſuis meritis ſeſe protegunt, & his veluti clypeo fidunt, an tuti ſint, ipſi viderint. Qui fiduciam ſuam collocant in ceremoniis, in cultu divorum, in veſte, quaſi tutum reddat ab inſultu Satanæ, non ſatis fideli utuntur clypeo. Sed gratiæ Dei & huius promiſſis tuto fiditur. Aſpicere Deũ, beatitudo eſt, ſed illum non poſſumus aſpicere niſi prius aſpexerit nos. Cum eſſemus cæci & in tenebris pluſquam cimmeriis verſaremur, ille dignatus eſt aſpicere nos, aperuit oculos noſtros, & quum eſſemus inimici,

† *Pſal. 5.*

diligendo nos effecit, ut ipſum redamaremus. Reſpice in faciem Chriſti tui. Non arbitror anxie diſquirendum,utrum hoc ad perſonam Davidis,an alterius cuiuſpiam iuxta communem ſenſum referatur. Chriſtus Græcis unctum ſonat, quod Hebręis Meſſias. Omnes Chriſti ſunt, qui in Chriſtum renati ſunt. Ab horum facie nunquam avertit oculos Deus, ſed cuſtodit illos ut pupillam oculi, modo ne ipſi faciem ſuam avertant ab eo. Regum autem ac ſacerdotum eſt ungi. Utrunque ſuo quodam modo ſunt, qui ſuo cognomini reſpondēt, quos beatus Petrus† alloquitur: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, &c. Sed ille Chriſtorum omnium princeps eſt, qui dictus eſt princeps pacis, ac ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec, quem ſingulariter unxit Deus oleo lætitiæ præ participibus ſuis In huius faciem, quoniam caret omni nævo, deus pater gaudet aſpicere, quem profitetur eſſe filium unice

† 1. *Pet.* 2.

unice dilectum, in quo ſibi placitum ſit. Quid ſibi vult igitur, quod ait propheta, Aſpice, & reſpice in faciem Chriſti tui? Quicquid Deus largitur nobis, per filium ac propter filium largitur, non propter opera iuſticię, quæ fecimus nos. Nos enim in multis offendimus omnes. Solus ille agnus eſt omnis expers maculæ. Ergo, protector noſter deus, ſi tuos oculos offendit facies, hoc eſt, conſcientia noſtra, reſpice in faciem Chriſti filii tui, quem ſine exceptione diligis: per illius merita nobis largire, quod ipſi non meremur. Iudæi quoniam non noverant incarnationis myſterium, in precationibus ſuis, diffidentibus ſuis meritis obteſtabantur deum per memoriam patriarcharum, Abraham, Iſaac & Iacob, quorum pietas Deo fuiſſet accepta. At Chriſtiani nihil petunt à patre, niſi per Ieſum Chriſtum, quem habemus in cœlis advocatum efficacem, quique ſuam fidem nobis obſtrinxit, fore ut acciperemus quicquid poſtularemus patrem in ipſius nomine. Qui ſcripſit hunc

Pſalmum, non viderat Chriſtum in carne, ſed oculis fidei, qui longe proſpiciunt, viderat illum venturum: quemadmodum & Abraham tot ſeculis Chriſti adventu antiquior viderat diem illius, & gaviſus eſt. Nos igitur quoties aliquid à deo petimus, cum fiducia petamus, ſed eam fiduciam hauriamus, non ex noſtris benefactis, ſed ex gratuitis Chriſti promiſſis. Ne dicamus, reſpice ad ieiunia mea, aut eleemoſynas, aut vigilias, aut chameunias: Sed reſpice in faciem Chriſti tui. Docet hoc Paulus Epheſ. 3. In Chriſto Ieſu domino noſtro habemus fiduciā ac acceſſum, in confidentia per fidem eius. Quid eſt per fidem eius? Quia fidendum eſt illi toto pectore, qui non fallit in promiſſis, etiamſi promittat quæ videntur nobis impoſſibilia. Quis enim crediſſet fieri poſſe, ut divina humanaq; natura ſic unirentur ut coirent in unam perſonam? At ille promiſit & præſtitit. Quis crederet fieri poſſe, ut homo verus ſederet ad dextram Dei Patris? Promiſit & præſtitit.

ſtitit. Quid eſt igitur quod non ſperemus à deo, modo reſpiciat in faciem Chriſti ſui? Ut autem intelligas, hanc interpretationem non eſſe ſomnium ſenſus mei, ſed prophetam agnoſcentem dignitatem ſuam confugiſſe ad faciem Chriſti, attende quod ſequitur: Quia melior eſt dies unus in atriis tuis, ſuper millia. Nihil vetat quo minus hæc iuxta ſenſum humiliorem referantur ad Iſraelitas captivos apud Babylonios. Tenebantur ingenti patriæ deſiderio, tædebat ethnicarum ſuperſtitionum, ſuſpirabant ad priſtinos ritus ac templum illud magnificum, quod extruxerat Solomon. Iam enim ſibi videbantur diutino ethnicorũ commercio facti ethnici. Sed nos retruſiorem intellectum ſequi maluimus. Non addit chiliadum numerum, ut intelligas infinitum diſcrimen. Nec dicit, in domo tua, aut ſãctuario tuo, ſed in atriis tuis: quod eſt templi quaſi veſtibulum, in quod admittebantur & prophani: unde Paulus Hebræis ſcribens, appellat ſanctum

 ſeculare

ſeculare, κοσμικὸν, quod toti pateret mundo. Nec eſt apud Hebręos, unus dies, ſed tantum, dies. Non eſt enim dies ubi non lucet ſol iuſtitiæ, & incontaminata veritas. Nuſquam igitur dies eſt, niſi in eccleſia. In nocte ſunt, qui ſunt extra hanc: quod olim vaticinatus eſt Zacharias, cap. ultimo, de incredulis loquens: In die illa non erit lux, ſed frigus & gelu. Mox de fide eccleſiæ ſic loquitur: Et erit dies una quæ nota eſt domino, non dies, neque nox. Vulgarem diem facit ſolis exortus, noctem occaſus. Quis igitur eſt hic dies & non dies? Explicat hoc Eſaias cap. 60. Non erit tibi ſol in lucem diei, neque ortus lunæ illuminabit te per noctē. Sed erit tibi dominus lux æterna. Utrumque duorum prophetarum locum imitatus eſt qui ſcripſit Apocalypſim.† Et civitas non habebit opus luce ſolis, quoniam dominus omnipotens lumen eius erit. Porro non eſſe lucem niſi in eccleſia, teſtatur Eſaias eodē quod modo citavi capite, de

† *Apoc. 21.*

de his agens qui non receperunt fidem Euangelicam : Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: Super te autem orietur dominus, & gloria eius in te videbitur. Mox ſubiicit de iis qui relicta patria ſuperſtitione crediderunt Euangelio : Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in ſplendore ortus tui. Ad hæc quum ait, ὑπὲρ χιλιάδας, non addit, quarum rerum; complectens univerſa commoda in unum conflata; quæ non poſſunt homini contingere extra eccleſiam. Nam quæ poteſt eſſe felicitas hominis, ſi in tenebris ambulet? Quandiu militamus in hoc tabernaculo, per fidem intuemur ſolem. At in illo cœleſti templo non eſt niſi unus dies, quia non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio, nec ulla erroris aut ignorantiæ nebula lucem offuſcat. Aeternitas enim neſcit ortum & occaſum. Interim tamen, ambulare in luce fidei, & ſimplici animo ſequi eum qui dixit, Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris : beatius eſt omnibus opibus,

regnis, gloriis & oblectamentis huius mundi. Hæc ſtulta dictu videntur, quibus Chriſtus nondum aperuit oculos: Verum ſi percōteris eos quorum cordibus eluxit Chriſtus, num velint pietatis iactura totum mundum lucrifacere, deteſtabuntur & abominabuntur ſermonem tuum. Norunt enim quantum bonum ſit, quod iam velut arram tenent, & quam inæſtimabile ſit illud, ad quod mox ſunt transferendi. Nunc illud mihi ſpectato, quanto deſiderio teneatur domus dei qui hæc loquitur.

Elegi abiectus eſſe in domo dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Quid eſt abiectum eſſe? Iacere in limine aut veſtibulo & conculcari. Quod mendicorum eſt. Tanta autem eſt eccleſiæ maieſtas & felicitas, ut quod in ea contemptiſſimum eſt, longe præſtet omnibus mundi ſplendoribus. Sicut in cœleſti Hieroſolyma, multæ ſunt manſiones, quarum infima tamen potior eſt omnibus regum palatiis: Sic in eccleſia velut in magna domo, diverſi

diverſi generis vaſa ſunt, quorum aliud eſt alio honoratius, & tamen quod in his viliſſimum eſt, precioſius eſt univerſo mundo. In corpore hominis naturali, membrum aliud alio eſt præſtantius. Functiones quidem diverſæ ſunt, ſed eodem ſpiritu vegetantur omnia. Sic in corpore Chriſti myſtico, quod eſt eccleſia, diverſi ſunt ordines hominum, diverſa munia donaque ſpiritus; omnes tamen membra ſunt Chriſti, & eandem expectant hæreditatem. Quod hic infimum eſt, ſublimius eſt omni faſtigio mundi. Pes humani corporis beatior eſt oculo ſuis, aut canis, & eæ partes per quas egeruntur recrementa cibi ac potus, in humano corpore, beatiores ſunt capite aſini. Hic obiter propheta aperit fontem, quam ob rem plerique mortales, vel non accedunt ad eccleſiam, vel recedunt ab eccleſia, vel eiecti ob culpam gravantur redire. Qui tument honoribus mundanis, nolunt deponere cameli gibbos, ut per humile ingrediantur oſtium. Et ex his hiſtoriis di-

ſcimus,

ſcimus, complures hæreſiarchas eſſe factos quod ad epiſcopi dignitatem non admoverentur. Itaque maluerunt primum tenere locum inter canes & ſues, quam inter oves Chriſti mediocri eſſe loco. Hæc ſtulta ambitio genuit nobis Baſilides, Marciones, aliaque inauſpicata nomina. Sed quid conſequuti ſunt infelices? Apud homines ſibi conflarunt ſempiternam ignominiam, apud deum meruere gehennam. Quanto ſatius erat, vel ignotiſſimum eſſe inter oves eccleſiæ, modo nomen habeas ſcriptum in libro vitæ. Simili tenentur amentia, qui quum magnis ac manifeſtis criminibus meruerint ſubmoveri à conſortio eccleſiæ, tamen recuſant profiteri pœnitentiam ut eccleſiæ reconcilientur. Humile & abiectum eſſe putant arceri ingreſſu, nudo capite nudiſque pedibus ſtare in veſtibulo, flexis genibus introeuntium preces implorare, geſtare pro purpura ſaccum, pro unguentis conſpergi cinere. Quid in cauſa? Quia non vident, quãta ſit dignitas, quanta felicitas,

felicitas, quanta ſecuritas verſari in atriis domini. Quanta vilitas, quantumque periculum, vel ad horam eſſe extra domum dei. Vidit hæc ille deo chatus Theodoſius imperator, qui maluit univerſum imperii ſtrepitum deponere, & in abiectum pœnitentium ire locum, quam non eſſe in domo domini. *Illi* ipſi pœnitentes, cultu ſqualidi, ieiuniis attenuati, lachrymis & mœrore confecti, qui tanquam mendici iacent in limine domus dei, multo feliciores ſunt, quam qui ſub Satana regnant in tentoriis impietatis. Siquidem hi, ſi modo vere pœnitet, licet corpore ſint extra domum eccleſiæ, animo ſunt intus. Quid eſt igitur quod tanto ardore deſiderat propheta, per Chriſti faciem obteſtans deum? Ut vel in extremo angulo, aut limine domus dei, verſari liceat, & vel inter abiectiſſima Chriſti mēbra cenſeatur, extra quem nulla cuiquam eſt ſpes ſalutis. Sed ſi ad limen domus dei vel accedamus vel redeamus, parata eſt miſericordia domini, quæ ſublevat infir-

infirmitatem noſtram, ut proficiamus ad perfectiora. Parata eſt veritas domini, ut abũdemus in omni ſcientia ſpirituali: parata eſt gratia domini, ditans nos ſpiritualibus chariſmatibus. Poſtremo parata eſt gloria domini, quæ nos conformet in imaginem Chriſti. Chriſtus veritas eſt, Chriſtus iuſtitia noſtra eſt: quem ſi ſequamur antecedentem, fit quod dicit Eſaias: Et anteibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria domini colliget te. Miſericordia condonat errorem, veritas illuminat mentem ne revolvaris in errorem, gratia inſtruit donis ſpiritus, ut converſus confirmes fratres tuos, & quam plurimos ab impietatate revoces; quemadmodum ait beatus David, expertus miſericordiam domini magnam, ac per Nathan ad veritatem revocatus: Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur. Hoc eſt quod hic ſentit propheta: Quia miſericordiam & veritatem diligit deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Similiter & Paulus, per domini miſericordiam

revocatus à furore perſequendi, & per veritatem Euangelicam edoctus viam domini, denique per gratiam ſancti ſpiritus præclaris donis locupletatus, factuſque vas & organum electum, eo profecit, ut etiam in mediis afflictionibus in domino gloriaretur. Quanquam poteſt hic verſiculus & aliter intelligi, ut miſericordiæ divinæ ſit, quod trahimur ad cognitionem veritatis, iuxta verbum Hieremiæ 31. Ideo attraxi te miſerans. Tum ut veritas ſit hominis, confitentis ſua mala, & agnoſcentis gratuitam dei miſericordiam. Hoc enim ſentit Pſalmus 50. Ecce enim veritatem dilexiſti, incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. David quandiu celabat peccatum ſuum, mendax erat, & fucum facere conabatur, non hominibus tantum, ſed & deo. Verum deus ex ſua miſericordia per Nathan prophetam, revocat eum ad veritatem confeſſionis: declarans, inutiliter celari peccatum apud homines, quum oculos dei nemo poſſit fallere. Miſericordiam re-

vocan-

vocantem, & veritatem confitentem, ſequitur gratia & gloria. Peracto enim luctu pœnitentiæ, & ita caſtigatis membris, ut quemadmodum antea ſervierant iniquitati ad iniquitatem, ita facta templa ſpiritus ſancti ſerviant iuſtitiæ ad iuſtitiam, fit ut glorietur eccleſia, illic ſuperabūdare gratiam, ubi abundarat peccatum, & inter angelos maior ſit gratulatio ſuper uno peccatore revocato quam ſuper nonagintanovem iuſtis. Non eſt quidem abſurdum quod adfert Auguſtinus, veritatem referens ad fidem dei in promiſſis. Solus enim ille verax eſt, quum ſit omnis homo mendax, non quod ſemper fallant homines, ſed quod in ipſis non ſit præſtare quod pollicentur, incerti an in proximum diem victuri ſint. Quandiu circumferimus hoc mortale corpuſculum, multis iniuriis multiſque periculis obnoxium, miſericordia domini circumvallat nos undique, ſcuti vice, ne revolvamur in vitia, veritas dei in promiſſis fulcit erigitque mentes noſtras, ut con-

temptis huius vitæ bonis pariter ac malis feramur ad cœleſtia. Concinit huic ſenſui Pſalmus 35. Prætende, inquit, miſericordiam tuam ſcientibus te, & iuſticiam tuam iis qui recto ſunt corde. Iuſtitia reddit cuique quod ſuum eſt. Quid autem reddet nobis deus, qui nulli cuiquam debet? Nihil enim habemus quod illius benignitati non oporteat acceptum ferri. At aliud eſt liberalitas, aliud iuſtitia. Verum & illud iuſtitiæ genus eſt, præſtare quod gratuito promiſeris. Hac ratione deus ſe ipſum nobis quodam modo debitorem conſtituit, ut licet ipſum ob merita noſtra non poſſimus appellare, ob promiſſa tamen appellare poſſimus. Quod ſi nos meminerimus officii noſtri, ille non recuſat vocari iniuſtus, ſi minus præſtat quod pollicitus eſt. Venite, inquit, & arguite me, dicit dominus. Hanc dei iuſtitiam appellat David, quum ait: Ut iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas quum iudicaris. Prorogat interdum expectationem noſtrã deus, fallit nunquam: interim

interim qui non norunt illius veritatem, obmurmurant; ac dubitant: quemadmodum illi duo diſcipuli, quum aiunt: nos ſperabamus quod eſſet redempturus Iſrael. Quin & diſcipulos ingens habebat mœror, quod quia non credebant eum reſurrecturum, putarent ſibi data verba. Quod hic ex Hebræo vertit Hieronymus, & alii quidam, id ita diſcrepat ab eo quod tranſtulerunt ſeptuaginta, ut non videatur eius generis eſſe varietas, quæ frequenrer accidit ex eo, quod eadem ſententia variis effertur modis, aut ex iiſdem verbis alius aliū ſenſum colligit, ſed apparet, ſcripturā Hebraicam in codicibus variaſſe. Id uſu venit interdum, quum ſcriba aut interpres elementi ſimilitudine deceptus, aliud pro alio legit, aut quum diverſa literarum diſtinctio, diverſum efficit ſenſum. Nam quod ex Hebræo reddunt, ſic habet: Quia ſol & ſcutum dominus deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Quæ lectio ſi germana eſt, ſolem poſuit pro veritate, quæ eſt Chri-

Chriſtus, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: ſcutum pro miſericordia protegente credentes, adverſus omnes inſultus Satanæ. Sicuti loquitur Pſalmus 31. Sperantes in domino miſericordia circundabit. Quanquam & Paulus hortatur, ut ſumamus ſcutum fidei. & alius Pſalmus dicit: Scuto circumdabit te veritas eius, nec timebis à timore nocturno. Vis igitur tutus eſſe ab omni malo? Ne circumferaris omni vento doctrinæ, ſed quod è ſcripturis divinis tradidit nobis eccleſia catholica, firma fide teneamus, quod præcipit, ſimplici obedientia ſervemus, quod promittit, alacri ſpe expectemus. Simpliciter ambulantibus non deerit neque miſericordia, neque veritas, neque gratia, nec ullum bonorum genus, quod ad beatitudinem pertinet. Eoque ſubdit: Dominus non privabit, ſive non fraudabit bonis eoꝝ, qui ambulant in innocentia. Pro quo ſeptuaginta verterunt ἐν ἀκακίᾳ, quod magis ſonat ſimplicitatem, omnis expertem fraudis

ac

ac maliciæ. Columbinos animos, amat ſpiritus ſanctus. Dabit hic gloriam ſyncera conſcientiæ, in futuro dabit ineffabilem illam gloriam. Interim arrabone tam precioſo contentus, expecta bona futuri ſeculi, ſpe gaudens, ut vere & ex animo dicas, cum propheta: Domine virtutum, beatus homo qui ſperat in te. Atque hæc eſt complurium Pſalmorū clauſula. Frequenter enim repetendum eſt, quod oportet ſemper infixum eſſe mentibus noſtris. Secundus Pſalmus ita definit, Beati omnes qui confidunt in eo. Quartus: Quoniam tu domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. xxvi ita: Expecta dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum. xxx ita: Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in domino. xxxii: In nomine ſancto eius ſperavimus. xxxiii: Nō delinquēt omnes qui ſperāt in eo. xxxvi: Salvabit eos qui ſperaverunt in eo. Item 41. & 42. ad ſpē in deo figendam hortantur. Similiter & 63. & 130. Nec eſt iſta vulgaris ſpes quam

quam nubis tanto ſtudio commendent literæ ſacræ. Agricola ſperat à deo lætum ægrorũ proventum, nauta proſperam navigationem, gravida felicem partum, ægrotus convaleſcentiam. At vir pius qui vere ſperat, hoc eſt, ſpem omnem fixit in domino, plena fiducia totam ſolicitudinem cõiicit in deum, perſuaſus, ſive læta obtigerint ſive triſtia, ſive mors, ſive vita, omnia per dei miſericordiam ceſſura in bonum, inſcrutabili ſua ſapientia ſic temperãtis res mortalium. Itaque quum beatus ſit homo, domine virtutum, qui fiduciam omnem in te collocavit, nec id fieri poſſit, niſi ſit intra domum tuam eccleſiam, dignare quæſo aperire oculos omnium noſtrum, ut videntes, quam ſint amabilia, quam pulchra, quam tranquilla, quam tuta, quam felicia tabernacula tua; rurſus quam his diſſimilia tabernacula impietatis; poſitis opinionum & affectuum diſſidiis, eodem ſenſu, eademque ſentẽtia concordes verſemur in illa beata ſodalitate ſanctorum omnium: ut

vere de nobis dici poſſit; Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum! Nunquam autem coaleſcemus in unum, niſi pariter ſpem noſtram ponamus in Chriſto Ieſu rege Sion ac domino noſtro, & ad illum unum ſpectemus. Ubi regnat ambitio, ubi pecuniæ ſtudium, ubi pervicacia, ubi cęcus favor, aut odium cæcius, ut pertendamus tueri quicquid ſemel diximus aut ſcripſimus; ubi in gratiam partium probamus quę ſcimus eſſe improbanda, aut odio privato damnamus & ea quæ pie dicta: denique ubi quiſque ad ſe ſpectat, & undique trahitur funiculus contentionis: non poteſt res ad cōcordiam redigi. Reputemus quam ſit ſtultum, ſic odiſſe mores quorundam pontificum aut ſacerdotum ac monachorum, ut ipſi fiamus illis deteriores. Deterior enim eſt, qui recedit ab eccleſiæ conſortio, & in hæreſin aut in ſchiſma demigrat, quam qui impure vivit ſalvis dogmatibus. Cum hoc, perquam iniquum eſt, nos ad aliorum vicia lynceos eſſe; ad

noſtra

noſtra ipſorum talpis cæciores, & in aliorum oculis videre feſtucam, ipſos trabẽ in oculo circumferentes. Homines cum hominibus verſamur. Quanquam gravius, fateor, peccant, qui in poteſtate conſtituti publica, non meminerunt officii ſui: Tamen populi pervicacia ſæpenumero in cauſa eſt, ut, qui præſunt, alii ſint quam eſſe conveniret. Sic populus Iſraeliticus pro mitiſſimo Samuele, accepit ſuperbum Saulem. Placabilior erit alienis erratis, qui prius ſua inſpexerit. Præcipuum eſt diſcordiæ ſeminarium, quod ſiniſtro tantum oculo proximorum vitia intuemur. Claudatur ille ſiniſter, & dexter viciſſim ad eorum virtutes aperiatur. Si virtutum candidi fuerimus æſtimatores, levius offendemur vitiis. Inter fratrem ac fratrem, inter uxorem ac maritum non conſtat amicitia, niſi viciſſim inter ſeſe ad quædam vitia cõniveant: Quomodo igitur cõſtabit totius eccleſiæ concordia, ſi quiſque ad alterius virtutes luſcioſus, ad vitia tales habet oculos, qualia ſunt ſpe-

cula quædam, quæ faciem oppoſitam & multo maiorem reddunt & deformiorem? Dolendum eſt, tam multos eſſe monachos, qui præter veſtitum ac frigidas ceremonias minimum habent religionis: tam multos eſſe ſacerdotes, qui nec caſte vivunt, nec ſacris vacant literis: nonnullos etiam abbates & epiſcopos, qui minimum differant à prophanis principibus aut ſatrapis: ſed interim diſſimulamus, quam multi ſint inter illos pii, ſobrii, docti, deque Rep. benemerentes, in divitiis pauperes, in dignitate modeſti, in potentia mites. Nec cogitamus, quanto nos eſſemus ferociores, ſi tot rebus ad licentiam invitaremur. Expedit igitur, ut plebs, quæ diſſimulatis ſacerdotum virtutibus, vitia tantum videt exaggeratque, ſuam inſpiciat, à tergo in pectus revolutam. Quotus quiſque eſt opifex, ut ab infimis incipiam, qui in præſtanda opera fidelis eſt, in mercede exigenda æquus? Nec enim temere natum eſt illud vulgo celebre proverbium, In ſua quenque artifi-

cem

cem arte furem eſſe. Iam quod omnino genus rerum eſt, quod illi non corrumpant quæſtus gratia? Quot modis vitiatur triticum ac farina? quot modis vinum ac cerviſia? quot modis pannus reliquaque texta? Omitto nunc in promiſſis perfidiam, in commercio ſupercilium ac moroſitatem, ut propemodum commodius ſit cum rege quopiam aut Cardinale agere, quam cum latomo, qui vix habet domi unde cœnet. Qui tales ſunt in ſervili ſordidoque opificio, quales probabile eſt futuros, ſi ad eorum dignitatem evehantur, quorum mores ferre non poſſunt? Vulgus ſacris initiatorum incontinentiam inceſti ſacrilegii ac violati voti titulis exaggerant, ſibi ut liberis ac ſolutis blandiuntur. Atqui, ne errent, nemo Chriſtianus ad peccandum liber eſt, omnes religioſiſſimo ſacramento ſunt aſtricti, niſi forte ludum eſſe credunt quod in baptiſmo profeſſi ſunt. Si infami cognomine vocantur apoſtatæ, qui à Benedicti aut Franciſci inſtituto deſciſcunt, quanto magis

eo nomine digni ſunt, qui in baptiſmo mundi contemptum profeſſi, toto animo ſerviunt mundo, & à Chriſto imperatore tranſeunt ad Satanam? Iam adulterium crimen, quod apud ethnicos gladio, apud Iudæos lapidatione puniebatur, neutiquam leve eſt, utcunque nunc pro ioco ducitur. Quod ſi quis propius inſpiciat, inveniet fraudibus, rapinis, periuriis referta omnia. Ut ne commemorem interim, quantam malorum lernam tegat umbra belli. Nihil attinet hic de magiſtratibus inferioribus loqui, deque iis qui ob nobilitatis titulum ſibi volunt licere omnia, deque principibus. Quocunque vertas oculos, heu nimium multa eſt querelarum materia. Sed hæc eſt rerum humanarum natura, maris in morem multa ſecum deferre, quæ malis abeſſe. Mutat ſæpe vitia, ponit nunquam. Quid igitur ſupereſt, niſi ut ſe quiſque diſcutiat, & omnes ad Chriſti miſericordiam confugiamus? Quædam vitia leviora ſunt, quam ut expediat aſperam admovere medicinam.

nam. Quædam minore religionis incommodo diſſimulantur quam exagitantur. Porro quæ graviora ſunt, quam ut oporteat diſſimulare, manum doctam & artificem requirunt, ne nobis eveniat quod ſolet imperitis medicis, qui dum parum dextre admovent remedia, pro morbo extinguunt hominem, aut ex leviore malo reddunt immedicabile. Pleraque paulatim ac per occaſionem irrepſerunt: ea paulatim ac per occaſionem tollenda ſunt, ſi fieri queat abſque gravi tumultu: ſin minus, diſſimulanda, donec ipſa dies porrigat occaſionem commodiorem. Eadem dexteritate utendum eſt in dogmatibus. Quidam dum impotenter vociferantur, hæreſis, hæreſis, ad ignem, ad ignem, in peiorem partem interpretantes quæ dicta ſunt ambigue, per calumniam depravantes & quæ pie dicta ſunt, plurimum favoris conciliarunt iis quos exitio dignos iudicabant. Rurſus qui ſub Euangelii plauſibili titulo moliuntur ea, quę ex diametro pugnant cum Euangelio, vehemen-

hementer adiuverunt partes eorum quos oppreſſos volebant. Itaque dum illi nihil omnino patiuntur innovari, hi nihil ſinunt relinqui, tempeſtas orta eſt pene inſedabilis, & dum utrinq; nimium tenditur funiculus contentionis, fit, ut utraque pars rupto fune in tergum cadat. Non quod eccleſia concidat, quæ nixa ſaxo immobili Chriſto, nullis turbinibus concutitur, ſed de quibuſdam hominibus loquor, qui cauſam eccleſiæ tuentur, magno quidem zelo, non enim dicam malo, ſed non ſecundum ſcientiam. Nondum eo proceſſit hoc morbi, ut ſit immedicabile. Extingui poteſt hoc incendium, ſi materiam igni ſubtrahamus. Præcipuus autem huius tumultus fons ſunt impii mores hominum. Non eſt quod alii in alios culpam reiiciamus. Primum hoc humani generis exemplum eſt, ſed ut per ſe pravum, ita nobis infelix: Mulier decepit me, ſerpens decepit me. Omnes iram domini provocavimus, reſtat ut omnes ad illum ſimul ſynce-

ro corde convertamur: ille, ut eſt exorabilis, viciſſim convertetur ad nos, atque hos inconditos rerum motus vertet in tranquillitatem, nobis eodem pro noſtra quantulacunque portione annitentibus. Quo pacto, inquis, id fiet? Sit unuſquiſque quod eſſe debet: Sint pontifices, pontifices, Chriſti vicarii, ſyncero corde gregis dominici curam agentes. Sint principes, principes, divinæ iuſticiæ miniſtri, tanquam deo reddituri rationem, quem hoc magis oportet ab illis timeri, quo liberiores ſunt à timore hominum. Magiſtratus bona fide remp. adminiſtrent. Monachi perfectionem quam titulo profitentur, moribus præſtent. Sacerdotes noctes ac dies meditentur in lege domini, quo poſſint eſſe ſal populi. Qui laici ſunt, ſint quod dicuntur, non præeant, ſed reverenter obtemperent ſacerdotibus, fideliter pareant principum legibus, in ſuo quiſque opificio probet ſuam conſcientiam ſummo illi καρδιογνώςῃ. Nam beati Lucæ verbo libenter utimur. Qui ne-

gociator eſt, bona fide negotietur: qui molitor eſt, bona fide ſit molitor: qui piſtor eſt, bona fide ſit piſtor: qui faber eſt, bona fide ſit faber: qui veſtiarius eſt, bona fide ſit veſtiarius, fiduciam habens in eo qui non deſerit rectos corde. Atque idem de cæteris dicendum eſt. Nemo ſuis vitiis hoc nomine blandiatur: Ita mos eſt, ſic nemo non facit. Ne circumſpicias, ô bone, quid alii faciant, ſed quid abs te fieri velit ſupremus ille iudex, cuius oculos nemo fallit, ad cuius tribunal omnes ſiſtendi ſumus, ſive reges, ſive inopes erimus coloni. Ibi non valebit hæc tergiverſatio: Ita mos eſt, ſic nemo non facit. Interim ponatur ambitio, & pertinax vivendi ſtudium, faceſſant favores cum privatis odiis, conſileſcat dementis rixæ ſurda vociferatio: ita demum eluceſcet veritas illa pacifica. Accedat illa συγκατάβασις, ut utraque pars alteri ſeſe nonnihil accommodet, ſine qua nulla conſtat concordia. Sed hactenus obſecundetur, ut ne moveantur τὰ ἀκίνητα: &

hacte-

hactenus feratur hominum infirmitas, ut paulatim invitentur ad perfectiora. Illud autem omnibus penitus infixum eſſe oportet, nec tutum eſſe, nec ad fovendam concordiam utile, temere deſciſcere ab iis quæ maiorum autoritate tradita ſunt, quæque longo ſeculorum uſu conſenſuque confirmata. Nec quicquam omnino novandum eſt, niſi huc aut cogat neceſſitas, aut inſignis invitet utilitas. De libero arbitrio, ſpinoſa eſt verius quam frugifera diſputatio. Et ſi quid de hoc quærendum eſt, in Theologicis diatribus ſobrie diſcuciatur. Interim inter nos illud convenire ſatis eſt, hominem ex ſuis viribus nihil poſſe, & ſi quid ulla in re poteſt, totum eius deberi gratiæ, cuius munere ſumus quicquid ſumus, ut in omnibus agnoſcamus imbecillitatem noſtram, & glorificemus domini miſericordiam. Conveniat inter nos, fidei plurimum eſſe tribuendum, modo fateamur, & hoc eſſe peculiare ſpiritus ſancti donum, idque multo latius patere quam vulgus homi-

num credit, nec omnibus adeſſe qui dicunt, Credo Chriſtum pro me paſſum eſſe. Concedamus, fide iuſtificari, hoc eſt, purificari corda credentium, modo fateamur, ad conſequendam ſalutem neceſſaria charitatis opera. Neque enim vera fides poteſt eſſe ocioſa, quum ſit focus & ſeminarium omnium bonorum operum. Quin potius diſtinguamus iuſtitiam repurgantem mentis noſtræ domicilium, quam recte dixeris innocentiam, & iuſtitiam ornantem ac locupletantem eam bonis operibus. Deus proprie nulli debitor eſt, niſi forſitan ex gratuito promiſſo. Quanquam & hoc ipſum, ut præſtemus promiſſi cõditionem, illius eſt munificentiæ: non tamen reiiciendum eſt mercedes aut meriti vocabulum, quod deus quæ in nobis, aut per nos operatur pro ſua bonitate acceptat ac penſat. De verbis nulla ſit digladiatio, modo de re conveniat. Nec interim ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa παράδοξα: Nihil refert qualia ſint noſtra opera, tantum habe-

habeto fidẽ, & ſervaberis: Et, homo quicquid agit nihil aliud quam peccat. Quæ ut in aliquo ſenſu vera ſint, tamen ab imperitis alio rapiuntur quam expedit. Quemadmodum & illæ voces, Chriſtus pro noſtris peccatis dependit. An ille pro nobis mortuus eſt, ut nos vivamus in peccatis? an potius, ut ſemel illius ſanguine loti, abſtineamus ab omnibus inquinamentis? Mortuus eſt, & reſurrexit, ut ipſum imitantes, moriamur peccatis, & in vitæ novitatem reſurgamus. Pro nobis crucem geſtavit. ſed idem clamat: Qui non tollit crucem ſuam quotidie, non eſt me dignus. Cæterum qui dominum ſuis ſceleribus quotidie, quod in ipſis eſt, crucifigũt, iis mors illius adeo nihil profutura eſt, ut ceſſura ſit in gravem ſupplicii acceſſionem. Pii cuiuſdam affectus eſt, credere, preces ac bona opera viventium prodeſſe defunctis, præſertim ſi hæc illi dum viverent facienda curarunt. Tantum admoneantur, qui funebres pompas ac miſſas gloriæ cauſa inſtituunt, per-

vere de nobis dici poſſit; Ecce quam bonum & quam iucundum, habitare fratres in unum! Nunquam autem coaleſcemus in unum, niſi pariter ſpem noſtram ponamus in Chriſto Ieſu rege Sion ac domino noſtro, & ad illum unum ſpectemus. Ubi regnat ambitio, ubi pecuniæ ſtudium, ubi pervicacia, ubi cęcus favor, aut odium cæcius, ut pertendamus tueri quicquid ſemel diximus aut ſcripſimus; ubi in gratiam partium probamus quę ſcimus eſſe improbanda, aut odio privato damnamus & ea quæ pie dicta: denique ubi quiſque ad ſe ſpectat, & undique trahitur funiculus contentionis: non poteſt res ad cōcordiam redigi. Reputemus quam ſit ſtultum, ſic odiſſe mores quorundam pontificum aut ſacerdotum ac monachorum, ut ipſi fiamus illis deteriores. Deterior enim eſt, qui recedit ab eccleſiæ conſortio, & in hæreſin aut in ſchiſma demigrat, quam qui impure vivit ſalvis dogmatibus. Cum hoc, perquam iniquum eſt, nos ad aliorum vicia lynceos eſſe, ad

noſtra

noſtra ipſorum talpis cæciores, & in aliorum oculis videre feſtucam, ipſos trabẽ in oculo circumferentes. Homines cum hominibus verſamur. Quanquam gravius, fateor, peccant, qui in poteſtate conſtituti publica, non meminerunt officii ſui: Tamen populi pervicacia ſæpenumero in cauſa eſt, ut, qui præſunt, alii ſint quam eſſe conveniret. Sic populus Iſraeliticus pro mitiſſimo Samuele, accepit ſuperbum Saulem. Placabilior erit alienis erratis, qui prius ſua inſpexerit. Præcipuum eſt diſcordiæ ſeminarium, quod ſiniſtro tantum oculo proximorum vitia intuemur. Claudatur ille ſiniſter, & dexter viciſſim ad eorum virtutes aperiatur. Si virtutum candidi fuerimus æſtimatores, levius offendemur vitiis. Inter fratrem ac fratrem, inter uxorem ac maritum non conſtat amicitia, niſi viciſſim inter ſeſe ad quædam vitia cõniveant. Quomodo igitur cõſtabit totius eccleſiæ concordia, ſi quiſque ad alterius virtutes luſcioſus, ad vitia tales habet oculos, qualia ſunt ſpe-

cula quædam, quæ faciem oppoſitam & multo maiorem reddunt & deformiorem? Dolendum eſt, tam multos eſſe monachos, qui præter veſtitum ac frigidas ceremonias minimum habent religionis: tam multos eſſe ſacerdotes, qui nec caſte vivunt, nec ſacris vacant literis: nonnullos etiam abbates & epiſcopos, qui minimum differant à prophanis principibus aut ſatrapis: ſed interim diſſimulamus, quam multi ſint inter illos pii, ſobrii, docti, deque Rep. benemerentes, in divitiis pauperes, in dignitate modeſti, in potentia mites. Nec cogitamus, quanto nos eſſemus ferociores, ſi tot rebus ad licentiam invitaremur. Expedit igitur, ut plebs, quæ diſſimulatis ſacerdotum virtutibus, vitia tantum videt exaggeratque, ſuam inſpiciat, à tergo in pectus revolutam. Quotus quiſque eſt opifex, ut ab infimis incipiam, qui in præſtanda opera fidelis eſt, in mercede exigenda æquus? Nec enim temere natum eſt illud vulgo celebre proverbium, In ſua quenque artificem

cem arte furem eſſe. Iam quod omnino genus rerum eſt, quod illi non corrumpant quæſtus gratia? Quot modis vitiatur triticum ac farina? quot modis vinum ac cerviſia? quot modis pannus reliquaque texta? Omitto nunc in promiſſis perfidiam, in commercio ſupercilium ac moroſitatem, ut propemodum commodius ſit cum rege quopiam aut Cardinale agere, quam cum latomo, qui vix habet domi unde cœnet. Qui tales ſunt in ſervili ſordidoque opificio, quales probabile eſt futuros, ſi ad eorum dignitatem evehantur, quorum mores ferre non poſſunt? Vulgus ſacris initiatorum incontinentiam inceſti ſacrilegii ac violati voti titulis exaggerant, ſibi ut liberis ac ſolutis blandiuntur. Atqui, ne errent, nemo Chriſtianus ad peccandum liber eſt, omnes religioſiſſimo ſacramento ſunt aſtricti, niſi forte ludum eſſe credunt quod in baptiſmo profeſſi ſunt. Si infami cognomine vocantur apoſtatæ, qui à Benedicti aut Franciſci inſtituto deſciſcunt, quanto magis

eo nomine digni ſunt, qui in baptiſmo mundi contemptum profeſſi, toto animo ſerviunt mundo, & à Chriſto imperatore tranſeunt ad Satanam? Iam adulterium crimen, quod apud ethnicos gladio, apud Iudæos lapidatione puniebatur, neutiquam leve eſt, utcunque nunc pro ioco ducitur. Quod ſi quis propius inſpiciat, inveniet fraudibus, rapinis, periuriis referta omnia. Ut ne commemorem interim, quantam malorum lernam tegat umbra belli. Nihil attinet hic de magiſtratibus inferioribus loqui, deque iis qui ob nobilitatis titulum ſibi volunt licere omnia, deque principibus. Quocunque vertas oculos, heu nimium multa eſt querelarum materia. Sed hæc eſt rerum humanarum natura, maris in morem multa ſecum deferre, quæ malis abeſſe. Mutat ſæpe vitia, ponit nunquam. Quid igitur ſupereſt, niſi ut ſe quiſque diſcutiat, & omnes ad Chriſti miſericordiam confugiamus? Quædam vitia leviora ſunt, quam ut expediat aſperam admovere medicinam.

nam. Quædam minore religionis incommodo diſſimulantur quam exagitantur. Porro quæ graviora ſunt, quam ut oporteat diſſimulare, manum doctam & artificem requirunt, ne nobis eveniat quod ſolet imperitis medicis, qui dum parum dextre admovent remedia, pro morbo extinguunt hominem, aut ex leviore malo reddunt immedicabile. Pleraque paulatim ac per occaſionem irrepſerunt: ea paulatim ac per occaſionem tollenda ſunt, ſi fieri queat abſque gravi tumultu: ſin minus, diſſimulanda, donec ipſa dies porrigat occaſionem commodiorem. Eadem dexteritate utendum eſt in dogmatibus. Quidam dum impotenter vociferantur, hæreſis, hæreſis, ad ignem, ad ignem, in peiorem partem interpretantes quæ dicta ſunt ambigue, per calumniam depravantes & quæ pie dicta ſunt, plurimum favoris conciliarunt iis quos exitio dignos iudicabant. Rurſus qui ſub Euangelii plauſibili titulo moliuntur ea, quę ex diametro pugnant cum Euangelio, ve-

hementer adiuverunt partes eorum quos oppreſſos volebant. Itaque dum illi nihil omnino patiuntur innovari, hi nihil ſinunt relinqui, tempeſtas orta eſt pene inſedabilis, & dum utrinq; nimium tenditur funiculus contentionis, fit, ut utraque pars rupto fune in tergum cadat. Non quod eccleſia concidat, quæ nixa ſaxo immobili Chriſto, nullis turbinibus concutitur, ſed de quibuſdam hominibus loquor, qui cauſam eccleſiæ tuentur, magno quidem zelo, non enim dicam malo, ſed non ſecundum ſcientiam. Nondum eo proceſſit hoc morbi, ut ſit immedicabile. Extingui poteſt hoc incendium, ſi materiam igni ſubtrahamus. Præcipuus autem huius tumultus fons ſunt impii mores hominum. Non eſt quod alii in alios culpam reiiciamus. Primum hoc humani generis exemplum eſt, ſed ut per ſe pravum, ita nobis infelix: Mulier decepit me, ſerpens decepit me. Omnes iram domini provocavimus, reſtat ut omnes ad illum ſimul ſynce-

ro corde convertamur: ille, ut eſt exorabilis, viciſſim convertetur ad nos, atque hos inconditos rerum motus vertet in tranquillitatem, nobis eodem pro noſtra quantulacunque portione annitentibus. Quo pacto, inquis, id fiet? Sit unuſquiſque quod eſſe debet: Sint pontifices, pontifices, Chriſti vicarii, ſyncero corde gregis dominici curam agentes. Sint principes, principes, divinæ iuſticiæ miniſtri, tanquam deo reddituri rationem, quem hoc magis oportet ab illis timeri, quo liberiores ſunt à timore hominum. Magiſtratus bona fide remp. adminiſtrent. Monachi perfectionem quam titulo profitentur, moribus præſtent. Sacerdotes noctes ac dies meditentur in lege domini, quo poſſint eſſe ſal populi. Qui laici ſunt, ſint quod dicuntur, non præeant, ſed reverenter obtemperent ſacerdotibus, fideliter pareant principum legibus, in ſuo quiſque opificio probet ſuam conſcientiam ſummo illi καρδιογνώςῃ. Nam beati Lucæ verbo libenter utimur. Qui ne-
 gocia-

gociator eſt, bona fide negotietur: qui molitor eſt, bona fide ſit molitor: qui piſtor eſt, bona fide ſit piſtor: qui faber eſt, bona fide ſit faber: qui veſtiarius eſt, bona fide ſit veſtiarius, fiduciam habens in eo qui non deſerit rectos corde. Atque idem de cæteris dicendum eſt. Nemo ſuis vitiis hoc nomine blandiatur: Ita mos eſt, ſic nemo non facit. Ne circumſpicias, ô bone, quid alii faciant, ſed quid abs te fieri velit ſupremus ille iudex, cuius oculos nemo fallit, ad cuius tribunal omnes ſiſtendi ſumus, ſive reges, ſive inopes erimus coloni. Ibi non valebit hæc tergiverſatio: Ita mos eſt, ſic nemo non facit. Interim ponatur ambitio, & pertinax vivendi ſtudium, faceſſant favores cum privatis odiis, conſileſcat dementis rixæ ſurda vociferatio: ita demum eluceſcet veritas illa pacifica. Accedat illa συγκατάβασις, ut utraque pars alteri ſeſe nonnihil accommodet, ſine qua nulla conſtat concordia. Sed hactenus obſecundetur, ut ne moveantur τὰ ἀκίνητα: & hacte-

hactenus feratur hominum infirmitas, ut paulatim invitentur ad perfectiora. Illud autem omnibus penitus infixum eſſe oportet, nec tutum eſſe, nec ad fovendam concordiam utile, temere deſciſcere ab iis quæ maiorum autoritate tradita ſunt, quæque longo ſeculorum uſu conſenſuque confirmata. Nec quicquam omnino novandum eſt, niſi huc aut cogat neceſſitas, aut inſignis invitet utilitas. De libero arbitrio, ſpinoſa eſt verius quam frugifera diſputatio. Et ſi quid de hoc quærendum eſt, in Theologicis diatribus ſobrie diſcuciatur. Interim inter nos illud convenire ſatis eſt, hominem ex ſuis viribus nihil poſſe, & ſi quid ulla in re poteſt, totum eius deberi gratiæ, cuius munere ſumus quicquid ſumus, ut in omnibus agnoſcamus imbecillitatem noſtram, & glorificemus domini miſericordiam. Conveniat inter nos, fidei plurimum eſſe tribuendum, modo fateamur, & hoc eſſe peculiare ſpiritus ſancti donum, idque multo latius patere quam vulgus homi-

num credit, nec omnibus adeſſe qui dicunt, Credo Chriſtum pro me paſſum eſſe. Concedamus, fide iuſtificari, hoc eſt, purificari corda credentium, modo fateamur, ad conſequendam ſalutem neceſſaria charitatis opera. Neque enim vera fides poteſt eſſe ocioſa, quum ſit focus & ſeminarium omnium bonorum operum. Quin potius diſtinguamus iuſtitiam repurgantem mentis noſtræ domicilium, quam recte dixeris innocentiam, & iuſtitiam ornantem ac locupletantem eam bonis operibus. Deus proprie nulli debitor eſt, niſi forſitan ex gratuito promiſſo. Quanquam & hoc ipſum, ut præſtemus promiſſi cõditionem, illius eſt munificentiæ: non tamen reiiciendum eſt mercedes aut meriti vocabulum, quod deus quæ in nobis, aut per nos operatur pro ſua bonitate acceptat ac penſat. De verbis nulla ſit digladiatio, modo de re conveniat. Nec interim ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa παράδοξα: Nihil refert qualia ſint noſtra opera, tantum habe-

habeto fidẽ, & ſervaberis: Et, homo quicquid agit nihil aliud quam peccat. Quæ ut in aliquo ſenſu vera ſint, tamen ab imperitis alio rapiuntur quam expedit. Quemadmodum & illæ voces, Chriſtus pro noſtris peccatis dependit. An ille pro nobis mortuus eſt, ut nos vivamus in peccatis? an potius, ut ſemel illius ſanguine loti, abſtineamus ab omnibus inquinamentis? Mortuus eſt, & reſurrexit, ut ipſum imitantes, moriamur peccatis, & in vitæ novitatem reſurgamus. Pro nobis crucem geſtavit. ſed idem clamat: Qui non tollit crucem ſuam quotidie, non eſt me dignus. Cæterum qui dominum ſuis ſceleribus quotidie, quod in ipſis eſt, crucifigũt, iis mors illius adeo nihil profutura eſt, ut ceſſura ſit in gravem ſupplicii acceſſionem. Pii cuiuſdam affectus eſt, credere, preces ac bona opera viventium prodeſſe defunctis, præſertim ſi hæc illi dum viverent facienda curarunt. Tantum admoneantur, qui funebres pompas ac miſſas gloriæ cauſa inſtituunt, per-

dere mercedem ſuam: ac certius eſſe lucrum, ſi, quod morientes legant, vivi ac ſani in pios uſus erogent. At quibus hoc nondum perſuaſum eſt, ne obſtrepant aliorum ſimplicitati, ſed ipſi tanto benignius ſublevent pauperum inopiam, tantoque ferventius incumbant bonis operibus, quo minus credunt, defunctos vivorum benefactis iuvari. Religioſi item affectus eſt, credere, ſanctos ac ſanctas, quos deus adhuc mortali corpore gravatos tanti fecit, ut ad illorum preces, dæmones expulerit, mortuos ad vitam revocarit, nunc quoque non nihil apud eum poſſe. At quibus diverſa ſedit opinio, pura mente, ſynceraque fide invocent patrem, filium & ſpiritum ſanctum, ne obturbent odioſe iis, qui citra ſuperſtitionem implorant divorum ſuffragia. Superſtitio, quã fateor in invocatione cultuque divorum eſſe plurimam, coarguenda eſt prius, ac ſimplex affectus interdum tolerandus eſt, etiam ſi ſit cum aliquo coniunctus errore. Ut noſtra vota non ſentiant divi, ſentit

tamen

tamen Chriſtus, qui & amat ſimplices animos: ſi minus per ſanctos, certe pro ſanctis dabit nobis quæ petimus. Qui ſævierunt in divorum imagines, non prorſus abs re concitati ſunt ad eum zelum, licet immodicum, mea quidem ſententia. Nam horribile crimen eſt, Idololatria, hoc eſt, ſimulachrorum cultus: qui tametſi iam olim ſublatus eſt è moribus hominum, tamen periculum eſt, ne technis dæmonum eodem revolvantur incauti. Sed quum ſtatuaria & pictura olim inter liberales artes habita ſit tacita poeſis, plus interdum repræſentans affectibus hominum quam homo quamvis facundus poſſit verbis exprimere; & Plato, agnoſcens, poëſim plurimum habere momenti ad Remp. bene ſecusve inſtituendam, non omnes poëtas ſubmoverit ex illa quam fingit civitate, ſed Homerum tantum aut Homeri ſimilem, qui diis ac deorum filiis attribuit adulteria, puerorum amores, furta, mendacia, impotentes iras, diſſidia, aliaque vitia, quæ nemo bo-

nus

nus Reip. gubernator ferret in ſuis civibus, aut frugi paterfamilias in uxore, liberis aut famulis: corrigendum erat, quod per imagines irrepſerat ſuperſtitionis, utilitas erat ſervanda. Utinam omnes omnium ædium parietes haberent vitam Ieſu Chriſti decenter expreſſam; in templis autem, queadmodum in Aphricano concilio decretum fuit, ne quid recitaretur præter ſcripturas canonicas! ita conveniret nullam eſſe pictu-ram, niſi cuius argumentum in canonicis ſcripturis contineretur. In periſtyliis, porticibus & ambulacris poſſent & alia pingi ex humanis hiſtoriis deſumpta, modo facerent ad bonos mores. Stultas vero aut obſcœnas aut ſeditioſas tabulas oportuit non ſolum è templis verumetiam ex omni civitate ſublatas eſſe. Et quemabmodum blaſphemiæ genus eſt, ſacras literas ad ineptos ac prophanos detorquere iocos, ita gravi pœna digni ſunt, qui dum pingunt canonicarum ſcriptutarū argumentā, de ſuo capite miſcent ridicula

quædam,

quædam, ac ſanctis indigna. Si libet ineptire, à Philoſtrato potius petant argumenta. Quanquam ſunt & in ethnicorum annalibus multa argumenta, quæ idiotarum oculis utilis utiliter exponi poſſent. Ergo cui perſuaſum eſt, divorum imaginibus, quoniam non ſentiunt, nihil habendum honoris, fruantur ſuo ſenſu: ne tamen obſtrepant iis, qui citra ſuperſtitionem ſic venerantur imagines eorum amore quos repręſentant, quemadmodum nova nupta ſponſi abſentis amore exoſculatur anulum aut ſtrophium ab illo relictum aut miſſum. Hic affectus deo non poteſt ingratus eſſe, qui non è ſuperſtitione, ſed ab abundantia quadam amoris proficiſcitur. Idem ſentiendum eſt de iis, qui ſimili affectu exoſculantur oſſa aliasve reliquias ſanctorum. In his Paulus opinor concederet, ut in ſuo quiſque ſenſu acquieſcat. Novi Theologum, qui cum videret, quendam per cœmeterium euntem, nam erat iter publicum, non aperire caput ad ſignum crucifixi, haud qui-

dem de ſtudio, ſed intentum fabulis comitum, quibuſcum deambulaverat, miro zelo dixit ad ſuos confabulones, auſim iurare illum eſſe Luteranum. Illud profecto non recte: quemadmodum altera pars peccat, odioſe obſtrepens, non ſuperſtitioni, ſed ſimplici religioſoque affectui nonnihil tribuentium imaginibus. Illud citra noxam omnibus poteſt inculcari, divos ac divas optime coli imitando vitam illorum. Itidem quibus nondum perſuaſum eſt, horum temporum ſacramentalem confeſſionem fuiſſe ab ipſo Chriſto inſtitutam, ſervent eam ut rem ſalutarem, multiſque commendabilem utilitatibus, ac multorum ſeculorum uſu comprobatam. Ut autem illa tum tutior ſit, tum minus gravis, magna ex parte in nobis ſitum eſt. Videlicet ſi deligamus integrum, eruditum, ac ſilentii tenacem ſacerdotem, nec eum ambiguis ac perplexis ſermonibus remoremur, ut percontando cogatur velut expiſcari crimina, ſed ſimpliciter tanquam coram deo aperiamus

riamus ea duntaxat, quæ certo ſunt letalia vulnera. Quod genus ſunt, adulterium, homicidium, furtum, ebrietas enormis ac voluntaria: obtrectatio malicioſa, quod homicidii aut veneficii genus eſt: periurium, fraus, rapina, aliaque huius generis ſeu facto perpetrata, ſeu certo animi propoſito deſtinata: quibus enim nihil defuit præter occaſionem, iam perpetrarunt. Abſit autem repetendi confeſſionem ſuperſtitio, abſit anxietas numerandi commiſſa & circumſtantias, aut totam iterandi confeſſionem apud alium ſacerdotem, ſi quod crimen in priore fugit. Præcipua cura ſit, ut quod omiſſum eſt deteſtemur, & in priſtinum remigremus affectum. Illud omnium caput eſt, ſic inſtituere vitam, ut non incidamus in ullum crimen letale. Id qui poteſt, liber eſt ab onere confitendi. Leviores culpas vitare vix cuiquam conceſſum eſt in hac vita: at non difficile eſt, auxiliante deo, vitare crimina, ei qui ſemel ſit radicatus in charitate dei ac proximi. Hoc igitur funda-

fundamentum ante omnia iaciendum ac ſtabiliendum eſt in animis noſtris. Quod ſi accidat, in crimen prolabi, non eſt neceſſe protinus ad ſacerdotem currere, ſed ad deum ilico confugiendum eſt. Cum illo ſtatim redeundum in gratiam. ut ſacerdoti quoque confitearis, expectanda eſt temporis oportunitas. Cōſultum tamen eſt, culpas, de quibus dubitas, criminales ſint necne, ſacerdoti quum oportunum fuerit referare. Idem dico de factis, de quibus ambigis, utrum legitima ſint an non. Cōplures enim perplexi caſus incidunt in vita mortalium, veluti de uſura, de matrimonio, de reſtituendo, de votis. Qui credunt, eam, ut nunc eſt, à Chriſto inſtitutam, tanto obſervent religioſus, ſinantque alios in ſuo ſenſu acquieſcere, donec ſacroſancta ſynodus aliquid expreſſius de hoc pronunciarit. Hoc pacto fiet, ut nec ſcindatur omnino Chriſtiana concordia, nec mores infirmorum in omnem licentiam proruant. In miſſam ſi quid ſuperſtitionis aut ſor-

dium

dium irrepſit, æquum eſt corrigere. Ipſam miſſam quur uſque adeo execremur non video. Conſtat pſalmodia, qui dicitur introitus, doxologia, precatione, ſacris canticis, recitatione verborum propheticorum aut Apoſtolicorum, quam vocant epiſtolam, recitatione Euangelii, profeſſione fidei catholicæ, gratiarum actione, quam appellant Euchariſtiam, ac religioſa commemoratione mortis Dominicæ, rurſus precationibus, inter quas eſt precatio Dominica: dein ſequitur pacis Chriſtianæ Symbolum, mox communio, rurſus ſacrum canticum, & precatio. Poſtremo loco ſacerdos totum populum velut in ſuam tutelam receptum, dei benedictioni tradit atque commendat, ut perſeverent in affectu pietatis, mutuaque charitate. Quid in his non pium ac venerandum? Quos offendit ſordida turba conductitiorum ſacrificulorum, ſubmoveant indignos, dignos retineant. Quibus non placent proſæ, præſertim indoctæ, licet eas prætermittere.

Neque

Neque enim Romana eccleſia ullas novit proſas. Similiter & cantionem quam nunc in nonnullis templis canunt, poſt conſecratum corpus & ſanguinem Dominicum, pro pace, aut contra peſtilentiam, aut pro felici proventu frugum, ſine religionis detrimento liceret omittere. Id enim omnino præter veterem morem inductum eſt. Nam id temporis olim populus non curſitabat ad videndum id quod ſacerdos oſtendit, ſed proſtratis humi corporibus, animis in cœlũ erectis, gratias agebat Chriſto redemptori, qui nos ſuo ſanguine lavit, ſua morte redemit. Nihil porro tale novit eccleſia Romana. In ſacello pontificis, non eſt niſi unicum altare, & unicum ſacrum. Quin & hodie in multis eccleſiis Romanam imitantibus, non licet privatim ſacrificare duntaxat id temporis, quum ſummum peragitur ſacrum. Illorum inſolẽtia eſt arguenda, qui cum ſummi ſacrificii tempore ambularint, nugantes de rebus frivolis, proprium requirunt ſacerdotem, qui ipſis pro-

prie ſacrificet: aut in veſpertino cultu, quemvis obvium arripiunt ſacerdotem, qui ipſis ſeparatim dicat veſpertinas laudes, etiam ſi iam ſuas abſolvit: qui ſi recuſet, ſic commoventur, ut periculum ſit ne illi pugnos in faciem ingerant. Adeo quod publicum eſt contemnitur, & quiſque privata quærit. Si non placet in templis illud modulatæ muſicæ genus, & organorum cantus; poſſunt citra pietatis iacturam omitti: ſi placet, curandum eſt ut illa quoque muſica ſit digna templo dei. Iam & illud non recte fit in quibuſdam eccleſiis, ut ob muſicorum aut organorum concentum omittantur aut decurtentur ea quæ ſunt præcipua. Hora prope conſumitur in proſa, ac decurtatur Symbolum fidei, & omittitur precatio Dominica. Nec minimum temporis abſumunt illæ vocum caudæ, ad ſingulos verſus in longum productæ. Atqui præſtabat, cultum ſolennem nullis ſupervacaneis verti in tædium. Ad ſuperſtitionem vergunt tot peculiaria miſſarum

argu-

argumenta, miſſa de ſpinea corona, miſſa de præputio Chriſti, miſſa pro navigantibus, pedeſtri aut equeſtri itinere peregrinantibus, pro ſterilibus, pro gravidis, pro parturientibus, pro febri quartana aut tertiana laborantibus. Hæc & huius generis multa facile poſſent vel tolerari vel corrigi. Nec erat neceſſe ut miſſam tot ſeculis receptam, quaſi rem peſtilentem & impiam exigeremus. Iam quæ quidam tradiderunt de qualificatione, de merito principali & ſecundario, de opere operante & operato, poterant inter humanas opiniones ſeponi, donec ſuper his quoque ſynodus pronunciaret, aut ſuo quenque arbitrio relinqueret. Sacrificii atque immolationis vocabulnm veteres ſacri doctores non horruerunt. Chriſtus ſemel mortuus non moritur iterum, fateor, ſed unicum illud ſacrificiũ myſticis ritibus quotidie quaſi renovatur, dum ex illo fonte inexhauſto nobis novam ſubinde gratiam elicimus. Immolamus hoſtiam pro vivis ac defunctis, dum

pro

pro illis patrem per filii mortem obteſtamur. Poſtremo quum omnis precatio, laus & gratiarum actio, recte dicatur ſacrificium, maxime nomen hoc convenit in miſſam, hæc omnia ſacratius continentem. Sunt qui requirant in miſſa communionem. Sic fateor fuit à Chriſto inſtitutum, & olim ita conſuevit obſervari. Verum id quo minus fiat, haud ſtat per ſacerdotes, ſed per laicos, in quibus heu nimium refrixit charitas. Cœleſtis ille cibus non eſt obtrudendus invitis, aut nauſeantibus: avide petentibus non negabitur. Nunc quę poſſit eſſe communio quum quibuſdam in locis templa fere ſint: vacua communionis tempore? Quidam aſperſi mox abeunt domum, & ante introitum faciunt exitum. Alii poſt auditum & non intellectum Euangelium abeunt. Atqui poſteaquam ſacerdos dixit, ſurſum corda, & gratias agamus, tum præcipuæ populi partes erant, quando tacente ſacerdote quiſque cum deo loquitur. Atque interim illi fabulantur in foro, aut

potant

potant in popina. Quanquam & hi verecundius faciunt iis qui toto ſacro nugantur in templis. Denique tametſi inter ſacrificantem &aſſiſtentes non eſt ſignorum Sacramentalium communio, quæ nec olim inter omnes fuit, eſt tamen ſacræ doctrinæ, piæ exhortationis, precationis, laudis & gratiarum actionis, communio. Commune eſt igitur quod vivificat; illud commune non eſt quod ſine illis nihil prodeſt. Sed obiicitur ſcrupulus de adorando: Si in Euchariſtia totus eſt Chriſtus, quur non eſt adorandus? Quanquam Chriſtus in eo ſacramento eſt, ſub ratione cibi ac potus, ut ſumma cum animi puritate ſumatur, non ut oſtentetur, aut in ludis publiciſque pompis circumferatur, aut in equo circum arva vehatur: Id nequaquam eſt veteris exempli. Sed in hoc multitudinis affectui plus ſatis indultum eſt. Quidam ſibi valde pii videntur, ſi quoties ſacerdos ſinit videri corpus domini, undique accurrant, ac è proximo defixis oculis intueantur.

Quan-

Quanto religioſius erat, cum Publicano procul à cancellis abſtinere, & corpore humi fuſo, mente adorare crucifixum? Nullus eſt tam ſtolidus, ut humanam Chriſti naturam adoret pro divina, aut ut panem & vinum adoret pro Chriſto. Quoniam autem nemo certus eſt, an ſacerdos vere conſecraverit, præter ipſum unum, nullus adorat ibi Chriſtum, niſi ſub tacita conditione: & tamen id quod in Chriſto proprie adoratur, nuſquam non adeſt. Adde huc, quod nullum ſit ſacramentum tam humile cui non aſſiſtamus nudis capitibus quum adminiſtratur, velut in baptiſmo, in confirmatione puerorum: quid ſentiunt igitur, qui putant, idololatriam eſſe, ſi huic ſacramento capud aperiant, etiamſi Chriſti corpus & ſanguis tantum ibi ſint in ſacro ſigno? Quot porro videmus Sacramentariorum formas? Quoties ipſi ſuam mutarunt ſententiam? quoties alienam reiecerunt? Nam & nuper exortus

 eſt,

eſt, qui tam impiam de hoc ſacramento ſententiā commentus eſt, ut totum ſuſtulerit ſacramentum. Neque enim ſacramentum dici meretur, quod nullo externo ſigno, ſed tantum animi cogitatione peragitur. Hæc qui faciunt, utrum ſibi videntur talis ludere, an de graviſſimis rebus diſputare? Quod ſi ambigunt, ut ipſa declarat res, quanto ſatius erat in eo perſeverare, quod nobis tradiderat eccleſia catholica? Tradidit autem, ibi verum eſſe corpūs & ſanguinem domini, haud dubie quin vivum. Quod ſi credimus, in ſepulchro divinam naturam non fuiſſe ſeparatam ab exanimi corpore domini, quanto credibilius eſt, eam à vivo corpore non eſſe ſeparatam in ſacramento? Itaque ſi in hoc concordes eſſemus, cætera quæ diſquiruntur, quomodo ſit ibi corpus & ſanguis domini, ſub panis ſubſtantia, an ſub ſpeciebus panis & vini, & quid accidat ſumpto corpori, & ſi qua ſunt his ſimilia, poterant in ſynodo

odo definiri. Nunc dum quiſque de re tanta quod libet comminiſcitur, nonne illud unicum piarum mentium ſolatium ac delicium quodammodo in nauſeam vertimus? Turbam feſtorum dierum, quos vel epiſcopi multitudinis affectibus indulgentes induxerunt, vel Romani pontifices cauſis non neceſſariis inſtituerunt, ipſi facile patientur abrogari. quod genus ſunt feſtum conceptionis & nativitatis virginis matris, item feſtum præſentationis in templo. Et haud ſcio an expediret, nullū omnino feſtum ſolenne indici, niſi cuius argumentum extet in ſacris literis. Diem dominicum ſemper excipio. Facile patientur, eſſe feſta pauciora, modo ea quæ ſuperſunt, maiore religione celebrentur. Non eſt omnino prophanus dies, quo licito labore citraque fraudem paratur, quod uxorem alat, ac liberos aut proximi ſublevet inopiam. Feſta quæ ſodalitates ſibi privata conſtituunt autoritate, una cum ipſis ſodalitatibus à

magiſtratu tollenda ſunt. Nihil enim aliud ſunt quam Comi & Bacchi conventicula. Delectum ciborum ac ieiunia non indixit eccleſia niſi ad ſanitatem corporis & animi. Itaque qui piſcium eſu periclitantur aut ieiunio, & valetudinem corporis & animi vigorem lædi ſentiunt, hos nequaquam obligat eccleſiæ conſtitutio. Qui vero ſentiunt, ſe ex abſtinentia carnium & ieiunio & corpore & animo melius habere, quæ rogo contumacia eſt, velut in odium eccleſiæ hoc reiicere, quod tantam adfert utilitatem? Hic igitur nullus alium diiudicet, veſcens non inſultet abſtinentibus, abſtinentes non condemnent veſcentes, etiam ſi cauſa non ſit evidens. Suo domino ſtant aut cadunt. Idem ſentio de cæteris epiſcoporum conſtitutionibus: quæ ſi piæ ſunt, ſi utiles, ſi æquæ, ob hoc ipſum ſervandæ ſunt, quod tales ſunt: & ſi diſplicet legis vocabulum, amplectamur eas tanquam ſalubria conſilia. Si ſervus de lapide em-

de emptus dat tibi conſilium utile, auſcultas & obtemperas, non quia ſervus dedit, ſed quia eſt in rem tuam. Et nos eorum conſilia reiicimus, qui publica dignitate præminent, quique nobis patrum ac doctorum loco ſunt? Hæc eo ſpectant, non ut quæ dicimus pro certis haberi velimus, aut præeamus eccleſiæ quid ſit ſtatuendum; ſed ut interim dum apparatur ſynodus, ipſi diſſenſionum cauſas omnes, quantum in nobis eſt, amputemus; nihil per vim ac tumultum agamus, neque cuiquam hoc faciamus, quod ſi nobis fieret, cœlum ac terram ac maria inclamaremus; neque quenquam ad novam religionem à qua abhorret, perpellamus. Æquiſſimum enim eſt, ut qui ſibi religionis cauſa vim fieri nolunt, ab aliis eam abſtineant: præſertim quum hic quoque melior ſit cauſa tam longi præſcriptione temporis ſeſe tuentium. Hæc admonitio ad utramque partem attinet: ſi moderata συγκατάβασις præmolliat diffi-

diorum paroxyſmum, fiet ut ſynodi medicina felicius operetur ad concordiam. Sic enim medici priuſquam porrigant validum pharmacum, leuibus quibuſdam ac blandis potiunculis, ſirupos illi vocant, præparant corpora. Hoc exemplum utinam omnes imitemur. At vereor ne ſint, qui vel ob inopiam iudicii, vel ut ipſi ſint in tuto, properent ſic exulcerare omnia, ut fruſtra coeat ſynodus. Quis autem malus genius effaſcinavit infelices anabaptiſtas? Nam audio, hos errore falli, magisquam incitari malitia, ut ad iſtum modum in proprium ruant exitium. Non ſufficit illis baptiſmus, qui mille quadringentis annis ſuffecit eccleſiæ catholicæ? Nam temporibus Auguſtini tam vetus erat conſuetudo tingere infantes, ut huius exempli autor ignoraretur, admodumque probabile eſſet, ab ipſis Apoſtolis fuiſſe inductum. Quanquam enim non eſt expreſſum in ſacris libris, qui Apoſtoli baptizarint infantes, tamen ex his ſumitur

non

non levis cōiectura. Paulus enim* fatetur, ſe baptizaſſe tres familias, Criſpi, Caii, & Stephanæ. Et apud Philippenſes† noctu baptizavit carcerarium cum univerſa familia. Et Petrus in Actis 10 baptizavit Cornelii non ſolum familiam, ſed etiam cognatos ac neceſſarios, quos ille ſub adventum Petri convocarat. In his familiis probabile eſt fuiſſe nonnullos infantes aut pueros. Christus ait: Date Cæſari quæ ſunt Cæſaris. Et Apoſtolorum principes Petrus àc Paulus diligenter admonent, ut Chriſtiani cives obtemperent regibus ac præfectis, licet idololatris. Volunt, ſervum baptizatum fidelius etiam ſervire hero ſuo, quam antea fecerat: & iſti gravantur parere principibus, eodem lavacro tinctis, eandem profeſſis religionem? Dicuntur exigere à ſuis rerum omnium communitatem. At iſta quidem fuit aliquandiu temporibus Apoſtolorum in primordiis eccleſiæ naſcentis, ne tum quidem in-

* 1. *Cor.* 1. † *Actor.* 16.

ter omnes Chriſtianos. Nam latius propagato Euangelio non potuit ſervari communitas, exitura videlicet in ſeditionem. Hoc ad concordiam eſt, & accommodatius, ut rerum proprietas ac diſpenſandi ius ſit penes legitimos dominos, charitas vero faciat uſum communem. Nunc audimus, apud Bohemos exoriri novum Iudæorum genus, Sabbatarios appellant, qui tanta ſuperſtitione ſervant Sabbatum, ut ſi quid eo die inciderit in oculum, nolint eximere, quaſi non ſufficiat eis pro Sabbato dies Dominicus, qui Apoſtolis etiam erat ſacer, aut quaſi Chriſtus non ſatis expreſſerit quantum tribuendum ſit Sabbato. Beatus Paulus anathema minatur Angelo, qui vel cœlitus adferret aliud Euangelium quam ipſe tradiderat. Nunc multorum animos adeo conſpicimus vacillantes, ut ſi vel obſcuriſſimus homuncio proferat novum dogma, licet abſurdum, inveniat diſcipulos.

Unde tãta vacillatio in animis Germanorum, qui ſemper cæteris nationibus fortitudinis & conſtantiæ laude præcelluerunt? Quid nobis felicius, ſi poſitis diſſidiis concordes verſemur in domo domini? Agit hoc ſummo ſtudio Carolus Cæſar, agit idem Romanorum, Hungariæ, Bohemiæque rex Ferdinandus, princeps ſingulari pietate præditus. Nec Chriſtianiſſimus Gallorũ rex in hoc negotio ſuo cognomini non eſt reſponſurus. Nec Anglorum rex obliviſcetur, ſe, non ita pridem, defenſoris fidei catholicæ ſpecioſum meruiſſe titulum. Qui Clementis pontificis ingenium propius norunt, pollicentur, illum ad æquiſſimas conditiones deſcenſurum, modo ſarciatur eccleſiæ pax. Nec defutura eſt eruditorum Cardinalium æquitas. Res auſpice Chriſto feliciter ceſſura eſt, ſi cæteri quoque principes ac civitates huc intendant animum. Iam nimium diu rixis indultum eſt: vel delaſſati quæramus concordiam. Si domini

lenitas nos provocat ad licentiam, quæ ad pœnitentiam debebat invitare, verendum eſt, ne furor fiat læſa ſæpius patientia, &, quod de Iudæis ſcripſit Paulus, perveniat in nos ira dei in finem. Ne regum quidem manſuetudine abuti conſultum eſt. Non ignorant illi vires ſuas, ſed, pro ſua clementia, mollioribus ſi fieri poſſit remediis huic malo mederi malunt quam cauteriis aut ſectionibus. Fortaſſe nos credimus dormitare Cæſarem. at is plane vigilat in hoc negotio. lentior eſt, ſicut oportet principem ſumma potentia præditum non eſſe præcipitem in rebus gerendis: ſed tamen ille tandem perficit, quidquid animo deſtinavit ſemel. Regis Ferdinandi bonitas & animus plane philoſophicus, qualem in principe requirit Plato, non meretur contemptum, ſed abundantiorem reverentiam, ac religioſiorem obedientiam. Nunquam habuere felicem exitum auſus Cyclopici, & inconſulta temeritas: Sed, ut veriſſime dixit ille vates

tes acutiſſimus, Vis conſili expers mole ruit ſua, Vim temperatam di quoque provehunt In maius. Ergo ſi moderatis conſiliis, affectibuſque ſedatis, incubuerimus ad ſarciendam eccleſiæ concordiam, fiet quod vaticinatur Eſaias? Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Iamque ſimul omnes uno ore nobis invicem gratulantes dicemus, Quam amabilia tabernacula tua, domine virtutum!

FINIS.

Clariſs. Doctiſſimoque viro

D. DES. ERASMO ROTERODAMO,

Domino in maioribus obſervando,

IULIUS PFLUG S. D.

FAcit charitas, in quam infixus ſum, eccleſiæ, ut quamvis ipſe illi præſidium afferre haud poſſim, de omni tamen ſtatu eius cogitare non deſinam: ex quo certe ipſo uberem capio fructum, ſive in mentem venit mihi quod conſoletur, ſive quod terreat. In quorum ego cogitatione ita verſor, ut altero animus meus recreetur, altero vero muniatur contra caſus impendentes. Malum enim cum advenit diu ante proviſum, levius eſſe ſolet. Accedit eodem ſingulare quoddam officii vinculum. Nam cum publicum in Eccleſia

cleſia munus ſuſtineam, etſi ad eam conſtituendam facultas mihi non ſuppetit, voluntate tamen mihi eo eſt incumbendum. Itaque quum aliam officii tribuendi rationem inire nequeam, facile adducor, ut tuam tuique ſimilium, qui & doctrina & autoritate florent maxime, fidem implorem. Hæc eo ad te ſcripſi, ut ad cauſam, quæ mihi cum omnibus bonis communis eſt, intelligas, privatum etiam officium accedere, ut ſi nimius fuerim in urgendo, des veniam mihi, quum me illo affectio haud iniuſta rapuerit. De ſtatu autem religionis eſt omnino ut ſcripſiſti: id enim re ipſa experior. Nec mihi hoc tempore facile occurrit quod animum levet ægritudine: cum præſertim ſcelerum eorum, ob quæ plagas illas, & eas quidem iuſtas, deus nobis infligit, nullum faciamus finem. Quod autem cogitas rudem ſumere, illud tibi profecto per eum, qui tribuit ut poſſes hominum generi præclaram operam navare, nunquam

quam licebit: & eo quidem minus, quod ut extrema cygnorum vox conſuevit eſſe ſuaviſſima, ita ſanctiſſimæ eſſe ſolent voces extremæ optimi cuiuſque, qui eas edit una prope cum ſpiritu extremo. Etſi igitur habes, quo repudies typographorum poſtulata, non tamen reperies, quemadmodum ei, qui iure quodam ſuo imperare poterit, ſatis facias, niſi pareas. Sed quid ago? Ita tecum quodammodo loquor, quaſi ſenectus tua non & operoſa ſit, & plane talis, ut eam nobis diuturnam fore ſperem. Quin animum ad ea, quæ tu nobis præclara parere non deſinis, conferens, intellige, haud obſcure iis, quæ à te optimus quiſque deſiderat, non modo non orbari ſenectutem tuam, ſed etiam augeri. Vigent enim in te omnia ea, quibus rei Chriſtianæ prodeſſe poſſis, & haud ſcio an magis etiam, quam in ætate florente. Quæ quidem res ſpem oſtendit, fore, ut in quam eccleſiam multa tua officia extant, de ea diu bene mereri poſſis.

Atque

Atque hæc quidem amantiſſimis literis tuis provocatus ſcribenda putavi, non ut te iſta ætate atque autoritate virum ipſe homo iuvenis atque rudis monerem, ſed ut in quem me duceres ſermonem, ſequerer. In quo ipſo dum brevitatem vito, verboſior & ineptior neſcio quo pacto fui, quam deceret. Venio nunc ad Iulium Camillum & Auguſtinum Eugubinum: quorum alterum cum Venetiis eſſem de facie novi tantum, cum altero vero congreſſus & locutus ſum ſæpe, qui me ea re devinciebat ſibi, quod mihi quotieſcunque vellem faceret poteſtatem introeundi bibliothecam Antoninam. Amphitheatrum Camilli ſi eam nobis utilitatem afferre poſſet, quam pollicetur, libenter me facerem unum è ſpectatoribus in eo. Ac, ſi apud te diſceptantem cauſam dicit eloquentia, iam vicit. Nam (ſi te bene novi) contra eam nunquam tu ſtatues, cuius beneficio tantus es, ut vivas in oculis omnium fere gentium. Itaque nihil attinuit

Camil-

Camillum, eam ad pedes tuos abiicere. Sed illi potius placandi fuerunt, qui negant, cum eloquentia cognitionem rerum coniungi poſſe: quaſi vero inquinate loqui ſit ſapere! Iam vero tuam ad Eugubinum epiſtolam iamdudum legi. In qua tu illum amanter ſane, & ſingulari cum gravitate mones. Qui utinam obtemperaſſet tibi. Nam ſic fere fit, ut quam quiſque voluptatem maledicendo capit, eam male audiendo amittat. Qua in re eventus cum ipſa iuſtitiæ æquabilitate belliſſime congruit. Quo magis miror, quid homini venerit in mentem, cunctam nationem noſtram tanta contumelia afficere. Quod ſi te optima monentem audire noluiſſet, ſuam tamen ipſius rationem ſi adhibuiſſet in conſilium, virus illud in nos tam turpiter non evomuiſſet. Sunt certe in ſingulis nationibus qui ſub figura hominum immanitatem gerunt belluarum. Sunt item, qui cum ingenio, tum vero etiam virtute excellunt.

Hoc

Hoc qui negat, næ is aut rudis eſt in cognitione rerum humanarum, aut plane impudens. Qui igitur univerſæ alicui nationi in opprobriis obiicit, quæ ſunt certorum civium labes, qua id tandem fronte facit? Cur non potius laudat ob certorum civium virtutes? id quod cum officio boni viri multo eſt coniunctius. Nonne qui ita reprehendit, idem ſentit, ſe patriam quoque ſuam, cum in eodem vel ſimili ſit crimine, premere, &tacita quaſi ſententia ſua damnare? Sed quid ſi non tam vitia exprobrat, quam virtutes in finitima vitia detorquet? Ut cum animi altitudo hominum noſtrorum atque virtus, quæ in periculis contemnendis lucere ſolet, feritati tribuitur. Quod ſi quis Germanorum, quibus ingenia Eugubinus adimit, vellet in hoc genere ingenioſus eſſe, nonne quæ multo vel præſtantiſſima ſunt, ea ad ſpeciem turpem facile orationis vi convertere poſſet? Nulla enim virtus eſt, cui non vitium aliquod ſit finitimum.

Quo

Quo facilius id quod honeſtum eſt atque bonum, dicēdo, eo poteſt traduci, ut malum eſſe videatur. Recte igitur tu, qui prudentiam Eugubini requiris: cum præſertim multi ſint noſtrorum hominum, ſi commoveant ſeſe, ſentiat ille, Germanis neque ingenia, neque facultatem orationis, neque maximarum rerum ſcientiam deeſſe. Quamquam res ipſa pro hominibus noſtris loquitur, etiamſi nullum faciant verbum: quod multa iam extant ſigna, eaque illuſtria, non ſolum ingenii illorum, ſed etiam eximiæ doctrinæ. Adde, quod ipſum Eugubini inſtitutum, ei acerbitatem iſtam exprobrare videtur. Quid enim ab officio hominis Chriſtiani, ſacerdotis, & theologi, alienius eſſe poteſt, quam in eo quo ſe profitetur religionem defendere, tantum acerbitatis effundere; & contra quam lex mutui amoris ſancit, multos bonos viros de ſe nihil tale merentes tam inſigni iniuria afficere? Sed de his Eugubinus ipſe

viderit:

viderit: ego, quod ad me attinet, mallem, illum iſto maledicendi genere ſuperſediſſe. Faveo enim hominis honori. Quod ſi feciſſet, maiorem proculdubio fructum induſtriæ ſuæ cepiſſet, nec eam, ad quam ſe excitavit bene audiendi rationem, ipſe in dubium vocaſſet. De Guilhelmo Budæo quæ ſcripſiſti, ea me ſingulari affecerunt voluptate. Ille enim ita ſe gerit, & ea nobis affert, ut mihi videatur natus eſſe ad lucem rectis ſtudiis inferendam. Lætor igitur, virum illum in eo etiam nunc curſu eſſe, quem iamdudum magna ſua cum gloria tenet. Hic ſi tantum apud ſuos autoritate valet, quantum excellens eius doctrina & virtus, quæ uno omnium ore celebratur, poſtulat, & gaudendum eſt certe omnibus bonis, & præclare cum Galliis ipſis agitur. Hæc fere ad epiſtolam tuam. Iam vero ne te fugiat quo loci ſint res noſtræ, ſic habeto, religionem aliquanto perturbatiorem eſſe, quam fuit antehac. Et ortus eſt nuper ne-

ſcio

ſcio quis terræ filius, qui conatur novum malum invehere. Negat enim, neceſſaria eſſe ad Euchariſtiam verba Chriſti, quibus ea conſecretur: quin nec ſpeciem panis aut vini neceſſariam eſſe, ſed ſatis eſſe, ſi motu interiori cordis Euchariſtia capiatur. Ita cum hic ad ſpiritalem manducationem referat omnia, id agit ut poſſit argumentum ipſum funditus tollere. Sed deus tamen pro ſua miſericordia nos reſpexit, cuius divino beneficio effectum eſt, ut authore in vincula coniecto, hęc hæreſis oppreſſa ſit antea, quam in vulgus proferretur. Novi præterea, quod ſcribam, nihil ſane eſt, & arbitror ſatis multa eſſe hæc, præſertim ad te virum nunquam ſatis vacuum. Sed malui tamen multus eſſe, quam non declarare, me iis quæ ſcripſiſti, valde delectari: de quibus certe tecum quaſi loquens quanta voluptate perfuſus ſim, inde perſpicias facile, quod finē dicendi ægre fecerim. Non igitur mihi viſus es garrire, (qua tu voce
uteris

uteris) ſed aptiſſime graviſſimeque loqui, & tanto me vehementius amare, quanto longiores fuerunt hæ literæ tuæ. Quare tam me tibi beneficio adſtrictum ſentio, quam quem maxime: cumque mihi nihil eſſe poſſit antiquius, quam ut gratitudinem meam erga te quibuſcunque poſſim rebus teſtificer, magnum mihi beneficium dederis, ſi oſtenderis, in qua re officium meum tibi pręſtari velis. Vale. Litii III Non. Maii, Anno M. D. XXXIII.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS
Clariſs.
L L. Doctori
IOANNI RINCO
S. D.

LIteræ tuæ, vir ornatiſſime, quibus & pro tua prudentia ſagaciter divinas imminentes Germaniæ

cala-

calamitates, & eas pie deprecaris, permoverunt animum meum, ut ad omnipotentem illum pacificatorem, &, ut Paulus vocat, μεσίτην, precationem conſcriberem, qua ſimul omnes dominum, iratum quidem, ut videtur, ſed exorabilem, appellemus. De non movenda Camarina, amanter tu quidem ac fideliter, ſed ſero, mones. Et merebatur hoc quorundam ſcurrilis improbitas; nec deerant amici qui per literas huc hortarentur. Bene vale, amicorum candidiſſime. Friburgi, v die Martii, Anno à Chriſto nato M D XXXII.

PRECATIO
Ad Dominum Ieſum
PRO PACE ECCLESIAE.

DOmine Ieſu Chriſte, qui pro tua omnipotentia condidiſti creaturam omnem, viſibilem pariter & inviſibilem, pro tua divina ſapientia ordine pulcherrimo gubernas ac

digeris

digeris univerſa, pro tua ineffabili bonitate ſervas, tueris, ac vegetas omnia, pro tua immenſa miſericordia reſtituis luxata, reformas collapſa, mortua revivificas: dignare quęſumus tandem ad unice dilectam tibi ſponſam Eccleſiam flectere vultum tuum, ſed illum placidum ac propitium, quo ſerenas omnia quæ in cœlis, quæ in terris, quæ ſupra cœlos infraque terras ſunt: flectere digneris oculos illos mites ac miſericordes, quibus Petrum eccleſiæ tuæ ſummum paſtorem intuitus es, ac mox reſipuit, quibus turbam palantem aſpexiſti, & miſericordia commotus es, quod ob inopiam paſtoris errarēt, velut oves diſſipatæ disiectæq;. Vides, paſtor bone, quam varia luporum genera irruperint in caulas tuas, quorum quiſque clamat, hic eſt Chriſtus, hic eſt Chriſtus: ut in errorem pertrahantur, ſi fieri poſſit, etiam perfecti. Vides, quibus ventis, quibus undis, quibus procellis iactetur tua navicula, extra

quam

quam nulli vis eſſe ſalutem. Quid ſupereſt, niſi ut illa demerſa fluctictibus, pereamus omnes? Hanc tempeſtatem accerſiverunt nobis ſcelera noſtra: agnoſcimus & confitemur. Agnoſcimus tuam iuſtitiam, & noſtram iniuſtitiam deploramus, ſed appellamus tuam miſericordiã, quę, iuxta propheticum Pſalmum, ſuperat omnia opera tua. Multum iam pœnarum dedimus, tot bellis attriti, tot exactionibus exhauſti, tot morborum ac peſtilentiarum generibus afflicti, tot inundationibus concuſſi, tot portentis è cœlo minantibus territi: nec inter hæc mala ſubinde nova laſſeſcentibus, ullus undecunque portus apparet, ſed atrociora videntur impendere. Non querimur de ſeveritate tua, mitiſſime ſervator, ſed agnoſcimus hic quoque tuam miſericordiam, longe ſiquidem atrociora merueramus. Verum noli, clementiſſime Ieſu, perpendere quid noſtris meritis debeatur, ſed quid tuam deceat miſericordiam, ſine

qua

qua nec angeli poſſent ſubſiſtere, nedum nos lutea vaſcula. Miſerere noſtri, redemptor exorabilis, non quod ipſi ſimus digni, ſed hanc ſancto nomini tuo da gloriam. Ne permittas, ut Iudæi, Turcæ ac cæteri, qui vel non noverunt te, vel invident tuæ gloriæ, perpetuo glorientur de nobis, dicantque, Ubi eſt deus eorum? ubi redemptor? ubi ſervator? ubi ſponſus, quem iactant? Hæc opprobria in te recidunt, dum ex noſtris malis æſtimatur tua bonitas. Deſertos credunt, quos non intelligunt emendari. Olim quum in navi dormires, & exorta tempeſtas minaretur omnibus exitium, ad inclamationem paucorum diſcipulorum experrectus es, & mox ad vocem tuam omnipotentem, ſubſedere fluctus, conſiluere venti, tumultus ſubito verſus eſt in tranquillitatem magnam. Agnoverunt elementa muta conditoris imperium. Nunc in hac longe graviore tempeſtate, qua periclitantur

non paucorum corpora, ſed innumerabiles animæ, ad totius Eccleſiæ tuæ periclitantis clamorem rogamus ut expergiſcare. Tot hominum milia clamant, Domine ſerva nos, perimus. Tempeſtas vicit humanam induſtriam: imo videmus, opitulari volentium conatus in diverſum cedere. Tua voce opus eſt, domine Ieſu. Tantum dic verbo, Conſileſce, tempeſtas; & protinus illuceſcet optata tranquillitas. Parſurus eras tot ſceleratiſſimorum hominum milibus ſi in Sodomis reperti fuiſſent decem iuſti. Nunc tot ſunt hominum millia, qui diligunt nominis tui gloriam, qui ſuſpirant decorem domus tuæ: an non ad horum preces, iram tuam remittes, ac veterum miſericordiarum tuarum recordaberis? Non cœleſti tuo artificio noſtram ſtulticiam vertes in tuam gloriam? Non improborum mala vertes in Eccleſiæ tuæ bonum? Solet enim tua miſericordia tum maxime adeſſe,
quum

quum rebus maxime deploratis, hominum nec vires nec prudentia poſſunt opitulari: Tu ſolus res quamlibet diſcordes redigis in concordiam, unicus pacis & autor & tutor. Tu Chaos illud vetus, in quo nullo ordine nulloque decore confuſa iacebant diſcordia rerum ſemina, digeſſiſti admirabili ordine: quæ natura pugnant, æterno fœdere ſociaſti. At quanto turpius eſt chaos, ubi nulla eſt charitas, nulla fides, nulla fœdera, nulla legum, nulla præpoſitorum reverentia, nullus dogmatum conſenſus, ſed velut in diſſono choro ſuam quiſque canit cantionem? Inter cœleſtes orbes nullum eſt diſſidium, elementa ſuum quæque locum ſervant, ſuis quæque funguntur muneribus. Et ſponſam tuam, in cuius gratiam condita ſunt univerſa, ſines perpetuis diſſidiis ire peſſum? Patieris ut impii ſpiritus diſcordiarum autores, in tuo regno tyrannidem exerceant impune? Patieris illum fortem,

quem ſemel expugnatum deturbaſti, rurſus occupare tua caſtra? Quum mortalis inter homines verſabaris homo, ad tuam vocem aufugiebant dæmonia. Emitte quæſumus domine ſpiritum tuum, qui diſpellat à pectoribus omnium, tuum adorabile nomen profitentium, ſpiritus impios, luxus, avaritiæ, ambitionis, libidinis, vindictæ, diſcordiæque magiſtros: & ut propheticis verbis utamur, Cor mundum deus & rex noſter crea in nobis, & ſpiritum ſanctum innova in viſceribus noſtris, ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à nobis. Redde nobis lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma ſponſam tuam, ac ſponſæ tuæ paſtores. Per hunc ſpiritum terrena cœleſtibus conciliaſti, per hunc tot linguas, tot nationes, tot hominum tam varias formas in unum eccleſiæ corpus compegiſti, quod tibi capiti ſuo per eundem ſpiritum cohæret. Eum ſi dignaberis in omnium cordibus innova-

innovare, ceſſabunt & illæ calamitates externæ, aut ſi minus ceſſabunt, certe te diligentibus cedent in lucrū pietatis. Digere hoc chaos, domine Ieſu, expandat ſe ſpiritus tuus ſuper has aquas male fluctuantium dogmatum. Et quoniam ſpiritus tuus qui iuxta prophetæ ſermonem continet omnia, ſcientiam habet etiam vocis, fac ut quemadmodum cunctis in tua domo verſantibus, una lux eſt, unum baptiſma, unus deus, una ſpes, unus ſpiritus, ita ſit & vox una catholicam veritatem profitentium. Aſcendens in cœlum, triumphantium more, ſparſiſti ex alto precioſa miſſilia, dediſti dona in hominibus, dilargitus es varia ſpiritus tui munera. Rurſum ex alto renova veterem munificentiam tuam, da eccleſiæ tuæ labaſcenti, quod dediſti naſcenti. Da principibus timorem tui, ut ſic Remp. adminiſtrent, tanquam brevi tibi regum regi rationem de ſingulis reddituri: da throno tuo ſem-

per aſſiſtentem ſapientiam, ut quid ſit optimum factu perſpiciant animo, factiſque perſequantur. Da paſtoribus, quibus tuas vices delegare dignatus es, prophetiæ donum, ut arcanas ſcripturas, non ex humano ſenſu, ſed ex tuo afflatu interpretentur. Da charitatem triplicem, qnam à Petro ſtipulatus es, ovium curam illi demandaturus. Da ſacerdotibus tuis ſobrietatis & caſtitatis amorem. Da populo tuo bonam voluntatem obtemperandi præceptis tuis, ac promptitudinem obſequendi iis per quos iuxta tuum animum voluiſti res humanas adminiſtrari. Ita fiet, ut ſi principes, tuo munere, te digna imperent, ſi paſtores te digna doceant, populus bene imperantibus ac pia docentibus obtemperet, eccleſiæ ſimul cum ordine redeat priſtina tum dignitas, tum tranquillitas, ad tui nominis gloriam. Ninivitis internecioni deſtinatis, ſimul ut ad pœnitentiam converſi ſunt, pepeciſti: &

ſpon-

ſponſam tuam pedibus tuis advolutam aſpernaberis? Quæ pro ſacco habet ſuſpiria, pro cinere lachrymas. Pollicitus es veniam ad te converſis: ſed ipſum tui muneris eſt, ut quis ad te toto pectore convertatur, ut omnia bona noſtra redundent in tuam gloriam. Conditor es, inſtaura plaſma tuum. Redemptor es, ſerva mercem tuam. Servator es, ne ſinas eos interire qui toti pendent ex te. Dominus es, aſſere poſſeſſionem tuam. Caput es, ſubveni membris tuis. Rex es, da legum tuarum reverentiam. Princeps es pacis, inſpira nobis charitatem mutuam. Deus es, miſerere ſupplicum. Eſto, iuxta Pauli dictum, omnia in omnibus, ut univerſus eccleſiæ tuæ chorus, concordibus animis, & conſonantibus vocibus, pro impetrata miſericordia gratias agat patri & filio & ſpiritui ſancto; qui ad abſolutum concordiæ exemplum, perſonarum proprietate

diſtincti eſtis, natura unum ; quibus laus & gloria in æternum,

Amen.

FINIS.

A01 1462465